

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KÜRT ATASÖZLERİNDE KADIN VE TOPLUMSAL
CİNSİYET ALGISI KUZEY IRAK(KÜRT BÖLGESİ)
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ranja Abdalla Saeed SAEED

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN

Ekim – 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

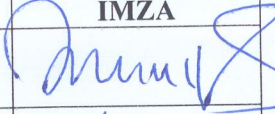
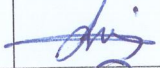
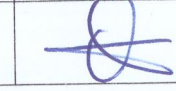
KÜRT ATASÖZLERİNDE KADIN VE TOPLUMSAL
CİNSİYET ALGISI KUZEY IRAK(KÜRT BÖLGESİ)
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ranja Abdalla Saeed SAEED

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 7.10/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mustafa Kemal SAN	Basarilar	
Doc. Dr. Sevim Atilla Demir	Basarili	
Dr. Öğr. Üyesi Aydın AKTAY	Basarili	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Ranja Abdalla Saeed SAEED
Öğrenci Numarası	:	Y156013021
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyoloji Anabilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ MÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Kürt Atasözlerinde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Algısı (Kuzey Irak Örneği).
Benzerlik Oranı	:	%4

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

08/10/2018

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman:
Prof. Dr. Mustafa Kemal SAN
08/10/2018

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

KISATMALAR	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Kültür	8
1.1.1. Kültür Kavramı	8
1.1.2. Dil ve Düşünce İlişkisi	11
1.1.3. Kültürlerin Derin Özleri Olarak Atasözleri	15
1.2. Sosyal Teoride Toplumsal Cinsiyetin Ele Alınışı Feminist Teori	19
1.2.1. Feminizm Nedir?	19
1.2.2. Feminizmin Türleri	22
1.2.2.1. Liberal Feminizm	23
1.2.2.2. Sosyalist Feministler	23
1.2.2.3. Radikal Feminizm	24
1.2.2.4. Marksist Feministler	25
1.2.2.5. Kültürel Feministler	26
1.2.2.6. Eko Feministler	26
1.2.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	27
1.3. Kürt Kadını	31
1.3.1. Kürt Kadın Kimliği	31
1.3.2. Kentsel ve Kırsal Yaşamda Kürt Kadınının Konumu, Bir Tarih Bakışı	35
1.3.3. Günümüz Kuzey Irak'ta Kadının Konumu	41
İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN VERİLERİ ANALİZE VE YORUMLANMASI	45
2.1. Kürt Atasözleri	45
2.2. Atasözlerinde Kız ve Erkek Çocuğunun Algısı	50
2.2.1. Kız Çocuk Bağlamında Bulunan Atasözleri	50
2.2.1.1. Aile İçerisinde Kız Çocuk Hususiyetleri	51

2.2.1.2. Anne ve Kız İlişkileri Bağlamında Atasözleri	52
2.2.1.3. Kız Evladının Evlenme Çağı ve Süreciyle İlgili Atasözleri.....	54
2.2.2. Erkek Çocuk Bağlamında Bulunan Atasözleri	57
2.2.2.1. Baba-Oğul Benzerlik ve İlişkileri Hakkında Bulunan Atasözleri...57	
2.2.2.2. Aile İçerisinde Oğlan Çocuğunun Statüsü	58
2.2.2.3. Evlilik Aşamasındaki Erkek Evlat	60
2.2.3. Erkek ile Kız Evladı Arasındaki Farklılık Gösteren Atasözleri.....	62
2.2.3.1. Kız ve Oğul Ayrımcılığı İlgili Bulunan Atasözleri.....	62
2.2.3.2. Kız ve Erkek Kardeşin Arasındaki İlişkiyle İlgili Bulunan Atasözleri	64
2.3. Kadın ve Erkek Bağlamında Atasözleri.....	66
2.3.1. Kadın Bağlamında Bulunan Atasözleri	66
2.3.1.1. Kadın Kelimesi Geçen Atasözleri	66
2.3.1.2. Avrat Kelimesi Bağlamında Bulunan Atasözleri.....	70
2.3.1.3. Dul Kadın Hakkındaki Atasözleri	71
2.3.1.4. Yaşlı Kadının Hakkındaki Bulunan Atasözleri.....	74
2.3.2. Atasözlerinde Kadınlık ve Erkekliğin Tasavvuru.....	75
2.3.3. Kadın Kimliği Hakkında Bulunan Atasözleri.....	80
2.4. Aile İçinde ve Kadın Üyelerin Arasındaki İlişkiler Hakkında Bulunan Atasözleri.81	
2.4.1. Karıkoca İlişkileri Hakkında Bulunan Atasözleri.....	81
2.4.2. Anne ve Baba Bağlamında Atasözleri	84
2.4.3. Ailenin Kadın Üyeleri Arasındaki İlişki (Gelin-Kaynana ve Gelin-Görümce)	86
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKÇA	96
EKLER.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	111

KISATMALAR

IKBY : Irak Kürt Bölgesel Yönetimi

Vb. : ve benzeri

Vd. : ve diğçerleri

S : Sayfa

Yy. : Yüzyıl

Çev. : Çevirmen

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Kürt Atasözlerinde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Algısı: Kuzey Irak (Kürt Bölgesi) Örneği			
Tezin Yazarı: Ranja Abdalla Saeed SAEED		Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	
Kabul Tarihi: 17.10.2018		Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 102 (tez) +8(ek)	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
<p>Kültür, insanoğlunun yarattığı, maddi ve manevi gelenek, görenek, değer, inanç, örf, adet, teknoloji vb. tüm değer içerikli unsurları kapsamaktadır. Dil, kültürün temel ögesi olduğuna göre toplum zihniyetini içine alan önemli bir araç olarak yazılı ve sözlü şekilde kuşaktan kuşağa aktarmasını sağlamaktadır. Halk edebiyatı ve dilin önemli öğelerinden biri, milletin ortak düşünce, kısa ve özlü sözleri içine alan atasözleri, toplum ve kültürün zihniyeti taşımaktadır.</p> <p>Bu çalışmanın amacı Kürt atasözlerinde kadın imajının nasıl sunulduğu ve atasözlerindeki düşüncelerde kadınlığın nasıl görüldüğünü ortaya koymaktır. Bununla birlikte kadınlarla ilgili yer alan atasözleri, toplumsal cinsiyet kavramı açısından ele alınmaktadır. Bu amaçla Kuzey Irak'ta yaşayan Kürt halkının atasözlerin sözlükleri taranması ile betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu durumda kadınların bulunduğu bütün pozisyon ve sosyal statüler (kız çocuk, bekâr kız, kadın(eş), kadın(genel isim olarak), avrat, karı-koca, anne, dul, yaşlı kadın, kaynana, elti, görünce, gelin) gibi terimleri ele almaktadır.</p> <p>Bu çerçevede atasözlerinde kadınların erkeklere göre ikinci planda olduğu, kadının kimliğinin özel bir kimlikten ziyade erkekler üzerinden kurulan bir kimlik olduğu, atasözlerinde var olan genel zihniyetin günümüzde dahi etkisini sürdürdüğü görülmektedir. Ayrıca bu atasözleri kadınlar üzerindeki baskının artmasında rol oynamaktadır. Bununla beraber kadına yönelik sürekli iyi ve kötü karşılaştırması yapılmaktadır. Kötü kadın imajına olumsuz anlamlar yüklenirken, iyi kadın imajı bir insani değerlendirilmesinden ziyade bir dişi olarak nitelenmektedir.</p>			
Anahtar Sözcükler: Kürt, Kadın, İmaj, Atasözleri, Kültür			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of the Thesis: Perception of Women and Gender in Kurdish Proverbs: Northern Iraq (Kurdish Region) Example			
Author: Ranja Abdalla Saeed SAEED Supervisor: Professor Dr. Mustafa Kemal ŞAN			
Date: 17.10.2018		Nu. of pages: v (pre text) + 102 (main body)+8 (App.)	
Department: Sociology			
<p>Culture includes all material and spiritual traditions, customs, values, beliefs, habits, technology and all value-added elements made by humans. Language serves as the basic element of culture, and incorporating the mindset of the society, both in writing and verbally. One of the most important elements of poetry, folk literature and language is proverbs, which represent the common thought, short and concise discourse of a nation and reflect the society's culture and mentality.</p> <p>The main goal of this study is to show how woman are portrayed and viewed in Kurdish proverbs. However, the proverbs in-study about women are viewed in terms of gender. For this purpose, a descriptive analysis method has been used to scan the dictionaries of proverbs of Kurdish people living in northern Iraq. This study will examine the image of women, their positions and social statutes, using terms such as girl, daughter, woman (wife), woman (general name), husband and wife, mother, widow, old woman, mother-in-law, sister-in-law, elder, and bride.</p> <p>In this context, women come second to men, and the identity of woman is based on that of men rather than having a special identity, a general view that exists in proverbs to this day. This proverbs view also plays a role in increasing pressure on women. However, both good and bad comparisons are always made about woman. The negative image of a bad woman is loaded with negative meanings, whereas the image of a good woman is viewed as a female rather than a human being.</p>			
Key Words: Kurdish, Woman, Image, Proverbs, Culture.			

GİRİŞ

Kültür, tarih boyunca insanoğlunun yarattığı, ürettiği bütün görülen ve görülmeyen şeylerdir. Başka bir deyişle maddi ve manevi olarak gelenek, görenek, değer, inanç, örf, adet, mimari, sanat, hüner, teknoloji vb. kapsamaktadır. Kültürün en önemli özelliklerinden bir tanesi aktarılıyor olmasıdır yani bir kuşaktan sonraki diğer bir kuşağa aktarılabilir. Kültürün en önemli özelliklerinden bir tanesi aktarılıyor olmasıdır yani bir kuşaktan sonraki diğer bir kuşağa aktarılabilir.

Bir toplumu ve zihniyeti anlamak için o toplumun kültürünü anlamak gerekmektedir. Bu çerçevede dil hem toplumların kültürünü anlamak için hem de aktarmak için en önemli bir araçtır. Dil kültürün temel ögesidir. Dil bir iletişim aracı olarak yazı ve sözdür. Dil kültürün temeli olduğuna göre, bir ulusun dil ile ifade ettiği sözlü veya yazılı olan her şey kültür kavramına girmektedir.

Dilin içindeki zihniyeti aktaran atasözleri, halkın içinden çıkmış ve nesilden nesle aktarılmıştır. Bununla birlikte farklı olarak atasözleri, kısa, özlü ve kalıplaşmış özelliği ile halkın ortak düşüncesi olarak tanımlanmıştır. Bir başka anlamında, toplumsal olay ve olgular hakkında bir düşünce veriyor olmasıdır. Yani atasözleri geçmişte söylenen sözler olduğundan dolayı o dönemdeki zihniyeti anlamada dil çok önemli rol oynamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise 60'ların sonunda ve 70'lerin başında feminizmin ikinci dalgasıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Cinsiyet (sex) kavramı, kadınların ve erkeklerin biyolojik bakımdan farklı olduklarını ve her birisinin ayrı özelliklere sahip olduğunu ortaya koyan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet (Gender) kavramı ise toplum, zihniyet ve kültürden gelen farklılıkları ve ayrımcılığı ifade etmektedir. Bu kavrama örnek vermek gerekirse kız ve erkek çocuklar doğduktan sonra ve hatta doğmadan önce dahi onlar hakkında toplum bir karar vermiştir. Bu kararlara göre toplum çocuklara her birisi için bazı roller belirlemiştir. Bu belirlenen roller erkeklerde farklı kızlarda farklıdır.

Kültür kavramı, toplumsal cinsiyet rolleri perspektifinden bakıldığı zaman, kadınlara karşı belirli bir zihniyet ortaya koymuştur. Bu zihniyet de nesilden nesle aktarılmıştır, bu aktarma işini özellikle dil ve atasözleri ile gerçekleştirilmiştir. Aktarmak derken bu basit bir olgu değildir. Çünkü toplum, zihniyeti ve kültürü şimdiki durumuna özel

olarak yeniden üretmektedir, üstelik toplumun zihniyet, fikir ve düşüncesi aynen devam edip toplumun hayata bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir.

Kültür derin bir köke sahip olduğundan dolayı ancak dil ve o dilin atasözlerini ele alınmasıyla kültürün anlaşılması mümkündür. Kürt toplumunda ve Kürtçede, kadınları görmek manasına gelen sözler vardır, bu sözlerde daha çok kadının içinde bulunduğu durumlardan etkilenilmiştir. Kuşkusuz bu sözlerin derin bir tarihi vardır. Buna bağlı olarak ekonomik, siyasal, sosyal ve eğitimsel boyutlarıyla bakıldığında kadınların aktif bir şekilde toplumda rol almadıkları görülmektedir. Başka bir deyişle kadınlar erkeklerle eşit fırsatlara sahip değildir. Elbette bu da cinsiyet ayrımcılığına bağlıdır, tarih boyunca kadınlar ev içi işlerle uğraşmışlardır, şimdi de bu durum devam etmektedir. Bazı kadınlar sadece ev içindeki yemek pişirme, çocuklara bakma ve büyütme, yeniden üretim biçimleri vb. gibi işler yapmaktadır. Bazı kadınlar da evin dışında kamusal ve özel alanlarda çalışmaktadırlar ama bu çalışan kadınların yükü ve durumu iki kat daha fazladır. Çünkü dışarıda yaptığı işlere rağmen, ev içi geleneksel işlerde onlardan beklenmektedir. Ev içinde, kamusal ve özel alanlarda kadınlara karşı her türlü şiddet, dayak, taciz, tecavüz vb. durumlar mevcuttur. Böylece kadınlara yönelik toplum ve kültür tarafından olumsuz bir düşünce bulunmaktadır. Bu tür düşüncelerin keşfi bu araştırmanın bir gerekçesi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada ise kadınlar hakkında Kürt atasözlerine dönerek kadın imgesi, kadına toplumsal cinsiyet bakış açısıyla Kürt toplumu zihniyetini incelenmektedir. Bu çerçevede başta literatür taraması sonucunda genel bilgiler ortaya konulacaktır.

1. Araştırmanın Problemi

Herhangi bir araştırma yaparken, araştırmanın problemi belirlenmelidir, çünkü sistematik bir şekilde işlemleri yapmak zorunludur. Bu sebeple ilk önce bir konu belirlenmeli ve daha sonra bu konuyla ilgili diğer aşamalara geçilmelidir.

Her çalışma bir hedefe sahiptir, bunu gerçekleştirmek için araştırmanın problem haline getirilmesi şarttır, bununla beraber ilk aşamada problemin saptanması gerekmektedir. Teori alanı, bireysel deneyimleri ve toplumun araştırılmasında çıkan neticeleri, problemin ortaya koyulmasında önemli bir role sahiptir. Teoriler, araştırma ve araştırmacıya değer kazanmaktan ziyade bir çerçeve oluşturmasında da büyük öneme sahiptir. Araştırmacının tecrübeleri ve önceden yaptığı araştırmalar sayesinde problemin

belirmesinde destek sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmanın sonucunda çıkan neticeler araştırmanın problemine cevap veren sonuçlardır. Dolayısıyla araştırmanın problemi ve araştırmanın sonuçları birbirine bağlı olduğu ve çıkan sonuçları belirlenen problemleri ile iç içe olduğu, bunun da araştırmanın başında saptanması gerektiği vurgulanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 93).

Araştırma problemi, çalışılan alana yeni bir katkı sağlanması gerekmektedir. Araştırma problemi ve çalışılan alan, araştırmayı ve araştırmacıyı yönlendiren en önemli faktördür. Araştırma probleminin belirlenmesinde göz önüne alınması ve iyice düşünülmesi gereken sorulardan biri, sonunda elde edileceği neticeler ne kazandıracak, ne gibi faydaları olacak, nasıl ve kimlere yardım edilecektir (Böke, 2009: 25).

Kürt atasözlerinde kadın ve toplumsal cinsiyet algısı araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Kürt toplumunda ve Kürtçede kadınlara yönelik aşağılama içerikli sözler vardır. Bu sözlerle birlikte kadının bulunduğu durumda etkilenmiştir. Bu sözlerle ilgili olarak; ekonomik, siyasal, sosyal ve eğitim alanlarında kadınlar aktif bir şekilde rol alamamaktadır. Toplumsal cinsiyetle ilgili araştırmacılar tarafından her hangi bir araştırma yapılırken, şuan ki durum incelenmektedir. Ama asıl incelenmesi gereken nedenler bunlar değildir. Belki de bütün toplumlarda kadının ikinci planda olma sebepleri nelerdir diye sorulması gerekmektedir. Yani bugünkü kadının durumuna neden olan sebeplerin bulunması gerekmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi Kürtçe atasözlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet bakış açısı incelenerek kadının Kürt kültürü içerisindeki konumu ve kadınlığın imajının nasıl sunulduğunu araştırılmaktadır. Gündeme, kadınlara yönelik gösterilen muamele nereden gelmektedir, hangi sebepler bu türden bir zihniyeti oluşturmuştur, neden kadınları aşağı gören sözler, şiddet, taciz, tecavüz, istihdam vb. davranışlar bulunmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın temel problemi Kürtlerde var olan kadınlarla ilgili atasözlerini kültür ve zihniyetin temsilcisi olarak inceleyip analiz etmektir.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, araştırmanın konusunu oluşturan probleminin ne olduğunun ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırmanın amacı teorik anlamda atasözleri, dil, kültür, toplumsal cinsiyet, kadın imgesi nedir ve ne olduğunu göstermektedir. Pratik anlamda ise kadınlığın Kürt toplumunda ne anlama geldiğini, bugünkü durumunun nasıl olduğunu

belirtmektir. Kadının zaman içerisinde geçirdiği sosyal statüler incelenmektedir. Aynı zamanda atasözlerinde hâkim olan zihniyet kadın imgesini nasıl etkilediğini belirlemek çalışmanın hedefidir. Bu amaçla Kuzey Irak'ta yaşayan Kürt halkının atasözleri sözlüklerinin taranmasıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu durumda kadınların bulunduğu bütün pozisyon ve sosyal statüler (kız çocuk, genç kız, eş, avrat, karıkoca, anne, kız kardeş, dul, yaşlı kadın, kaynana, elti, görümce ve gelin) gibi terimler ele alınmaktadır.

Acaba kadınlarla ilgili var olan vasıflar dışı olduğu için mi yoksa insan olarak mı oluşturulmuştur? İşte araştırmanın hedef ve amaçları bu sorular bazında ele alınmaktadır. Kadının kadına ve toplumun kadına yönelik tutum ve düşüncesi araştırılmaktadır. Genel çerçeve bağlamında bakıldığında bu araştırma bir durumun saptanması ve nedenlerin bulması üzerinedir.

3. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, araştırmanın problemlerini değerlendirirken ortaya çıkan bir durumdur. Eğer araştırma, teori ve pratik açıdan bir boşluk doldurursa, bir problemi çözme haline getirirse, anlaşılmayan bir durum açıklanırsa, o zaman araştırmanın ne kadar öneme sahip olacağı belirlenebilmektedir. Her araştırma kuram ve uygulama açısından iki boyutlu öneme sahiptir, ortada var olan sorunu ve ona ilişkin durumları ne kadar belirlerse o kadar fazla öneme sahip olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 94).

Bu araştırma sosyolojik bir şekilde, toplumsal cinsiyet kavramı açısından konuyu incelemektedir. Daha önce atasözleri üzerine Kürt bilimsel akademide atasözleri hakkında araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalar çoğunlukla dil bilim ile ilgili araştırmalardır. Toplumsal cinsiyet algısıyla hiç ele alınmamıştır, bu araştırmanın önemi, geçmişten gelen erkek ve kadın arasındaki ayrımcılığın sebepleri ve bu sebeplerden dolayı kadının durumunun ne olduğunu, şimdi ve gelecekte ne olacağını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Kürt toplumunun zihniyetinin ve kültürünün geçmişte nasıl olduğunu ve şimdi nelerin değiştiğini göstermektedir. Türkçe dilinde yazılan bir araştırma ve Kürt kadının durumunu anlatan bir araştırma olması sebebiyle ayrıca bu araştırma sonucunda elde edilecek sonuçları kuramsal çerçevede Türkçe ve Kürtçe literatüründe önemli bir katkı sağlayacaktır. Pratik açıdan da Kürt toplumunda

kadınların asıl ve gerçek problemlerinin ne olduğunu ve nereden geldiğini ortaya koymaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir araştırmadır, nitel araştırma yönteminin seçilmesinin en önemli sebebi ise araştırmacıya esneklik tanınması ve derinlemesine inceleme şansı vermesidir. Atasözleri bir toplumun kültürel mirası ve birikimi sonucunda oluşarak günümüze kadar ulaşmaktadır. Sonuç itibarıyla atasözleri bir toplumun zihniyetini göstermektedir. Atasözleri anonimdir, uzun zaman içeriği toplum tarafından oluşturulmuş ve bireysel değil kolektif bir bilincin ürünüdür. Atasözlerinin kaynağını oluşturan olaylar araştırmacı tarafından derinlemesine ele alınıp, atasözlerinin ortaya çıkış sebepleri incelenmektedir. Bu araştırmada birden fazla teknik de kullanılabilir. Nitel araştırma yöntemi sayılarla değil, araştırma biriminin niteliğiyle ilgilenmektedir.

Bu araştırmada Kürt atasözlerinde kadın olmanın nasıl sunulduğunu incelemek amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada kadına pozitif veya negatif bakımından değil, atasözlerinde de var olan kadının durumuyla ilgili imajlar gösterilecektir. Betimsel analiz yöntemine göre (Yıldırım ve Şimşek 2013: 256) elde edilen veriler daha önce belirlenen temalara göre özetlemekte ve yorumlanmakta, aynı zamanda bulgular sistematik, düzenlenmiş, açık ve yorumlanmış bir biçimde betimlenip takdim edilmektedir. Bununla birlikte neden-sonuç ilişkileri irdelenip ve bir takım sonuçlara ulaşılmaktadır.

Aynı zamanda çoğunlukla atasözleri doküman olarak yazılı bir şekilde kitap, dergi, bilimsel makaleler vb. dokümanlar içerisinde yer alması nedeniyle kullanılan veri toplama aracı doküman incelemesidir. Bununla beraber halkın ağzından çıkan atasözleri araştırmacı tarafından not edilerek gözlem tekniği de kullanılmıştır.

5. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları içerik, coğrafi bölge ve zaman açısından değerlendirildiğinde kavramsal çerçevede kültür, dil, atasözleri, feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramları ele alınmaktadır. Aynı zamanda Kürt kadınının durumu ister tarihteki durumu olsun ister şimdiki durumu olsun sistematik bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, kadınlar atasözlerinde hangi konularda nasıl görülmekte, kadınlara yönelik bakış açısını etkileyen sebeplerin arkasında ne olduğu, atasözlerinde yer alan düşünce

ve zihniyetin günümüzdeki kadının konumunu nasıl etkilemekte ve şekillendirmekte olduğu? gibi temel sorular araştırmanın içeriğiyle ilgili bilgi vermektedir. Dolayısıyla kadının atasözlerindeki farklı pozisyonları yorumlanıp değerlendirilmektedir.

Araştırmanın sınırlılıklarının belirlenmesi, araştırmanın yürütülebilmesi açısından son derece önemlidir. Bu doğrultuda kadınlarla ilgili atasözleri kaleme alınmaktadır. Bu çalışmada incelenecek atasözleri belirleyebilmek amacıyla ilk olarak tarama yapılmış içinde kadınla ilgili kelime geçen atasözleri seçilmiştir. Bu amaçla (Şarazuri, 2010), (Ali, 1972), (Hal, 2014), (Lek, 2012), (Reşaş, 2010), (Osman, 2010), (Helebceyi, 2014) olmak üzere yedi tane Kürtçe atasözleri kitabı taranmış bulunmaktadır. Bu çalışmada kadına pozitif veya negatif bakımından değil, atasözlerinde de var olan kadının durumuyla ilgili imajlar gösterilecektir. Belli bir aşamadan sonra ise tekrara düşen atasözleri belenmiştir. Toplanan atasözleri sayısı 278'dir, betimsel araştırmalarda olduğu gibi önceden konuyla ilgili en yaygın şekilde bulunanlar belli başlıklar altında sıralanıp incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı kadınlığın Kürt toplumunda ne anlama geldiğini ve kadın imajının nasıl olduğu ortaya koymaktır. Kadınların gördüğü bütün biyolojik ve sosyal pozisyonlar özelinde (kız çocuk, genç kız, kadın, avrat, kız kardeş, karıkoca, anne, dul, yaşlı kadın, eş, kaynana, elti, görümce, gelin) terimler ve göndermeler belirlenerek atasözleri toplanmıştır.

Araştırmanın coğrafi bölgesi Kuzey Irak'tadır. Kuzey Irak'ın Kürt bölgesinde yaşayan insanların kullandığı Kürtçe (Sorani lehçesi)'ye ait olan atasözleri ele almaktadır. Orda yaşayan Kürt vatandaşların tarih boyunca üretilen kadınlarla ilgili atasözleri, özellikle toplumsal cinsiyetle ilgili ve her iki cinsiyet arasında ayrımcılık içeren atasözleri ele alınmaktadır.

6. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma verilerinin nasıl toplanacağı konusundan sonra sıra bunların nasıl uygulanacağı sorusuna gelir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012: 322). Araştırma evreni, araştırmacının açıkladığı şartlara uygun gurubun tamamıdır. Araştırmamın evreni Kuzey Irak'taki Kürt bölgesinde yaşayan insanların ve Kürt toplumunun kullandığı Kürt dilinin (Sorani lehçesi) atasözlerini ele almaktadır.

Örnekleme, her bilimsel yöntemin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Örnek, büyük bir bütünün daha küçük bir parçası tarafından temsil edilmesidir. Örnekleme ise bu

niteliğe sahip bir parçanın, bütün içinden seçilmesidir (Güven, 2001: 139). Bu araştırmanın örneklemini olarak kadınlara yönelik atasözleri ele alınmaktadır. Bu çerçevede kadınların biyolojik ve sosyal pozisyonları ile ilgili ifade ve terimleri belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan atasözleri literatür taramasıyla toplanmıştır. Bu alanda önceden yapılan araştırmalar içerisinde atasözleri alınmıştır.

7. Araştırmanın Soruları

Araştırma sorusu, araştırmaya konu olan problemin soru olarak ifade edilmiş biçimindedir. Yani araştırmanın yapılmasına temel oluşturur. Araştırma sorusunun yazılmasında araştırma probleminin niteliğinin ve bu problemle ilgili taranan kuramın önemli bir rolü vardır. Araştırma sorusu, araştırmaya temel oluşturan kavramsal çerçeveden etkilenir. Genel araştırma problemine, gerek kuramsal alan yazın gerekse araştırma alan yazını tarandıktan sonra kavramsal çerçeve oluşturulmakta ve buna göre araştırma soruları ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 94). Bu araştırmanın soruları ise dört temel sorudan oluşmaktadır;

1. Kadınların imajı atasözlerinde nasıl sunulmuştur?
2. Geçmişte var olan kültürel, eğitimsel, ekonomi ve sosyal sebepleriyle toplumsal cinsiyet rollerini kadınlar ve erkekler arasında ayrımcılığı nasıl oluşturulmuştur?
3. Kadınlara yönelik olumsuz atasözleri bugünkü kadınların durumunu nasıl etkilemektedir?
4. Kadınlara yönelik tutum ve düşünceler, kadına nasıl bir kimlik vermiştir, kadınların kimliği insan kimliğine mi yoksa kadın kimliğine yönelik mi oluşturulmaktadır?

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür

1.1.1. Kültür Kavramı

Kültür terimi Latince'den gelen bir kelimedir, "colere" fiilinden türemiştir. Latince'de Bu fiilin anlamı ise işlemek, çalışmak, organize etmek, inşa etmek, ekip biçmek vb. gibi insanın fikir ve fiziki işlerinden dolayı ortaya çıkan eylemler içerisinde yer almaktadır. Bu kavram ilk başta Romanlılar tarafından tarımcılık yapan ve tarım alanında faaliyet gösteren eylemlere yönelik kullanılmıştır. Bu terimi ise doğanın ürünü olan, insani çaba gerektirmeyen bitkiler ve insanın tarlada çalıştığı ve insan sayesinde üretilen ürünleri ayırmak için ilk defa kullanmışlardır (Özlem, 2012: 158).

Williams (1993: 9-10)'e göre, kültürün bireye yönelik kullanılmasında daha fazla zihni geliştiren, kişinin kültürlü olmasını destek sağlayan, toplumun değerleri ile uygun hale gelen, olaylar hakkında mantıkla düşünen ve şehrin sembolleri ile uygun yaşayanlara yönelik kullanılmaktadır. Diğer anlamı ise insanın tarih boyunca ürettiği manevi anlamları içerisine alan gelenek, görenek, değer, tradisyon, örf, adet gibi insanın huy ve alışkanlıklarına yönelik kullanılmaktadır. Son anlamı ise insanın toplum içerisinde yaptığı kültürel etkinlikler, festival, film, hüner, teknoloji gibi insani eylemlere yönelik kullanılmaktadır. Yani kültür teriminin bugünkü kullanımını üç şekilde göstermiştir: Bir birey, grup ya da toplumun entelektüel, manevi ve estetik gelişimini ifade etmektedir. Bir dizi entelektüel ve sanatsal faaliyet üzerine üretileni (film, resim, tiyatro) saptamaktadır. Bu kullanımın da kültür, "Güzel Sanatlar" ile eşanlamlıdır; bu nedenle, bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçimlerini, faaliyetlerini, inançlarını ve göreneklerini belirtmektedir (Smith ve Riley, 2016: 20).

Kültürün son kullanımı ise, çoğu antropologlar tarafından desteklenmemekle birlikte kültürün yüksek ve batı güzel sanatları ile eşleştirilmesidir. Aslında kültürün o çevre dışında da her insani toplumda var olduğu öne sürülmektedir, dolayısıyla bu düşüncenin ziyadesi ile tarafsız bir analiz olmadığı düşünülmektedir (Smith, 2007: 15). Kültürün nasıl oluştuğu konusunda ayrı ayrı görüşler ortaya konulmuştur. Onlardan en yaygın kabul gören düşünce Bronowslaw Malinowski'dir. Buna göre maddi ihtiyaçlar kültürü yaratır, örneğin bir coğrafi bölgede denizin bulunması, oradaki yaşayanların esas

ihtiyaçlarını karşılamak için gemi, bot, tekne ya da başka her türlü araç icat etmek zorundadırlar bu sebeple insan öncelikli ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Kendisini bizzat korumak yani dışardan gelen, fiziksel düşman ve tehlikelere karşı örgütlemek zorundadır. İnsan varlığının bütün bu temel problemleri için, grup içeresinde iş birliği yapmaktadır. rnler ve örgütlenme aracılığıyla, ayrıca bilgilerin gelişmesiyle değer ve ahlak duygusuyla da bu sorunlarını zmetmektedir (Malinowski, 1992: 67).

Birey doğmadan önce bir kültür çevresi oluşturulmuş ve onu beklemektedir. Bu kültürde bireyin rolü olmamakla birlikte kültür bağımsız bir varlıktır. Bu varlık örneğin kadının durumu Kürt toplumunda yüz sene önce bugünkü durumu ile aynılık teşkil etmediği gibi zaman ve mekna göre değişmektedir. Kürt kadınlarının toplumsal, ekonomik, siyasal vb. alanlarda katılım göstermesi oldukça sınırlıdır. Kadınların durumu farklı ülkelere göre ise değişmektedir. Her kültür yer ve mekna göre değiştiği için Avrupa lkelerinde ki kadınlar, Kürt kadını, Arap kadını ve Türk kadını her biri ayrı bir koşulda bulunmaktadır. Bu değişimde etkilenme  süreçte gerçekleşir:

Birincisi kültürlenme; toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlamadır. Bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama süreci gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Toplumbilimciler bu süreci ise sosyalizasyon (toplumsallaştırma) olarak tanımlamışlardır. İkinci kültürlenme biçimi okulncesinde de başlayıp okul dönemi sonunda hızlanırken, kültürlenme, değişik aile, grup, okul, meslek, bölge (alt kültür) evrelerinde gelişip belli yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen akran gruplar arasındaki kültürel etkileşimidir (Güvenç, 1997: 85-86). nc kültürlenme yolu ise, toplumun kendi için de gerçekleşen kültürlenme sürecinin dış dünyaya, yabancı dil ve kültürlere açılmasıdır. Kültürlerin veya o kültürleri yaşayan bireylerle grupların doğrudan etkileşime girmeleri ise şart değildir (Güvenç, 1997: 87).

Taylor'a göre kültür, bireyin toplumun yesi olarak elde ettiği örf, adet, itikat, değer, öğrenme, görenek, alışkanlık, becerilerin maddi ve manevi ögelerinin karmaşık bir şekilde yer aldığı şey olarak tarif etmektedir. Son zamanlarda yapılan tariflere göre kültüre fazlasıyla değer, gelenek, görenek ve itikat gibi manevi anlamlar yüklenmektedir, bu çerçevede bireyin tutumları incelenirken kültürün içindeki inanç ve

değerlere odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda kültür bütün fertlerin üzerinde etki bırakan ve bireyi yönlendiren bir bütün olarak nitelenmektedir, bundan dolayı bireylerin tutum ve tepkilerinden kültür anlaşabilmektedir (Haviland ve diğerleri, 2008: 103). Bu tür tanımların hepsi bir şey üzerinde durmak istemektedir. O da değer, örf ve adetlerin hepsinin bireyin kişiliğini oluşturuyor olması ve aynı zamanda kişiliğin kimliğini etkiliyor olmasıdır. Kültürün her toplumda özellikleri aynıdır, ortak bir hususiyeti vardır. Kültürün, her toplumda göstermiş olduğu ortak özellikleri şunlardır:

Sosyo-Kültürel biçimler öğrenilen olması, mantıksal olarak bütünleşmiş olması, aynı zamanda işlevsel ve anlamlı olmasıdır. Bütün sosyo-kültürel sistemler, sürekli olarak değişirler. Kültür dinamik bir yapıya sahiptir. Kuşaktan kuşağa toplumsal miras olarak aktarılırlar. Her kültür, bir değer sistemine sahiptir. Toplumun üyeleri arasında makul, etkin ve otomatik etkileşim sağlamaktadır. Bireyler, kültüre ise 'kültürlenme' yoluyla katılırlar. Toplumsal kişiliğin doğuş ve oluşumunda egemen bir etmendir. Bir toplumu diğerlerinden ayırmaya yarayan bir işarettir (Tezcan, 2008: 6). Bunların yanında Kültürün önemini kişisel kimliğin oluşumundaki rolüne dayandırılmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kültür, kimliğin tanımlanması, ifade edilmesi ve geliştirilmesi için kişinin kendini gerçekleştirmesinin bir önkoşul olduğundan ve kimliksiz (hiçbir) kişi var olamayacağından, kültür olmaksızın (hiç bir) kişi var olamaz. Bu yüzden, kültürel kimlik gerçek (somut) kişilerin zorunlu bir unsurudur (Tok, 2003: 28). Kimliğin bağlamı olan kültür; üyeleri, ortak tarihi deneyimleri ve değer verilen (inanç, yaşam biçimi, gelenekleri, dil ve ortak vatan) kültürel özellikleri bileşimine dayanan ortak bir kimliğin sürekliliği duygusunu paylaşan ulusal, etnik ve dini gruplar içerisinde yer almaktadır (Tok, 2003: 29).

Kültür insanların doğal miras olarak aldıkları şeyleri aştıkları noktada başlar. Böylece doğal dünyanın tarım ve bahçivanlık yoluyla ekilip biçilmesi, kültürün temel bir unsurudur. Bu bakımdan kültürün genel olarak sayacağımız iki önemli unsuru vardır.

İnsanın bir şey oluşturma ve inşa etme yeteneği dili kullanma yeteneğidir (Edgar ve Sedgwick, 2007: 101). Kültürü öğrenme ve aktarma sürecinde başrolünü oynayan araç dildir. Dilin kullanılması ile kültürün sembolleşmesinde ve sembollerin anlam kazanmasında güçlü bir ilişki vardır (Mengü, 2003: 18).

Yukarıda belirtilenle üzerinden bir değerlendirme yapıldığında kültür, tarih boyunca insanoğlunun ürettiği bütün görülen ve görülmeyen şeylerdir. Başka bir deyişle maddi ve manevi olan gelenek, görenek, değer, inanç, örf, adet, mimari, sanat, hüner, teknoloji vb. şeyleri kapsamaktadır. Kültür, bir kuşaktan sonraki gelen bir kuşağa aktarılabilir. Bir toplum ve zihniyeti anlamak için o toplumun kültürünü anlamak gerekmektedir. Dil hem kültürü anlamak için hem de aktarmak için önemli araçtır. Dil kültürün temel ögesi olduğuna göre yazılı ve sözlü şekliyle kültür aktarılır. Bu çerçevede bütün söylenen sözler ve yazılan yazılar kültürün aktarılışında ve anlaşılmasında büyük öneme sahiptir. Dil Kültürle karmaşık bir ilişkisi vardır, her topluma ait bir dil vardır. Bu dil toplumundaki üyelere göre değişir çünkü her sınıf, cinsiyet, yaşa vb. etmenlere göre belli bir tür konuşma şekli vardır. O yüzden bunlar hep birlikte ayrı kültür üretmektedir. Aynı zamanda bütün kültürün dili sonra toplumun içine yerleşir ve ondan sonraki kuşaklar da bu konuşma tarzı ve dili almaktadırlar.

1.1.2. Dil ve Düşünce İlişkisi

Dil, duygu ve düşüncenin hazinesi olması sebebiyle Ziya Gökalp dili kültürün temel ögesi saymaktadır. Dil bir hazine olarak bütün zihniyeti içerisine aldığı için bir milletin zihniyet ve hisleri, dil ile nesilden nesle aktarılmaktadır. Bu çerçevede sadece konuşulanlar değil, yazılar da aynı şekilde duygu ve düşüncelerin aktarılmasına destek sağlamaktadır. Bunu ise belki de bütün bireyler düzenli ya da sistematik bir şekilde değil, hissetmeden dil ile kültürü taşımaktadırlar (Kaplan, 2006: 151). Burada anlatılması gereken şeyler dil ile ilgidir. O yüzden dilin ne olduğunu, sosyo-antropoloji alanında ne anlama geldiğini ortaya koyulması gerekmektedir. Sonrada dil ve düşünce arasındaki ilişki incelenmelidir. Bu araştırmada her ele alınana teorik metin belli bir amaç içerisinde değerlendirilmektedir ve kültür, düşünce ve dil arasındaki ilişkiyi ele alıp incelenmektedir.

Dil hakkında bulunan düşünceler yaklaşık yedi teoridir. Bunlardan akliselime göre dil zihniyeti taşıyan bir iletim aracı olarak nitelenmektedir. Buna göre dilin içene alınan

anlam ve düşünceler ne ise kültür de tam olarak odur. Başka bir deyişle dil kültürün temel ögesi olduğundan kültür aynı şekilde kendine ait ve özel bir dil ortaya çıkartmaktadır (Edgar ve Sedgwick, 2007: 197).

Yine “dil nedir?” diye sorulduğunda farklı görüşler bu sorunun cevabı için ortaya konulabilir. Ancak en önemlisi dil hakkında elde edilen yeni görüşlerin bu araştırmaya önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dilin genel olarak ele alındığında sözcük olarak iki anlamı vardır. Birincisi: dil bedenin bir organı olarak ki bu İngilizcede ‘tongue’ olur, ikinci manası ise bir konuşma aracı olarak İngilizcede buna karşı ‘language’ kullanılmaktadır. İnsanların kendileri arasında ilişki kurmak için dil kullanmaları sebebiyle Türkçede ve Kürtçede İngilizce karşılığı bulunan ‘tongue’ ve ‘language’ kelimelerinin her ikisi içinde böyle bir kelime kullanılmaktadır. Bu araştırmanın amacı dilin ikinci manasını araştırmaktır.

Edward Sapir’e dili, üretildiği semboller sisteminden dolayı duygu ve zihniyeti aktaran bir araç olarak nitelendirmektedir. Yeni bir dil bilimci olan Hall'e göre dil, insanların alışkanlıkları nedeniyle kullandıkları semboller vasıtasıyla iletişim kurdukları bir müessesedir. Hall, bu tanımında "müessesese" kelimesini dilin, toplum kültürünün bir parçası olduğunu vurgulamak için kullanmaktadır (Ünal, 2012: 2). Aksan'a göre dilin tanımı ise: “Dil, düşünce, duyu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir.” (Tezcan, 2008: 159). Edward Sapir yaptığı incelemelerde her bir dilin kendi içinde mükemmel bir sisteme sahip olduğunu belirtmiştir. Sapir, dili daha çok kültürün oluşumunu gerektiren bir ön koşul olarak nitelemiş ve kültürün bireyler ve toplumlar arasında sembolik bir etkileşim sonucu ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Saussure’a (2013: 71) göre “ Dil, hem konuşma yetisine sahip olmanın doğurduğu toplumsal bir üründür hem de bireylerin bu yetiyi kullanabilmeleri için toplumsal bir teşekkülün benimsediği zorunlu uzlaşımın bütünüdür”. Genel bir şekilde yukarıdaki tanımlara bakıldığında dil yeteneği insan içinde mevcuttur. Ama bu yeteneği ancak toplum içinde gerçekleştirebilir. Elbette aileden başlayarak sosyalleştirme müessesleri burada en önemli rol oynamaktadır. Dil yoluyla bütün duygu, düşünce ve kültür bir kuşaktan diğer kuşağa aktarabilmek şansı sağlandığı için dilin en önemli görevi düşüncelerin ifade edildikten sonra aktarılmış olması sıfatıdır.

Dil ve düşünce arasındaki ilişkinin açığa çıkarılması için birkaç sorgulamanın ulaşılmak istenen hedefe yönelik katkısı önemlidir. Dil düşüncenin yansıması mı ya da düşünce dilin yansıması mı? Sorusu için kısaca üç genel görüş ortaya konulmuştur; birincisi, dil düşüncenin yansımasıdır, ikincisi, düşünce dilin yansımasıdır, üçüncüsü ise dil ve düşünce birbirlerini üretmekte olduğudur. Bu ise çok tartışmalı bir konudur. Yapılan bu araştırmaya göre önemli olan bu konuyu lengüistik socio-antropolojisinin bakış açısıyla okumaktır.

Dil ve düşünce bağı hakkında dil bilimciler tarafından ortaya koyulan farklı bakış açıları mevcuttur. Bunlardan birisi Edward Sapir'in ortaya attığı tezdır; ne kadar farklı dil varsa dünyayı tefsir eden diller, o kadar farklı görüşler bulunabilmektedir. Bu konuda önce anadilinden dolayı bir imaj bireyin yanında oluşmaktadır (Ünalın, 2012: 11).

Zihniyeti ve duyguyu bireye aktaran en önemli iletişim aracı olan dil, insani toplulukları küme ve kalabalıktan kurtararak, hepsini bir araya getiren duygu ve zihniyetten dolayı insani topluluklara beraberliğı ve birliğı sağlamaktadır. Toplum tarafından bireye miras olarak kalan dil, toplumun ona bağısladığı büyük teçhizdir. Elbette bu proseste önemli rol oynayan sosyal müessesler sadece dili değıl, onun içindeki deneyim ve kültürü de öğretmektedir (Kaplan, 2006: 39).

Yine de Saussure (2013: 71) dil ve düşünce hakkında şöyle der: "Dil, düşünceleri ifade eden bir göstergeler sistemidir; bu nedenle de yazı sistemine, sağır-dilsiz alfabesine, simgesel ritüellere, nezaket kurallarına, askeri işaretleşmelere vb. şeylere benzetilebilir. Ancak dil, bu sistemler içinde en önemlisidir". Dilden ziyade düşünce buğuludur, belirsizdir. Düşünce dille yaşar ve dille düzene girer. Buna mukabil bakıldığında zihniyet ve fikirden arındırılmış bir dil yoktur, var olan dil zihniyet ve fikir üretilmekten dolayı sürekli gelişme ve zenginleşme sürecindedir, dolayısıyla bir zihniyeti anlatmak için dil en önemli araçtır. Ayrıca dilin gelişme ve zenginleşmesi ile zihniyete de güç kazandıracaktır. Kültür, zihniyetin ürünü olduğuna göre olgunlaşması ve ilerlemesi de dil ile ilgilidir. Zengin olmayan diller, zengin kültüre de sahip olamamaktadır (Ünalın, 2012: 11).

Dil, düşüncenin anlatımında kullanılan semboldür. Esas olan, düşüncelerin alıcı durumunda olan muhataba en uygun sembollerle anlatılmasıdır. Dil, düşüncenin aynası,

fikirlerin askısıdır. Bu görüşte olanlar, düşüncelerin sözcüklerle oluştuğunu, kullanılan dilde ne kadar sözcük varsa, düşüncelerin de ancak o kadar geliştirilebileceğini, beynin düşünme alanının genişliğinin ve derinliğinin dildeki sözcük sayısı ile doğru orantılı olduğunu belirttikten sonra sözcüklerin, düşüncelerin asıldığı askılara benzetmektedirler (Ünalın, 2012: 8).

Dil, kültürü hem kurar hem geliştirir, genellikle toplumsallaşmayı da toplumsallaşmayla birlikte tarihsel sürekliliği de sağlamakla insan varlığını eksiksiz bir şekilde olanaklı kılar. Ortak bir dil konuşanlara özgü bir topluluğun üyesi olan insan belli bir kültürün de üyesi durumundadır (Uygur, 2013: 19). Gramsci'e göre (2013: 61) eğer dil kültüre ait olan öğeleri kendi içerisine alırsa, o dili kullananların da ona göre dünyayı tasavvur etme biçimi oluşur ve o dil üzerinden görüşlere ulaşılabilir.

Dil ve zihniyetin birbirinden ayrılması imkânsızdır, çünkü dilin çizdiği sınırları içerisinde insan bir düşünceyi ifade edip üretebilmektedir. Dolayısıyla dil ve bilinç, diğer taraftan dil ve zihniyete de bakıldığında bunları birbirinden kopartılması olanaksızdır. Yani düşünce, dil ile ifade edilir, dil, düşüncenin iletilmesinin ve paylaşılmasının aracıdır.

Toplumu birbirine bağlayan, kültürün hazinesi olan, milletin gerçek tarihini yansıtan ve halkın arasında ilişki sağlayan en önemli araç olarak dil, elbette cemiyet içerisinde egemen ve hakim olmaktadır. Dil ve kültür birbirlerini yansıtır, dil kültürde ne bulunursa dil ile o anlatılmaktadır, dilde ne mevcutsa kültürde de tam onun inikâsı bulmaktadır. Dilin ilerlemesi ile kültür, kültürün olgunlaşması ile dil, zenginleşme gösterilmektedir. Dolayısıyla bunlar ayrı ayrı incelendiğinde birbirleri üzerinde çok fazla etki bıraktığı anlaşılmaktadır (Güvenç, 1997: 47-48).

Kültüre dil açısından bakıldığında, kültürün tamamı dilin süzgeci içinden geçmektedir, bu çerçevede kültürün öğrenilmesi açısından anadilin esas ve önemli olduğu vurgulanmaktadır. Hatta ufacak konuşma eylemi bile açıkçası bir kültür eylemidir. Dolayısıyla dil kültürü temsil eden ve kültürü olduğu gibi aktaran önemli bir yere sahiptir, keza dil ve kültür iç içe olduğundan zenginleştirilmesi de birbirlerine bağlıdır (Uygur, 2013: 21-22).

Burada dilin ne kadar önemli olduğunu açıkça görmekteyiz. Çünkü bir milletin varlığı olarak tespit edilen unsurlar içerisinde dil en önemli etmen olarak gösterilebilir. Birey farklı bir kültürün içine girdiğinde, o kültürün giyim, yemek, dil, davranış vb. kültürel öğelerinin etkisi altında kalacaktır. Kişinin bağlı olduğu kültürel öğeleri kullanması ile kendisiyle ilgili göstergeler kullanmış olur. Böylelikle farklı bir kültürde olduğunu bilir ve bulunduğu toplum onu bir yabancı olarak tanımlamaktadır. Ama aynı kişi yabancı bir ülkede olduğunda ve Kürtçe, Türkçe, Arapça, Farsça konuştuğunda hemen o kişinin bağlı olduğu kültür ve toplum kendini açığa çıkarır sonuç olarak dil bir toplumun varlığını ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Eğer bir kültürün dili gittikçe zayıflarsa o toplumun kültürel varlığı yok olma riski ile karşı karşıya kalır. Bu yüzden anadil bir milleti oluşturan unsurlardan en önemlisidir. Çünkü dil yoluyla bir milletin kültürü ve düşüncesi anlaşılabilir.

Dil, konuşmanın yanı sıra simgeler bütünü de ifade etmektedir. Bazen bir kişinin ya da araştırmacının bir toplumun görme şansı olamamaktadır ancak bu kişi çevrilen kitaplar yoluyla dili tanıma olanağı elde etmektedir. Dil incelendiğinde millet de tanınabilir. Kürtçeye bakılırsa o toplumun özelliklerini anlama şansına sahip olunur çünkü dilin özellikleri kolektifin bilinçaltında yer almaktadır. Dil bir milleti yaşatan ve gelecek nesillere aktaran önemli bir araçtır. Bir ulusu tanımak için atasözleri bize o ulusa ait kültürel miraslar hakkında bilgi verir. Atasözleri toplumun zihniyeti içinde belli bir şekilde görülebilmektedir.

1.1.3. Kültürlerin Derin Özleri Olarak Atasözleri

Kültür, dil ve düşünce önceki alt bölümlerde ele alırken tamamen atasözleriyle ilgili olarak ele alındı. Çünkü belli atasözleri incelenirken ancak dil ve kültürden söz edilmektedir. Atasözleri bir dil içinde doğar ve gelişir. Tarih boyunca her milletin sözleri ve kültürü atasözleri yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. O yüzden buradan yola çıkılarak atasözünün tanımı, kavramı, sıfatı ve özelliklerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Düşünce ile dil birbirine sıkıca bağlı toplumsal bir üründür. Dil, sembolik bir süreç olduğu için, düşünmenin büyük bir kısmı dil aracılığı ile yürütülmektedir. Bunun için düşünce ile dilin birlikte ifade edildiği atasözleri önemli bir yere sahiptir (Kurt, 1991: 57). Atasözlerinden bir milletin düşünceleri, yaşayışları, gelenekleri anlaşılabilir.

Her milletin atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Her atasözü kendi milletin damgasını taşır. Atasözleri arasında sosyal olaylara şık tutanlar, tabiat olaylarını, gelenek ve göreneklerimizimizin izlerini taşıyanlar, ahlak dersi verenler de vardır (Güleç, 2002: 26). Atasözü düşüncedir, bu tür düşünceler dil aracılığıyla ifade edilmektedir. Bu düşünceler ise dil sayesinde kültürel miras olarak nesilden nesle aktarılmaktadır.

Her ulusun kendi yaratılışına ve içtimai bünyesine uygun bir kanunu olduğu gibi yine kendisine has duygusu, zevki, edebiyatı ve halk edebiyatının en zengin kısmını teşkil eden atasözleri vb. unsurlar da mevcuttur. Ancak atasözleri bir nevi fikir mahsulleri arasında bir kavmin, ulus haline yükselişinin eskiliğini; ilk çağlardaki kültür ve medeniyet seviyesini, hülasa her bakımdan bütün benliğini tam manasıyla aksettirebilen başlıca aynalardan biridir. Bundan dolayı herhangi bir ulusun içtimai ve kültürel sahalarda ne gibi merhalelerden geçtiği, nasıl bir istihale devresi yaşadığı ve bugün ne durumda bulunduğu öğrenilmek istenirse o milletin, milli tarihi ve diğer hususi varlıklarının yanında atasözlerini de, muhtelif tabakalara ve sınıflara ayırarak gözden geçirmek ve incelemek icap etmektedir (Delçin, 2000: xv).

Biçimsel olarak bakıldığında atasözlerinin belli bir biçimi vardır, eğer birey atasözünün kelimelerini değiştirirse atasözünün manasını da bozmuş olur. Çoğunlukla atasözleri cümle şeklindedir ve kelime sayısı azdır, üç ya da dört, bazen da şiir şeklinde yazılmıştır, kafiyesi ve bağlı cümlesi olduğundan ağızda söylemesi de kolaydır.

Yaşam deneyiminden süzülen bir yargının atasözü olarak biçimlenmesi, sözün çekirdeğindeki normatif özelliğin keskinleşmesi, hassaslaşmasıyla olasıdır. Atasözlerindeki felsefe, normatif felsefe açısından bir yaklaşımla belirlenebilir. Normatif felsefe, mantıkta, töresel olanda (ahlak/ erdem-etik) yoğunlaşır, kurallar koyar. Ancak bu kurallar, bilimsel araştırma ve çözümlenmelerin sonucunda elde edilen doğa kuralları değildir. Bu kurallar, yine toplumsal yaşamın, insan ilişkilerinin olması gereken ileri sürülen kurallarıdır. Bu sebeple atasözlerindeki yargıyı belirleyen kurallar ve töre açısından insanların toplum içindeki yaşam deneyimleri, insanların vardıkları (görece) bağımsız kurallar ve toplumdaki egemen güçlerin yönlendirdiği kurallar olarak iki ayrı gruba ayırabilir (Pazarkaya, 2011: 94).

Bir bilgiyi saklayıp sonraki kuşaklara aktarmak için insan sözlü kültür ortamının ürünü olarak ortaya çıkardığı atasözleri, bilgiyi en kısa, en kesin ve en kolay biçimde hatırd kalabilecek şekilde aktarma görevini de üstlenmiştir. Üstlendiği bu görevi en iyi şekilde yerine getirebilmek için atasözlerinde yer alan kelimelerin seçiminde ve bu kelimelerin cümledeki yerlerini bulmasında büyük halk kitlesinin zevki ve sağduyusu önemli bir yere sahiptir (Albayrak, 2009: 26). Atasözleri, önceki dönemlerde yaşayan atalar tarafından hayatın deneyim ve gözlemlerine dayalı olarak kendinden sonraki nesillere miras bırakılan kısa ve özlü sözlere denilmektedir. Atasözlerinin sahibinin kim olduğu belli değildir, dolayısıyla anonim olarak adlandırılmaktadır. Öğüt ve yargı biçiminde ifade edilmesine rağmen bazen mecazi bir şekilde bazen de gerçek anlamı verilmektedir, bununla birlikte içerisinde milletin yaşam biçimini, gelenek ve göreneklerini aktaran atasözleri, anonim ve kalıplaşmış ifadelerdir (Artun, 2015: 141).

Atasözü bizden önce söylenen bir hayat denemesi olarak ortaya çıkmıştır yani bizden önceki insanların hayat tecrübesidir. Bundan dolayı atasözleri tamamen insani ve sosyal söyleyiştir. Çünkü toplumun içinden çıkmıştır. Atasözlerinin kavram özelliğine baktığımız zaman içerisinde şu konular bulunmaktadır: sosyal alan, hayat tecrübesi, iktidar/siyaset, kişisel, insan ilişkileri, toplum vb. konulara sahiptir. Yani özetle söyleyecek olursak hayatın bütün alanlarında: ister sosyal, kültürel, ekonomi, tarihsel, kişisel, dinsel, isterse başka alanda olsun atasözü vardır.

Atasözleri kalıplaşmış olduğu için asırlar boyunca değişmeden anlamlarını kaybetmeden varlığını devam ettirebilmiştir. Atasözleri değiştirilmeye çalışıldığında ise a anlamı ve etkisi kaybolmuş olur. Atasözleri, dil ve düşünce ürünü olduğundan, değişmeyen bir yapı olduğu için değiştirilmesi ile anlatım ve telaffuz biçimi bozulur. Bununla birlikte halkın ürünü olduğundan bir toplumun yer, ağız, kırsal, kentsel, lehçelere göre küçük değişikliklerle karşılaşmaktadır (Elçin, 1998: 627).

Pertev Naili Boratav ise atasözlerini çeşitleri bakımından iki büyük kümeye ayırır: birincisi, asıl atasözleri, ikincisi ise, atasözü değerinde olan deyimlerdir. Bir öğüt, bilgelik ve bir yargı bildirme yönlerinden asıl atasözlerini de iki alt bölüme ayırır:

A. Bir yargıyı ya da bir gözlemi kapsayan atasözleri: Ders verme, bir davranış kuralı ve öğretim amacı vardır. Örneğin ; "Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar.". Bazılarına ise bir ahlak manası yüklenmiştir. "Hak batıldan ağlamadı, akan dereyi kimse

bağlamadı". Bazıları ise tabiat ve günlük hayata ait bir gözlem, eleştiri anlamında kullanılır: "Taşıma su ile değirmen dönmez".

B. İkinci alt bölümdeki atasözleri dolambaçsız, açık bir öğüt, akıl verme ya da yasaklama biçimindedir. Örneğin; "Gözün ile gördüğünü eteğin ile ört" atasözü her görülen ayıbın yayılmasından sakınılmasını öğütler (Güleç, 2002: 22). Atasözlerinin temel özellikleri hakkında birçok farklı tanım yapılmıştır. Bu tanımların birçoğunda atasözlerinin uzun deneyimler sonucu oluştuğu, mutlaka bir gerçeği yansıttığı, daha çok mecaz bir anlam taşıdığı ve kalıplaşmış bir yargı olduğu üzerinde durulması gerekirken, bir açıklamada bulunması gereken farklı yönleri üzerinde durulmuştur (Albayrak, 2009: 2).

Atasözleri kısa ve özdür, bazıları olay ve olgulardan ders ve öğüt alınarak, bunlar hayat tecrübeleri olarak ortaya çıkartılmışlardır. Kimi zaman atasözleri tam bir ahlak dersi vermeye çalışmıştır, keza bu toplumun farklı yerlerde tekrarın olması ile birlikte sonunda yazılmayan bir kural veya ahlak dersi olarak nitelendirilmiştir. Bu sözlerle toplumun içinde görülen, kabul edilmeyen durum ve davranışlara yönelik eleştiri şeklinde söylenmiştir. Bununla beraber bir milletin sözlerine bakıldığında bir durum hakkında bazen birden fazla atasözleri ile karşılaşmaktadır, bunun sebebiyse atasözleri kendi dönemin gerçeklerine göre kabullenip tefsir etmektedir. Bunun yanı sıra atasözlerinin içinde toplumun yaşam tarzı ve tutumları geçmişte nasıl olduğu, değer biçimi, örf ve adetleri nasıl sürdürüldüğü, belli konular hakkında nasıl düşünüldüğü ve neden bu şekilde düşünüldüğü gibi bilgilerin neticesi elde edilebilmektedir (Artun, 2015: 141).

Genel olarak bir cümleden oluşan atasözlerini doğru anlamak ve yorumlamakta kolay değildir. Çünkü atasözlerinde genel olarak "gösterilen" den başka bir de "kastedilen" anlamları vardır. Bir atasözünün hangi amaçla ve nerelerde kullanıldığını doğru anlayabilmek için o atasözünün bir metnin içinde kullanılması gerekmektedir. Bu kullanım aynı zamanda atasözünün yaşadığının da göstergesidir. Bazı atasözlerinin anlamca birbirine karşıt gibi görünmesidir. Bu atasözlerini sanki birbirlerini yalanlıyor gibi anlamak, karşıt anlamlı atasözleri kabul etmek, bunların hangi durumlarda kullanıldığını bilmemekten kaynaklanmaktadır (Albayrak, 2009: 30).

Atasözlerinin ortaya çıkışı anonim halk edebiyatının diğer ürünlerinin doğuşuna benzer. Başlangıçta belli bir yaratıcısı olmuş, zamanla bu ilk yaratıcısının kim olduğu unutulmuş ama toplum ortaya çıkan sözü benimsemiş, bu sözü kendi düşünce gücü ve zevkiyle işleyip yoğurmuş, sonunda kendisine mal etmiştir (Güleç, 2002: 20). Atasözlerini tam anlamak kendi zamanında kolay değildir. Çünkü çoğunlukla atasözleri mecazlı bir anlam vermek ister. Bir şey üzerine örnek verir başka bir şey anlatmak istemektedir. Örneğin; “Ağaç yaş iken eğilir” atasözüne bakılırsa ilk manası açıktır. Taze bir fidanı ekmek kolaydır. Bu fidan kartlaşınca eğmesi, bükmesi, kırması zorlaşır. İkinci manası ise manevi zihni hayatımıza nakletmek suretiyle icat edilmektedir. Çocuğu küçükken terbiye etmek lâzımdır, düşüncesi yerleşir (Elçin, 1998: 625).

Atasözleri, halkın içinden çıkmış ve nesilden nesle aktarılmış söylenegelen öğüt verme ya da ibret alma amacı taşıyan, ortak düşünce, kısa, özlü ve kalıplaşmış sözler olarak tanımlanabilir. Başka bir anlamı da kavramsal özellikleri toplumsal olay ve olgular hakkında bir düşünce verilmektedir. Yani atasözleri geçmişte söylenen sözler olduğundan dolayı o dönemdeki zihniyeti anlamak için önemli rol oynamaktadır.

Bazen atasözleri bir birine karşılaştığımızda paradoks gibi gözükmemektedir elbette sonraki bölümünde bunun hakkında detaylı bir şekilde konu ele alınacaktır. Burada kısaca ifade edilecek olursa, bunların sebebi ayrı zaman, mekân ve ayrı niyetle söylenmiş olmasıdır. Bu konuya kadınlar hakkında bakıldığında daha fazla görülmektedir. Bazıları kadınları bir melek bazıları da bir şeytan olarak görmektedir. Atasözlerine genel olarak bakıldığında gramer açısından iki şekilde gramer kurallarıyla söylenilmektedir: birincisi geniş zaman çekimi, burada söylenen şey doğrudur ve her zaman için geçerlidir. Örneğin; güneş doğudan doğar. Yani her zaman böyledir, değiştirilmez, münakaşa edilmez. İkinci şekli ise emir çekimidir. Bu da bir tecrübeden kaynakladığı için emir şeklinde söylenmektedir, ister pozitif ister negatif emir olsun fark etmemektedir. Örneğin: annesine bak, kızını al. Emir şeklinde bir cebriye vardır.

1.2. Sosyal Teoride Toplumsal Cinsiyetin Ele Alınışı Feminist Teori

1.2.1. Feminizm Nedir?

Sosyal teoride feminist teorisi, bir bilimsel teori olarak 19. Yüzyılın altmışlarında ortaya çıkmıştır. Fakat feminist teorinin kökeni 17. Yüzyıl aydınlanma sürecinden Batı

dünyasında görebilmektedir. O dönemden itibaren kadınlar hakkında yazı ve düşünceler kadını savunmak için meydana çıkmıştır. 1793’de Mary Wollstonecraff “A vindication of the Right of Woman”ın belge namesinde kadınların haklarını dile getirmiştir. Aynı şekilde kadın hareketleri 1860-1930 arasındaki yıllarda sürekli oy kullanma hakkı için mücadele vermişlerdir. Batı dünyası dogmatik düşünceyi ortadan kaldırarak yerine akıl ve bilimsel perspektifi yerleştirdikleri için aydınlanma hareketiyle birlikte değişimler meydana gelmiş ve bu kapsamda her şey değişmeye mecbur kalmıştır.

19.yy’da az sayıda kadın yazıları ve örgütsel yetenekleriyle feminist kamusal kimlik oluşturabilmiştir. Bazıları kendi cinslerinin davasını savunurken insan haklarına başvurmuş bazıları ise muhalif olarak öne çıkmıştır. Hukukta yaşanan değişimlerle de kadınlara sivil bir statü verilmiştir. Kadınların oy kullanma hakkını savunanlar yeni bir siyasal kimliğe yönelmişlerdir. Cinselliği kuşatan sessizliği kırarak yeni bir ahlaki savunmuşlardır. Fransız Devrimi ile I. Dünya Savaşı arasında Avrupa’da ve Birleşik Devletlerde feminizm çeşitli kadın hareketleri, yayınları ve örgütleri biçiminde ortaya çıkmıştır. İddiaları ise kadın sorununun geniş bir kamusal tartışma konusu haline geldiği ve çeşitli sosyal ve siyasal mücadelelerde ortaya çıktığı yönündedir (Kappeli, 2005: 449). Bu yaklaşımın mantığı, akıl ile duyguların birbirinden ayrılmasını meşrulaştırılır ve duygusal bireylerin doğa ile toplumu nesnel biçimde incelemelerine olanak tanır. Böylece akıl bedenden, kültür doğadan, nesnellik öznellikten, kamu yaşamı özel yaşamdan ayrılmış olur. Bu ayırım eşitlik değil, üstün olan ile üstün olmayan hiyerarşisini içeren bir ayırmadır. Akıl ve bilimsel bilgi erkeklere ait bir özellik haline gelmiştir. Kadınlık doğal, edilgen, duygusal ve öznel olduğu, kadınları akıllarının değil, kalplerinin ve bedenlerinin yönettiği düşünülmektedir. Bu ikili karşıtlıklardan oluşan görüşler ve içerdikleri cinsiyetçi anlamlar, popüler batı düşüncesine girmiştir ve erkekler ile kadınların doğalarını tanımlamakta kullanılan tartışmasız gerçekler olarak kabul edilmişlerdir. Akılcı bilimsel tarafsızlık iddiasının özünde, kadınların doğal olarak erkekler göre daha aşağı ve mantıksız olduklarına ilişkin temelsiz varsayımlar yatmaktadır (Ramazanoğlu, 1998: 74).

Elbette kadınlar bu konuda mücadele vermişlerdir. Ama mücadeleler kadınlar tarafından birlik ve beraberlik şeklinde değil, dağınık bir biçimde gerçekleşmiştir. Nedeni ise kadınların fikirlerinin, ideolojilerinin farklılık arz etmesinden kaynaklanmasındır.

Marksist feministler ekonomik ve Marks'ın teorilere dayanarak çaba sarf etmişlerdir. Liberal teoriye dayanan bazı feministler yasal açılarından kendi eğitim, oy kullanma vb. gibi hakları istemişlerdir. Burada ne kadar ayrı feminizm grupları varsa sonuçta bütün feministler çaba vererek kadınların doğal ve toplumsal haklarını savunmuşlardır.

Juliet Mitchel feminizmin 17. yy feodalizmin İngiltere'sinde bitmesi ve kapitalizmin gelişmesi ile kendini yeni toplumdaki dışlanmış bir sosyolojik grup olarak hisseden orta sınıf kadınlarının talepleriyle ortaya çıktığı ileri sürmektedir. Yeni burjuvazi sınıfının özgürlük ve eşitlik taleplerine karşı kadınlar da bu hakları talep etmeye başlamışlardır. Özellikle Fransız devriminden sonra yeniden formüle edilen devlet, siyasal ve sivil toplum alanlarında kadına yer verilmemiştir, kadının asli yeri olarak kabul edilen aile ise yükselmekte olan sanayi toplumuna uyum sağlama durumunda kalmıştır (Çaha, 1996: 42). Feministler, toplumu oluşturan ve doğduktan sonra gelen erkek ve kadının arasındaki cinsiyet ayrımcılığı bağlantısını ele almaktadır. Bu görüşe sahip çıkanlara göre, toplumda kadın hakları eşit statüye kavuşturmalıdır. Kadının toplum bünyesinde var olan haklarını meydana çıkarma, bununla beraber kadına verilmesi gereken hakların kendilerine bildirilmesi ve toplumun bütün üyelerine ilgi çekici şekilde açıklanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede toplumun yapısında yer alan bütün kanuni maddeler, toplumsal politika, sosyal ve kültürel yapıda erkek ve kadınlar hakkında bulunan eşitsizliğin değişmesi ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Özkalp, 2005: 83-84).

Çaha (1996: 40-42)'ya göre feminizmi genel bir tasnifle "kadın hakları hareketi" ile "kadının kurtuluş hareketi" olarak iki kategoriye ayırmak mümkündür. Kadın hakları hareketi içinde yer alan feminist gruplar geleneksel baskı gruplarının taktiklerini kullanarak siyasal iktidar nezdinde ve toplumda kadınların varlığını ve bu çerçevede kadın haklarını savunmayı amaçlamaktadırlar. Bu gruplar, kadın-erkek ilişkisini hiyerarşik bir ilişki içermeyen arkadaşlık ilişkisine dönüştürmeye ve bu ilişkiyi toplumsal ilişkilerin merkezine oturtmaya çalışmaktadırlar. Feminizmin bu sürümünün tarihçesini 19.yy. oy kullanma hakkı mücadelesi, kadının eğitim hakkı yönündeki çabaları ve eşit sosyal, çalışma ve hukuksal haklar elde etme yolundaki kampanyalara kadar götürmek mümkündür. 1960'tan sonra gelen feminizm dalgaları kadının eşitlik açısından değil, belki patriarkal ve toplumun eril düşüncelerinden kurtarılması

gerektiğini açıklamışlardır, bu dalganın öncülüğündeki radikal, post modern ve sol feministlere göre kadın doğurma, büyütme vb. faaliyetleri terk etmelidir.

Feminizm Latince “Femene” kelimesinden türemiş bir kelimedir. Tanımlara bakıldığında genellikle bütün feministler kadınların eşitsizliğe ve ezilmişliğe maruz kaldığını düşünmektedir. Ama her feminist grup kendi yöntemleriyle kadının haklarını geri almaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle kadının durumu ve statüsü anlamında ikinci planda olduğuna işaret edip bu durumun da doğal olmadığını saptanmaktadırlar. Feminizm genel bir şekilde kadınların siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal haklarını istemektedir. Orta çağda ve daha önce ki tarihlerde kadınlara insan olarak bakılmamaktaydı. İnsan olarak görseler de ikinci planda olduklarını kabul etmekteydiler. Feminizmin tek bir tanımını yapmak pek mümkün görülmemekle birlikte kadının hak ve hürriyet eşitliğinin ifade etmektedir. Feminizmin birçok farklı akımları olmasından dolayı tek bir tanım altında olması zor görülmektedir. Bu yüzden ayrı ayrı cereyanları vardır. Bu cereyanlar içinde genel iki akım çıkmıştır, birincisi kadınların da erkeler gibi olduğuna odaklanır, bunun için kadın bütün haklarını alması yönünde desteklenmektedir. İkincisi ise kadınların erkeklerden ayrı olduğunu savunmaktadır, bu sebeple duruma göre kadınlara davranmalıyız diye düşünmektedirler.

Kadın yalnızca kadın olarak değil, aynı zamanda işçi ya da patron, Müslüman ya da Hıristiyan, genç ya da yaşlı, evli ya da bekârdır. Kısacası bir kadını tanımlayan yalnızca cinsel kimliği değil, bunun yanı sıra toplum içindeki farklı konumlarına denk düşen farklı toplumsal kimlikleridir. O yüzden feminizm tek başına tüm kadınların tüm sorunlarına değil, kadın olmaktan kaynaklanan sorunlara yanıt aramaktadır.

1.2.2. Feminizmin Türleri

Feminizmin tek bir tanımını yapmanın kolay olmadığı feministler tarafından vurgulanmaktadır. Çok sayıda feminizm türü olduğu için bir kimsenin tam anlamıyla tek bir tanıma göre feminist olmadığını belirtmektedirler. Onların düşüncelerinin ortak ama farklı noktaları vardır. Bu ayrı düşüncelerin ortaya çıkış sebepleri elbette ideoloji ve kadınlardır. Kendilerine ait tam bir düşünce tarzı üretmemişler yani farklı ideolojilerin etkisi altında kendi tezlerini yaratmışlardır. Feminizmin türlerine baktığımızda bu durumu açıkça görmüş oluruz başka bir deyişle, feminizmin ne kadar diğer ideolojilerin ve perspektiflerin etkisi altında olduğunu tespit etmiş oluruz.

Bu araştırmada neden feminizm türlerinin yer aldığı sorusuna yanıt verildiğinde; belli ki kadınlara hakkında var olan atasözleri hayatın sadece bir boyutunda değil bütün sosyal, ekonomi, siyasi, kültürel, eğitim vb. gibi alanlarda da atasözü bulunmaktadır. Bundan dolayı atasözlerini incelemek için feminizm türlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Mesela Marksist feminizm; ekonomik ve kapitalizm açısından kadının durumunu incelenmektedir. Burada ekonomiyle ilgili olan atasözlerini anlamak ve tetkik etmek için Marksist feministlerin düşüncelerinden yola çıkılarak incelemelere çalışılacaktır.

1.2.2.1. Liberal Feminizm

Liberal siyasi teoriye göre kadın ve erkek aynıdır, bu benzer ve aynı yönlülük hayatın bütün alanlarında da pratiğe geçmesi gerektiğinin altını çizdiler. Liberallere göre kadın ve erkekler akıl ve eylem açısından da aynıdır, bu anlamda erkeklere ne doğruysa kadınlara da bunu yapabilme ve yapma hakkı vardır. Eğer kanunlarda kadının haklarını saptırmazsak kimse onların haklarını yemeyecektir diye düşünen liberal feministler, kadının okuma, oy verme, iktidara paylaşma gibi hakları yasal açıdan sağlanmaya çalışmaktadırlar.

Liberal feministlere göre kadın ve erkek akıl ve ruh açısından aynı olduğundan kadınlara da erkekler gibi bütün haklara sahip olmalıdır. Aynılığı ve eşitliği sağlamak, toplumun tutum ve gerici düşüncelerini değiştirmek gibi şeylere, ancak eğitim ve yasal açıdan destekler olursa ulaşılabilmektedir (Donovan, 2013: 28).

1.2.2.2. Sosyalist Feministler

Sosyalist feminizm, kadın-erkek eşitliğini iki yönlü bir yaklaşımla ele almaktadır. Birincisi; kapitalizm ile ataerkillik arasındaki bağlantının ortaya çıkarılmasıdır. Örneğin çoğunlukla kadınlara toplumdaki sınırlı rollerine (evde kalma/ çocukları büyütme) maruz kaldıklarının ortaya çıkarılması gibi. İkincisi ise ataerkilliğin baskının tek kaynağı olmadığını ve kadınlara ırk, sınıf ve eğitim gibi şekillerde de bakıya maruz kalabildiklerini ispatlamaktır.

Cinsiyetçiliğin sadece ideoloji düzeyinde değil toplumsal ilişkilerde kök salmış bir biçimde var olduğunu düşünmektedirler. Sosyalist Feministlere göre ancak radikal bir dönüşüm toplumda var olduğu zaman burjuva hukuku ve aile kurumundaki cinslerin arasındaki ayrımcılığın ve erkeklerin egemenliğinin ortadan kaldırılması söz konusudur.

Bu çerçevede eğer kadının aile içindeki konumu sorgulanmazsa toplumun diğer ve kamu alanlarında sahip olması gereken bütün hakları bu eşitsizliği yok edemeyecektir. Aynı zamanda her iki alanda verilen mücadelede ancak biri kazanç elde edebilmektedir (Kaktüs, 2015: 262).

Sosyalist feministler bu problemi (kadının durumunu) tamamen ve geniş bir şekilde ele almaktadır. Sadece bir taraftan değil; sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik perspektiflerle de kadının ezilmişliğini daha kökten belirlemeye çalışmaktadır. Sosyalist feministlere göre sınıfsal olarak kadınlar bir sınıf değildirler, kadın zengin olursa burjuvaya ait bir üyedir fakir olursa proletaryaya ait bir üye olmuş olmaktadır. Sosyalist feministlere göre kadınların konumunu belirleyen şartlar hem üretim ilişkileri hem de biyolojik üretim ilişkileridir. Ataerkil düzen de ise yeniden üretim ilişkilerinde bugüne kadar erkeklerin egemen olmasına, kadınların doğurganlığını denetleme durumlarına dayanmaktadır.

1.2.2.3. Radikal Feminizm

Radikal feministler, erkek ve kadın cinsiyeti arasında biyolojik açıdan farklılığın var olduğunu açıkça ifade ederler, ama kabul edilmeyen veya sorgulanan şey toplum ve kültürden gelen farklılıklardır, çünkü var olan biyolojik farklılıklar ataerkil yapıda yine sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra bazen erkeklerin doğal ve biyolojik açıdan saldırgan olduğunu ileri sürmektedirler. Bunun neticesinde ise kadına yönelik şiddeti toplum içerisinde var olduğunu iddia etmektedirler (Ecevit, 2011: 15).

Cinsiyetçiliği ataerkilliğin bağımsız varoluşunda ve ataerkilliğin ürettiği toplumsal ilişkilerde bulmaktadırlar. Radikal feminizm sadece ataerkilliğin ortadan kaldırılmasının kadının toplumdaki kurtuluşuyla sonuçlanacağını düşünmektedirler. Radikal feminist değişim programları stratejisinin büyük kısmı, kadın merkezli bir kültürü kutsayarak toplumsal ilişkileri yeniden tanımlamaktadırlar (Andersen and Hysok, 2009: 399).

Sınıfsal bakımdan radikal feministlere göre kadınlar kendi kendine bir sınıf olduğunu iddia etmektedirler. Radikal Feministlere göre kadınlar ekonomik, eğitim, kültürel ve sosyal farklılıkları ne boyutta olursa olsun bütün kadınlar bir sınıfta olmalıdır. Aynı yer ve mekân açısından da aynı şekilde olmalı görüşüne sahiptirler. Örneğin; Türkiye’de

kadınlara karşı bir şiddet uygulanıldığı takdirde İngiltere'deki radikal feministler bunu protesto edeceklerdir.

Sosyalist feministler bu olguyu iki cepheden bakıp açıklamaya çalışmaktadırlar. Radikal feministler, toplumun egemenliğinin her zaman erkeklerin elinde olduğu düşünürler. Marksist feministler ise kadınların ezilmişliğini analiz ederken üretim biçimlerini, özellikle de kapitalizmin etkilerini analizlerine dahil etmeye çalışmaktadırlar. Liberal feministler liberal teoriye dayanan bir gruptur, kadın ve erkeğin ruh halinin aynı olduğunu düşünmektedir. Onun için kadının haklarını yasal yollarla geri almaya çalışmaktadır. Sosyalist feministler bu olguyu iki cepheden bakıp açıklamaya çalışmaktadırlar. Bir taraftan burjuva tabakası ve kapitalist toplumu anlamak için Marksist teori perspektifini ele almışlardır, diğer taraftan da toplum içerisinde cinsiyetler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla radikal ve psikanalizci feministlerin teorilerine dayanarak yeni bir tez ortaya çıkarmışlardır. Dolayısıyla bu akım konuyu iki cepheden ele aldığından dolayı ikili sistem denilmektedir.

1.2.2.4. Marksist Feministler

Marksist feministler; bir yandan kendilerinin sınıf, güç veya ekonomik çıkarlarına bakmaksızın, kadın oldukları için kadınların çıkarlarını savunmaya adanmışken kendilerini bir yandan da sömürülen işçi sınıfının çıkarları için mücadele etmekle sorumludurlar (Ramazanoğlu, 1998: 32-33). Marksist feministlere göre kadının ezilmesinin sebepleri kapitalist sistemidir. Onlara göre kadın asıl ezilen cinsiyet farklılıktan ziyade ekonomik ve sınıf farklılığıdır. Çünkü sınıfsal açıdan ayrımcılık bulunduğu toplumlar eşit fırsatlar sağlamamaktadır. Dolayısıyla meydana gelen sınıflı cemiyet strüktürü, kadın-erkek ilişkilerinde de etkisini göstermiştir, Bu düşünceye göre kadın kapitalizmden kurtarıldıktan sonra sosyalist sisteme geçince ancak erkeklerden bağımsız bir ekonomik değere sahibi olacaklardır. Bu açıdan bir an önce kadınların kapitalizm ve sınıfsal toplumlardan kurtarılması gerekmektedir, bunun neticesinde ise kadın otomatik bir şekilde ekonomik bağımsızlığını kazanacaktır (Dikici, 2016: 526-527).

Marksist ve feminizm fikirleri bir araya gelip kadınların durumunu ele almaktadır. Bu görüşler, Marks ve Angles'in teorilerine dayanarak kadının ezilme sebebinin ekonomik ve üretim biçimleri olduğu saptamaktadır. Elbette Marksist feministler kapitalizme karşı

mücadele etmektedir, onlara göre kadının asıl sıkıntısı ise ekonomik bağımsızlığı olmadığı için kapitalizmin onları yeniden üretimi saptamak adına onları kullanmasıdır. Burada kadınlar sınıflara göre değişmektedir yani kadınlar bir arada değil burjuvazi veya proletarya sınıflarına ait olabilir. En çok da işçi sınıfına üye olmaktadırlar.

1.2.2.5. Kültürel Feministler

Kültürel feminizm, fazlasıyla kültür açısından konuyu ve kadın sorununu incelemektedir, Margaret Fullerin 1845' de yazdığı eseri bu akımın başlangıcı olarak tanıtılmıştır. Kültürel Feministlere göre kadın barış simgesi olarak nitelenmektedir ve doğal açıdan bakıldığında şiddetten uzak bir varlıktır. Bundan dolayı eğer savaşız bir toplum istenilirse ancak sistem kadın sıfatının üstlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Radikal feministlerin aksine anaerkil bir yapının oluşturulması amaçlanmaktadır (Türkoğlu, 2015: 17). Radikal ve kültürel feminizm arasında benzerlikler de vardır. Çünkü ikisi de kültürel alanda çalışmaktadır. Kültürel feministlerin Radikal feministlerden farkı kadının rolünün daha yüksek olduğunu söylemelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü kültürel feministler açısından kadınlar erkeklere göre daha merhametli ve barışçıl olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu durum neticesinde anaerkil yapının yerini anaerkil yapının alması idealize edilmektedir.

1.2.2.6. Eko Feministler

Eko feministlere göre kadın doğaya yakın bir varlıktır, ama bu kadının güçsüzlüğü olarak nitelendirilmiştir. Buna göre kadın ve doğa arasında pozitif bir birliktelik söz konusudur, bununla birlikte genel olarak kadın şefkatli, merhametli, barışı isteyen, şiddetten yana olmayan ve savaştan uzak duran bir varlık olarak bilinmektedir ve patriarkal toplum tarafından kadının bu hususiyetlerinin değersizleştirildiğinin kaygısını taşımaktadırlar. Kadın barış simgesi ve doğanın temsilcisi olarak nitelenirken barışı isteyen erkeklerin de kadınsı özellikleri taşıdığı vurgulanmaktadır (Ecevit, 2011: 18).

Feminizmin türleri çoktur ama yukarıdakiler daha yaygındır. Başlık olarak aşağıda birkaç tür daha ortaya koymaktadır: Kadın merkezli olanlar ise; kültürel feminizm, cinsiyet feminizmi, radikal feminizmdir. Kadının en büyük sıkıntısının ekonomik açıdan olduğunu söyleyenler; sosyalist feminizm ve Marksist feminizmdir. Ayrımcı feministler; lezbiyen feminizm ve ayrılıkçı feminizm de yer almaktadır. Afrika-Amerika

feminizm; siyah feminizm ve kadıncılık. Post modernist feministler ve psikanalitik feminizm de mevcuttur. Batı dışında var olan feministler; İslamcı feminizm, üçüncü dünya feminizmi ve sömürge sonrası feminizmdir. Kültür ve ataerkillikten gelen feminist akım düşüncesi; Anarko feminizm, Fransız feminizm, kültürel feminizm ve seks radikal feminizmdir. Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik isteyen feministler; liberal feminizm ve bireyci feminizm. Başka alt türler de feminizm içinde yer almaktadır.

Elbette Feminizmin türleri ne kadar olursa olsun hepsinin ortak özellikleri vardır. Bütün feministler kadın ile erkek arasında eşitliğin olmadığını söylemektedir. Feminizm bu eşitsizliğin sebebinin ezilme olduğunu düşünmekte bundan dolayı bu problemi çözmek için sürekli çalışmaktadır. Aynı zamanda erkeklerin egemenlik açısından üstte olması, kadınların da erkeklere bağımlı olması ve bunu değiştirmesi gerektiğini söylemektedir. Feministler hayatın objektif yönleriyle bütünüyle ilgilenmektedir. Her bir feminist akımı; kadına yönelik farklı alanlarda çalışarak kadını bütün olarak ortaya koyabilmektedir. Feminist akımların farklı mücadele alanları da vardır. İster pratik şekliyle isterse düşünce tarzından yola çıkarak mücadele vermektedir.

1.2.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet kavramının kökenine bakılacak olursa İngilizceden gelen toplumsal cinsiyet karşılığı (Gender) kavramında bulunmaktadır. Aynı zamanda cinsiyet karşısında (sex) kavramı bulunmaktadır. İngilizce de (sex) kavramı iki anlamda değerlendirilmektedir: Birincisi Türkçede kullanıldığı gibi cinsiyet kavramı karşısında her iki cinsiyetin yani eril ve dişiye ayırmak için kullanılmaktadır. İkinci anlamı seks davranışı karşısında söylenmektedir.

21. yy'de cinsiyet ve cinsel kimlikler, küresel temelli sömürge sonrası (sanayileşmekte olan) toplumlarda sosyal bir anlamda konuşulmaya başlanmıştır. Toplumsal değişim ile erkeklik ve kadınlık kavramları arasındaki karşılıklı etkileşimin uzun tarihi; belirsizlik, akıcılık ve kararsızlıkla belirginleşen bir kültürel anlam taşımaktadır (Ghail and Haywood, 2007: 5).

Genellikle kadınların ve erkeklerin arasındaki farklılıklara yönelik iki görüş vardır: Birincisi natüralist görüş; natüralistlere göre erkekler kadınlardan fiziksel ve bedensel

açından daha güçlüdür. Bu sebepten dolayı tarihin başlangıcında erkekler dışarıya çıkıp avcılık yapmış, daha sonra tarım işinde çalışmışlardır. Kadınlar da çocuk dünyaya getirdikleri için ev içinde kalmışlardır yani evde kalırken yemek pişirmek ve çocuk büyütme gibi ev içindeki işlerle uğraşmışlardır. İkinci görüş ise tam tersine kadını medeniyetin sahibi olarak tanıtmaktadır. Çünkü kadınların sayesinde ev kurma ve bir yerde kalma durumu açığa çıkmıştır. Farklılıkları ise toplumdan gelen ve kültür açısından değerlendirmektedirler. Yani sosyalleşme süreci içinde aileden başlayarak bütün renkleri sonuna kadar ele almaktadırlar.

Bir kurgu olan biyolojik cinsiyet ikiliğinin kendisinin toplumsal cinsiyetin ürünü olduğu saptamasından hareketle daha ayrı bir yaklaşımı benimsemektedir. Cinsiyet doğal olanı yansıtır bundan hepten kurtulmak ise olanaksızdır. Bunun için, toplumsal cinsiyetin işaret ettiği kavramsal alana sahip çıkıp, cinsiyetin kuruluş sürecini açıklayarak geleneksel anlamını sarsmayı denemek gerekmektedir (Savran, 2013: 239).

Cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki doğal ve biyolojik yani doğuştan gelen farklılıkları belirtmektedir. Erkek ve kadının neden yapısında biyolojik farklılıklar vardır sorgulamasını yapan feministlere göre kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşamdaki ayrımcılığın ve ezilme sebepleri biyolojik cinsiyet değildir. Böylece buradan toplumsal cinsiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Ama her halükarda unutulmamalıdır ki biyolojik cinsiyet toplumsal cinsiyet üzerinde iz bırakmaktadır. Bu ikisi arasında böyle bir ilişki vardır ve o yüzden biyolojik sebepler bu konuda tamamıyla yok sayılamamaktadır. Çocuk doğduktan sonra yaşayacağı kültür ve içinde yaşayacağı toplum onun cinsiyetine göre rol, beklenti, isim, oyun vd. verilmektedir. Çocuk ne olursa olsun toplumun beklentileri dışında bir davranışta bulunamaz. Biyolojik farklılıklar vardır ama neden sosyal hayatta, iş yerinde, şiddet konusunda, iş bölümünde, siyasette ve ekonomide farklılıklar vardır? Acaba bu biyolojik sebep mi yoksa kültürel ve toplumsal bir sebep mi? Aslında toplumsal cinsiyet kavramı bu soruyu düşünerek ortaya çıkmıştır.

Bu kavramı ilk kullanan feminist akademisyenler arasında yer alan Oakley göre “cinsiyet” (sex) biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken; “toplumsal cinsiyet” (gender) kadınlık ile erkeklik arasında toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Ona göre, toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin

“dişil” ve “eril” olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir. Bu sınıflandırmalar kültürel, yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir (Güney ve Bener, 2011: 167).

Toplumsal olarak dayatılmış cinsiyetler arası bölünme ve toplumsal cinsellik ilişkilerin ürünü olarak tanımlanmaktadır. Toplumların cinsellik, akrabalık ve üreme ilişkilerini nasıl düzenledikleri ise bu kavramı anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın erkek ilişkilerini biyolojik temellerinden farklı fakat onunla bir biçimde ilintili toplumsal bir kategoridedir (Savran, 2013: 234).

Carolyn Wood Sherif'e göre (Seks) biyolojik kavram olarak ve sosyolojik kavram olarak ele alındığında her ikisi de birbirine bağlıdır. Dolayısıyla, rol kavramı sosyolojik kavram olarak mitlerin tehlikeleri altına girdiği seks hakkında eleştirilmemiş ve anlamı açısından oldukça karmaşıktır. Araştırmacıların çoğunluğu hala toplumsal cinsiyet rolleri yerine daha fazla cinsel roller kullanırlar (Doyle and Paludi, 1998: 6).

1970'lerden başlayarak yapılan toplumsal cinsiyet araştırmalarında üç aşama belirtilmiştir: İlk aşama, bu görüşe göre cinsiyet farklılıkları biyolojik hususiyetlerden kaynaklanmaktadır. İkinci aşama ise cinsiyet rollerine göre farklılıklar ortaya çıktığı vurgulanmaktadır, bu çerçevede toplumsallaşma sürecinde aileden başlayarak bütün toplumun müesseseleri bireyi kendi etkisi altına alıp bireye toplumsal cinsiyet rolleri öğretilmektedir. Son aşama ise toplumsal cinsiyetin bütün düzenlerde özerk bir yapısının var olduğu tespit edilmesidir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet açısından sistemin bütün alanlarında yeniden çalışma yaparak kadın sorununu ele almışlardır (Ecevit, 2011: 4).

Dünyadaki toplumlarda var olan erkek ve kadınların arasındaki biyolojik farklılıklar sosyal ve kültürel açıdan yorumlanıp değerlendirilmektedir. Bundan dolayı erkek ve kadınların hangi tutum, davranış, konuşma tarzı, giyim, iş vb. gibi eylemleri yapabilecekleri, toplum içinde hak ve görevi ne olduğu veya ne olacağının hepsi toplum ve kültür tarafından bireylere verilmektedir. Bu çerçevede birey doğmadan önce cinsiyetine göre beklentiler geliştirilmektedir (Güney ve Bener, 2011: 159). Kültür kavramı, toplumsal cinsiyete göre incelendiğinde toplumsal cinsiyet biçimleri kültürü oluştururken kültür de var olan biçimlerin kuşaklararası aktarımını üstlenmektedir. Bu çerçevede kültürün bütün hususiyetlerini aktaran dil, bu işlemlerde bulunurken bir takım

sözlü ve yazılı kültür anlatım kalıplarını kullanmaktadır. Kültürün aktarılmasında ve yaşam tarzının gösterilmesinde en sadık şekilde toplumun gerçek tarih, gelenek, görenek, değer ve tutumlarını gösterdiği için bunlardan en önemlisi atasözleridir (Özkan ve Gündoğdu, 2011: 1133).

Yeniden üretimi ve onun şartlarını sağlayan şey üstyapı mekanizmasıdır. Bu üstyapının içinde yer alan dil, önemli bir öge olarak diğer ögelerin yapısında üstyapı mekanizmasını oluşturmaktadır. Toplum içerisinde dikkat çeken eril bir kültür, eril bir dil yaratmaktadır, bu çerçevede kültürün dil üzerinde ne kadar güçlü bir şekilde etki bıraktığı fark edebilmektedir. Aynı zamanda dilde de yeniden bu kültürü üretmektedir, erkek egemenliği ve toplumsal cinsiyetçi sözleri yeniden meydana getiren erkek dilinin kültür ve toplum üzerindeki açık seçik etkisi görülebilmektedir. Dolayısıyla erkeklerin belirlediği şartlara göre herkes görevini yerine getirmelidir, kadınlar da zorunlu olarak bu rolü oynamasının beklenmesi ise şaşırtıcı bir durum olarak görünmemelidir, çünkü bütün oyundaki kurallar eril bir kültür ve eril bir dilden kaynaklanmaktadır (Erden, 2011: 604).

Toplumsal cinsiyet kavramı; kadınların ve erkeklerin arasındaki cinsiyet kaynaklıdır. Bu anlamda sosyalleşme sürecinde de bu proses uygulanmaktadır. Yani bireyi birey yapan toplum ve sosyal müessese(social institution)dır. Çünkü sosyalleşme sürecinde aileden başlayarak okul, iletişim, din, iş yeri ve bütün toplumda yer alan kurumlar bireyin kişiliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla norm, adet, taklit ve değerlerin ferдинin içine eklenerek içselleştirmektedir.

Yapısal teoriye göre aile, toplumun esas ve toplumu toplum haline getiren en önemli kurumdur, çünkü cemiyetin düzenini sağlayan bir müessesedir. Yapısal görüşüne göre sistemin devamlılığını sağlayan cinsiyete göre işbölümüdür. Bu görüşü savunanlarından biri Talcot Parsons, bu konuda kadın ve erkeklerin ayrı işbölümünden ziyade birbirlerini tamamladığı ve herkes kendi işinde uzmanlaşmış olduğu, erkeklere araçsal rolün, kadınlara ise davranışsal rollerin yüklenildiğini tespit etmiştir (Güney ve Bener, 2011: 167). Aile en eski sosyal müessese olarak toplumun temel taşıdır. Özelliklerine göre iki tür aile yapısı vardır: Birincisi; küçük (çekirdek) ailedir. Bu tür aileler modern aile diye de adlandırılır. Bu aile tipinde yaşayan kişiler; anne, baba ve çocuklardır. İkinci aile tipi

ise büyük (geniş) ailedir. Bu tür aile genellikle geleneksel toplumlarda mevcudiyet gösterirler, ailenin üye sayısı çekirdek aileye göre daha fazladır.

1.3. Kürt Kadını

1.3.1. Kürt Kadın Kimliği

Bu araştırmanın örneği Kürt kadınıdır. İlk olarak Kürt kadını anlamak için onun kimliğinin incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölümde Kürt kadının kimliği ele alınmaktadır. Hepsinden önemlisi kimlik kavramı teorik çerçevelerde nereden geldiğini, ne anlama sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. İkinci olarak bu kavramı Kürt kadının nasıl yansıttığını anlamaya çalışarak onun kimliğini ayrı zamanlara ve dönemlere göre incelemektir.

Kimlik kelimesi İngilizcede (identity) olarak kullanılmaktadır. Manası ise aynılık, benzerlik ve özdeşliktir. Kimlik kavramına yönelik psikologlar ve sosyologlar tarafından aynı tanım verilmemektedir. Çünkü psikologlar kişisel bir tanım, sosyologlar ise sosyal bir tanıma kavrama atfetmektedirler. Aslında ilk başta kimlik kavramı psikologlar tarafından ortaya çıkmıştır. Bu sebeple psikologlar kimliğin manaları üzerinde anlaşmışlardır ama kullanılmasında ayrı düşünceler onlar tarafından da ortaya konulmaktadır.

Kimlik, bireyler tarafından üretilmesi gerekirken fazlasıyla toplum tarafından ve toplumsallaşma sürecinde sosyal müesseseler tarafından üretilmektedir. Başta dışsallaştırılmakta ondan sonra nesneleşip içselleştirilmektedir. Toplumun içeresine bakıldığında annenin sahip olduğu kimlik kızı tarafından içselleştirilmektedir, bundan dolayı da kadının kimliği bir döngü biçiminde sorgulanmadan yeniden üretim çerçevesinde kuşaktan kuşağa miras olarak aktarılmaktadır (Metin, 2011: 74).

Sosyal psikologlar ve sosyologlar bu döngünün varlığını şiddetle vurgularken bireyin kimliğini diyalektik bir şekilde toplum ve bireyin arasındaki ilişkileri bu yolla oluştuğunu savunmaktadırlar. Kimliğin bireyin üzerinde olduğunu kabul ederek sosyal hayatın da büyük bir etkisinin onun üzerinde var olduğunu unutup inkâr etmemektedirler. Çünkü kimliğin toplum dışında bir manası olmamaktadır. Dolayısıyla bireyin kimliği, toplumsallaştırma sürecinde sosyal, psikolojik eylemlerin etkisi altında oluşturulmaktadır.

Iris Marion Young, yeni toplumsal hareketler tarafından siyasallaştırılmış pek çok farklılığı da göz önünde bulunduran adalet çerçevesi çizmeye çalışmıştır. Young, bir toplumsal grubu: "kültürel formlar, pratikler ya da yaşam şekliyle en azından bir tane başka gruptan farklılaşan şahısların ortaklaşması" olarak tanımlar. Ona göre, toplumsal bir grup başat olarak ortak özellikleriyle değil, sahip oldukları özdeşlik/kimlik hissiyle tanımlanır. Böylece, özdeşleşmeyi bir grubu şekillendiren süreç olarak ele alarak imtiyazlı kılmaktadır (Sedinger, 2014: 302). Yapısalcılık ve etkileşime ait olan sosyologlar arasında ayrı düşünce ve teoriler vardır. Yapısalcılığa göre bireyi, birey yapan tamamen toplumdur. Ama etkileşime göre kimlik oluşturma sürecinde birey aktif ve katkıda bulunmaktadır.

Sosyal kimlik teorisinin başında olan Georg Herbert Mead şöyle ifade etmektedir: “ bireyin kimliği, diğerlerin ve sosyal grupların, nasıl ona bakıldığını bireyin kişiliğini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle bireyin kendi hakkında nasıl düşündüğünü ve nasıl baktığını, başka kişiler ve toplumdaki ilham alarak kendine bakar.” (Gulmuhamadi, 2007: 222). Toplumun ortak algısında ki kimlik; başka bir şahısla, grupta, bir ideal ve bu temel üzerine tesis edilmiş dayanışma ve sadakat ruhuyla paylaşılan ortak bir köken ortak özelliklerin tanınmasıyla gerçekleşir. Bu tanımdaki “doğallığın” aksine, söylem yaklaşımı özdeşleşmeyi bir inşa etme hali, hiçbir zaman tamamlanmayan bir süreç, oluşumu her zaman "devam eden" bir kavram olarak görür. Her zaman “kazanılabilir, kaybedilebilir”, sürdürülebilir veya bir kenara atılabilir olduğundan ötürü de belirlenmiş değildir (Hall, 2014: 279).

Chodorow'e göre eğer sosyolojik bir şekilde kadın kimliğini analiz etme ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin esasları sorgulamak istenilirse başta kültür olgusunun okunmasının, anlaşılmasının ve çözümlenmesinin önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Aktaş, 2013: 54).

Genel bir şekilde kimliği üç kategoriye dağıtabilmektedir:

1. Bir kişiye özelliğini, aynı kolektif kimliği paylaştığı insanlardan farkını veren ve kimliği (kimliğin karakter, kolektif kimlik gibi diğer unsurları)değiştğinde bütünlüğü sağlayan ve aynı kişi olduğunu hissini veren unsurlardır.

2. Kişilik ya da kişisel karakteristikler: Bu unsurlar hem bir kimsenin (zayıf ya da güçlü kişilikli olması gibi) psikolojik özellikleri hem de o kişinin hayatını biçimlendirmekle ilgilidir.
3. Sosyo-kültürel unsurlar: Kişinin kendisine uyguladığı sosyo-kültürel kimlik (dini, etnik ve ulusal kimlikler): kişinin kendini tanımladığı kültürel kimlik (kimlik bağlamı ve bu kültürel kimlikle özdeşleşmenin bir sonucu olarak sahip olduğu amaç, bağlılık ve sadakatlerdir (Tok, 2003: 119-120).

Erkek ve kadın kimliğinin oluşturulmasında toplum tarafından onlara yönelik tanımlamalar kimliğin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır, bu ise ziyadesi ile aile ve toplum müesseseleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda toplumun içerisinde var olan değer, örf, norm ve kültürün kuralları çerçevesinde, diğer yönüyle bakıldığında ise toplumsallaşma sürecinde, bireye kimliğinin kazandırılmasına izin verilmektedir (Aktaş, 2013: 589).

Kürt kadın kimliği her yerde var olduğu gibi dönemlere göre de değişmektedir. Kadının kimliği her şeyden evvel anneliktir. Elbette burada kuzey Iraktaki kadınlar hakkında söz edilmektedir. Kadının kimliğini oluşturan kültürel ve sosyal durumlardır. Bu açıdan tarihte yer alan feodalizm sisteminin kadın üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Kürt toplumu bu dönemde sahip olduğu şeyler ise yasal iktidar yanında gelenek görenek ve daha fazla kültürel adetlerdir. Kürt toplumu, şimdiye kadar Ortadoğu'daki toplumlarda var olduğu gibi, ataerkil bir toplum olduğunu açıkça söyleyebilmektedir.

Çoğunlukla Kürt toplumu muhafazakâr, geleneksel ve ataerkil bir toplumdur. Yapısında rol ve sorumluluk bakımından, kadınlar ve erkekler arasında aynı zamanda erkekler topluluğu arasında büyüklüğe ve küçüğe göre iş ve görev dağıtılmaktadır. Aile içindeki ve dışındaki egemenlik ve iktidar en başta erkeklerin ve babanın elinde bulunmaktadır ve önemli kararları onlar vermektedirler. Bu sistemin içinde kadınlara karşı birkaç gelenek ve görenek kadının bağımsız bir kimliğinin olmadığını ifade etmektedir (Ancumeni Balay Karubari Hanman u UN Women, 2013: 9-10). Muhafazakârlık Kuzey Irak'ta toplum içinde kırsal ve kentlere göre hatta kentler arasında bile değişmektedir. Bu durum şuan daha fazla şehirlerin dışındaki ilçeler ve genellikle kırsal alanlarda yer almaktadır.

Kürtçede bir atasözü; kadın kimliğinin erkekler üzerinde kurulduğunu açıkça gösterir; (erkek horozdur, kadın üzerinde sayılır), yani erkekler kadınların sahibidir. Aslında kadınlar da kendileri arasında bunu kabul etmişlerdir. Bunun sebebi ise terbiye kültürü, din ve sosyal durumlardır. Çünkü din de kadın yarım insan gibi görülür, şahitlik meselesi din açısından bir örnektir. Tarihe bakarsak kadınlar erkeklerin meclislerini hiç paylaşmamışlardır, kendi kaderini tayininde söz hakları bulunmamıştır, evlilik döneminde kadın için erkekler kimi seçerse o kadın kabul etmekle yükümlü kılınmıştır, erkeklerin sözünden çıkmamıştır (Kerim, Fatih u Yasin, 2006: 67-69).

Kadının anne, eş gibi ve hatta çalışan gibi kimliği vardır. Kadın kimliği çoğunlukla ve büyük oranda erkekler üzerinde gerçekleşmektedir. Elbette Kürt tarihinde akıllı ve kültürlü kadınlar çok, hatta bazılarını da iktidarın zirvesinde görülmüştür. Saleh (2005: 42-43)'göre, Kürtlerin içinde akıllı ve saygın olan kadın; itaatkâr, utangaç ve kendini savunmayan bir kadındır. Şimdiye kadar ise bu durumun az çok devamı vardır. O yüzden eğer kadınlar kendi durumunu fark etseler bile yine de sessizliğini tercih etmektedirler. Kürtler bağımsız bir devlet olmadığından bütün çabaları toprağı ve memleketi kurtarmak yönünde olmuştur.

Kürt toplumunda ataerkil sistem egemen olduğundan erkekler her şeyin başındadırlar. Kadınlar fizyolojik ve güç anlamında erkeklerden zayıftır, ancak bununla birlikte sosyal ve kültürel alanda da zayıf olarak gösterilmektedirler. Ancak artık güç meselesi eski bakış açılı tanımını kaybetmiştir, güç artık kasta değil para ve iktidardadır. Kuşkusuz bunun sebebi ataerkil sistem ile ilgilidir. Kadınların böyle güçsüz görünce onlara hak vermemişler ve iktidar olarak görmemişlerdir.

Geleneksel toplumlarda kimlik (Aktaş, 2013: 58) ziyadesi ile sosyal grupları, modellerin olduğu şekilde kabul edilmesini, sosyal aktivitelerin kendiliğinden içselleştirilmesini, ferdi sosyal rolleri, değerleri, normları ve toplumun yazılı olmayan kanunlarını hemen kabul edilmesini kapsamaktadır. Dolayısıyla bu tür toplumlarda birey kendinden önceki dönemlerde yaşayanların kimliğini bir şekilde devam ettirmektedir. Modern toplumlarda ise daha fazla birey tarafından seçilmiş bir kimlik söz konusudur ve birey kendi iradesi ile davranışlarını gerçekleştirdiği için kendisine ait bir kimliği kazanmakta belirleyici rol oynamaktadır.

Kürt kadınının dağınık ve belli olmayan kimliği hakkında birkaç sebep sunulmaktadır: Geleneksel ve ataerkil sebeplerin yanında dini sebeplerde kendi etkisini göstermektedir. Miras meselesinde, kadınların payı erkeklere göre çok azdır. Dine göre bir erkek bütün şartlar dâhilinde dört kadınla evlenebilir. Yasal açıısından şahitlik meselesinde, iki kadın bir erkek gibi sayılmaktadır. Elbette bu durum dinin içindeki mezheplere göre değişmektedir. Çoğunlukla dinin kadını ikinci planda gördüğu söylenmektedir. Toplumun sistemi ataerkil olduğu durumda ise din ve ataerkillik unsurları birleşerek kadının durumu daha zorlaştırmaktadır. İkinci noktada ise kadınlar ekonomik açıısından bağımsız değillerdir ve kocası, abisi ve babasına bağlıdırlar. Kadınlar için iş yapma fırsatının az olması ile ataerkillikle ilintilidir. Kadınların organizasyonları da kadınlara ait değildir, çünkü onları yönlendiren erkeklerdir. Bu organlar siyasi partiler tarafından kendi amaçlara göre yönlendirilmektedir. Diğer taraftan bakıldığında Coğrafisi dağıtılmış toprakta yaşıyan Kürtler için milli asayiş çok önemlidir. Bu yüzden kadın erkek ayrımı yapılmadan bu amacın tesisi için hep birlikte çalışmışlardır. Kürt toplumunun ataerkil olması sebebiyle kurtuluştta kadınlar haklarına kavuşturulmamıştır.

1.3.2. Kentsel ve Kırsal Yaşamda Kürt Kadınının Konumu, Bir Tarih Bakışı

Bu araştırmada neden yukarıdaki gibi bir başlığın yer aldığıın açıklanması gerekmektedir. Bu araştırmada bulunan her metin araştırmannın gerekçesi olduğunu söyleyebilmektedir. Belli kent ve kırsal alanlarda ki yaşamlar sosyolojinin alanlarıdır. Dolayısıyla sosyoloji bu alanlar üzerinde araştırma yapmaktadır. Genel anlamda bu iki ayrı alanda yapılan araştırmalar, sosyal, ekonomik, kültürel, geleneksel, sosyal ilişkiler vb. ne boyutta olursa olsun, araştırmacılar tarafından ayrı sonuçlar elde edilmektedir. Dolayısıyla da bu araştırmannında aynı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yani kırsal ve kentsel alanlarda ayrı ayrı durumların var olduğunu düşünmektedir. Kadınların rolü, işi, görevi ve kimliğini yukarıda bahsettim iki alanda farklıdır. Aynı zamanda atasözlerine bakıldığında fazlasıyla kırsal alanının ürünü olduğu anlaşılmaktadır, kırsal alanla ilgili konular üzerinde durulmaktadır. Kürt yönetiminde yer alan yerel yönetim tarihte (emaretler, yerel bölge, hatta diğerler tarafından itiraf ettirmeyen devlet ve hükümetler) gelenekte, görenekte ve dinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla atasözleri dönemin içerisinde bir hayat tecrübesi ve yaşam aynası olarak yansıtılmaktadır.

Son zamanlarda Kürt toplumunda özellikle Irak savaşıdan sonra (2003) bu konu daha açık bir şekilde toplum içinde gündem olarak yer almıştır. Bu çalışma bir sıkıntıyla karşı karşıya gelmektedir: Bazıları eleştirerek, nedir bu kadın sorunu? Daha önce bir sıkıntı olmadan her şey yolundaydı, şimdi kadın sorunu o zamanlardan daha fazladır diye sorgulayabilirler. Bunun cevabı; kadınlar daha önce kendini ifade edebilmek için ya da şiddet gördüğünde gidebileceği bir yeri yoktu, o yüzden hepsi sessiz kalıyordu. Ama bu son dönemlerde kadınlara karşı uygulanan şiddet (elbette şiddet bütün türleriyle; fiziki şiddet, psikoloji şiddet, ekonomi vb.) , taciz gibi daha fazla görünür hale gelmiştir. Bundan dolayı her gün onlarca durum (case) medyada ve örgütlerde görülmekte, bundan dolayı artık kadın kendi durumunun farkında, şiddet gördüğünde gidecek yerinin olduğunu bilincindedir. Yani her iki dönemde önce ve şimdi kadın her zamanda zulüm altında kalmıştır ama şimdi kendini ifade edebilir bir düzeye ulaşmıştır. O yüzden kadın sorununun her zaman toplumda mevcut olduğu belirtilmelidir.

Bu başlıkta kadının tarihini çıkarılmakta ardından Kürt kadının Avrupalı gezicilerin ve oryantalistlerinin görüşünde Kürt kadının nasıl olduğu ve onların da Kürt kadınlarını nasıl gördüğünü belirtilmeye çalışılacaktır. Ardından meşhur olan Kürt kadınlarının bazıları ele alınarak bu kadınların nasıl çalıştığı incelenecektir.

Tarihin şafağında, kadınlar kendi topluluklarının başında olmuşlardır (sosyolojide bunu anaerik dönemi belirlemekte). Hamile kadının doğacak olan çocuğuna sağlıklı kavuşması için yeme, içme, giyme ve korunma gibi ihtiyaçlarını karşılayabileceği yerleşik düzene geçmesi gerekiyordu. Bu sebeple ilk yerleşimin gerçekleşmesi neticesinde insanoğlu topluluk ve toplum haline gelmiştir. Dolayısıyla kadınlar medeniyetin temel yapıtaşı aynı zamanda kurucusu olmuşlardır. Çocuklar annesinin adını taşımaktaydı ve öncelik amcalar yerine dayılara verilmekteydi. Kabile, aşiret ve aile anneden başlıyordu. Evlilikte erkek kadının evine gelmekteydi, boşanma ve ayrılma kararı kadının elinde bulunmaktaydı, ne zaman kadın boşanmak isterse erkek evi bırakmalı gibi hususlar söz konusuydu. Evde var olan eşyaların hepsi kadının mülkiyetinde sayılmaktaydı. Bir kadın birkaç erkekle evlenebiliyordu ve kendisi onları seçebiliyordu (Mezher, 1981: 5-8).

Cinsiyete göre işbölümü azaldıkça erkekler de yerleşmeye başladığı görülmüştür. Avcılık yapmak yerine hayvanları evcilleştirmişlerdir. Avcılıkla bir ihtiyacı gidermek

yerine daha çok zevk için yapmaya başlamışlardır. Hamile bir kadının doğurduğu çocuğun kime ait olduğu bilinmesi için tek evlilik kabul edilmiştir (Mezher, 1981: 6). Artık bu dönemden sonra her şey değişmeye başlamıştır, kadının iktidarı ve egemenliği erkeklere taşınmıştır. Bundan dolayı anaerkil yerine ataerkil toplum egemenliği mevcudiyet göstermeye başlamış ve halen de dünyadaki toplumlarda devam ettiği bilinmektedir.

Admonz gezginlerden biridir, 1914'ten önce Irak'ın gezisinde Kürt kadınlarının Arap ve Fars kadınlarından daha farklı olduğunu ve Kürtlerde çok eşlilik olmadığını belirlemiştir. Kürtlerde kadın-erkek ilişkilerinin normal olduğunu, bununla beraber kızların kendi isteğiyle eşlerini seçebildiğini söylemiştir. Rambo'ya Kürtlerde kadın ve erkeğin eşit statüde olduğuna dikkat çekmektedir. Frezer, ise 1940'larda Irak kadınlarının kara ve koyu mavi bir aba(örtü) giydiğini belirlemiştir. Kürt ve Fars kadınları ise aba(örtü) giymemektedirler. Kürt kadınlarının sadece başörtü taktığını söylenmiştir. Blaybirto'ya göre Kürt kadını aba(örtü) giymemekte ve diğer Doğulu ülkelerle karşılaştırıldığında Kürt toplumunda kadın daha özgürdür. Rambo da 1947'de Kürtlerde kadının konumunu erkeklerle eşit olduğu nitelemiştir (Fatah, 2017: 11).

Kürt tarihçisi Dr. Kemal Mezher (1981: 42)'e göre; oryantalist ve Avrupalı geziciler çok iyi bir şekilde kadını methetmişlerdir, bu ise kadının durumunu bilinmemekten kaynaklanmıştır. Kürt kadını diğer komşu milletlerdeki kadınlardan daha iyi görmüşlerdir. Kürt kadınının yalınayak olmadığı doğrudur ancak dağlarda yaşayan dünyadaki kadınlar da yalınayak değillerdir çünkü her şeyden önce dağın doğal durumu öyle bir yaşam istemektedir. Kürt kadını, aba ve peçenin ne olduğunu bilmemektedir. Eğer acem, peçeli ve abalı bir kadın buraya getirilirse yine de o bunları bırakacaktır. Dolayısıyla Kürt kadını kimseden daha az veya daha fazla değildir. Sadece ona karşı zulüm ve haksızlık vardır. Köylerde akraba evliliği, küçük yaşta evlendirme vb. durumları hala devam etmektedir.

Mezher'in de dediği gibi, insan bu sözlerle karşılaşınca kafasında ünlem işareti oluşmaktadır. Onların tespitleri ilk bakışta (zahirde) doğru olabilir, ama meseleye yakından bakıldığında durumun başka olduğunu görülmektedir. Eğer bu sözler tamamen doğruysa dünden bugüne neden hala kadınların hayatı altındaydı veyahut bugünkü kadınların ezilmeyle karşı karşıya olması dünden gelmedi mi? Onlar coğrafi,

kültürel, ekonomik ve sosyal durumu incelememişlerdir. Sadece gördükleri ve tahmin ettiklerini yazmışlardır. Geziciler ve oryantalistler hakkında yazılanlar nasıl ki Kürt toplumu hakkında doğru kabul ediliyorsa, Arap, Fars ve Türk hakkında yazılanalar o kadar doğrudur. Bundan dolayı bu çalışmada meseleyi tüm gerçekliğiyle belirtmeye çalışılacaktır. Bu konuyu araştırarak kadının gerçek durumunun ortaya konması amaçlanmaktadır.

Eğitimsizlik, kabile durumu ve feodalizm düşüncesine rağmen Kürt tarihinde yüzlerce kadının önemli rol oynadıkları görülmektedir. (Xatu Shanaz, Fatime Kurdi, Adile Hanım, Hanzad, Haepse Xani Neqib, Mesture Kurdustani, Leyla Qasım, Rabia ve Sıt Alsham (Selahaddin Al-Eyübi kardeşleri) vb. onlarca kadın buna örnek olarak verilebilmektedir. Xanzad gibi bir kadın, emaretin emiri olmuştur. Weliye Hanım kocası vefat ettikten sonra Aerdelan emaretinin idaresini ele almıştır. Fatime Xani Rawandwzi kocası öldükten sonra sekiz köyü idare etmiştir. İran'da Kürdüstan cumhuriyetinin kurucusunun eşi Mina Xan kadınlara yardım için kadınlar birliği kurmuştur. 1925 Fatime Mühheddin, ilk kadın hocadır, kocası tarafından ona aynı tarihte Süleymaniye ilinde kadınlar okulu açılmıştır. Fatime Hanım, Güzeyde Hanım ile birlikte 35 yıl bu okulda öğretmen olarak kadınlara ders vermişlerdir (Saleh, 2005: 37-38). Bu konuda çok fazla örnek vardır, Hapsexani Neqib Kürt durumuyla ilgili Birleşmiş Milletlere bir mektup yazmıştır. Yukardaki kadınlar şehir ve açık topluluk ve kentsel alanlarda yaşamışlardır.

Hasan (2008: 193)'a göre, geçmiş yüzyıllarda Kürt kadını aktif bir rol oynamaktadır, Kürt kadınları kocalarının yanında ya da kocaları öldükten sonra yönetimleri altındaki halk ve milleti idare etmişlerdir. Miss Rich ve eşi Mister Rich Bağdat'tan Süleymaniye'ye gittiğinde Kfri ilçesinde kendi kitabı olan Rich Seyahatname 'inde şöyle yazıyor: "bekleniyordu, (Mahmud Paşa Süleymaniye'nin) annesi, yarın buraya gelsin, Bağdat'a gider. Denler Davut paşa(Bağdat'ın valisi) ile her iki tarafın barışı amacıyla görüşmek için gider. Kendi küçük oğlunu Osman Bey'de Türkiye sınırına kadar onunla gelir". Yani (Abdülrahman PaşayBaban'nın) eşi o kadar zeki ve devlet işlerinde uzmandır.

Yine Hasan (2008: 194)'a göre, bu durum hiç kural olmamıştır. Gerçekte o kadınlar; kadın sıfatıyla iktidarı ele almıştır ve kadınlar için heyecan verici olan şey erkek ve

kadının eşitliğinin sağlanmasından değil, kocalarının, abilerinin ve babalarının adları sayesinde onların gölgesinde iktidarını sürdürmesidir. Yani bu kadınlar, erkek ve kadın ilişkilerini eşitlemek için bir şey yapmadılar hatta kendilerini erkekleşerek tanımladılar. Kadın gibi değil, erkek gibi iktidar sürdürdüler. Erkekler gibi muamele ve davranışta bulundular. Dolayısıyla oryantalistler bu durumu görünce şaşırarak Kürt kadının durumunun komşu milletlere göre daha yüksek olduğunu düşünmüşlerdir.

20. yy'in yetmişlerine gelince petrol fiyatının yükselişinden dolayı Irak'ta sosyal değişim meydana gelmeye başlamıştır. Köylerden kente göç başlamıştır. Kadınların istihdamı (% 20-30) oranında artmıştır. Bütün diğer alanlarda kadına yönelik hizmetler artmış ve Kürt kadınının hayatı tiyatro, eğitim, iktidar, müzik, kadın edebiyatı, kadın şairleri, iş ve sosyo-kültürel alanlardaki durumu öncesine göre farklılaşmıştır. Ama bu durum çok uzun sürmemiştir, seksenlerde meydana gelen ekonomik krizden dolayı yeniden kadınların hayatı kötüye gitmeye başlamıştır. Irak'ın içerisinde bulunduğu savaştan dolayı bütçenin çoğu askeriye harcanmıştır, erkekler savaşa zorunlu olarak katılmak durumunda kalmıştır. Kadınların bir taraftan az ücret karşılığında uzun süre çalışması diğer taraftan da çocukların büyütülmesiyle ilgilenmesi sebebiyle erkeklerin olmaması kadının durumunu daha da zorlaştırmıştır. Aynı zamanda Kürdistan bölgesinde o zamanlarda birkaç İslami parti ortaya çıkmıştır. Baas rejimine karşı o zamanlarda Peşmerge kurtuluş savaşı adı altında savaşıldığı için Kürdistan bölgesinde yaşayan kadınların durumu daha ağırdı (Selim, 2000: 6-9).

Heni Harold Hensin kendi (Kürt kadın hayatı) kitabında Kürt kadını Kentsel ve kırsal alana ayrılmaktadır. Bu alanların her birisi ise iki tabakaya bölünmektedir. Kırsalda yaşayan kadınlar; ağa ve derebeyin kadınları, rençper ve çiftçi (sıradan insanlar) kadınları. Kentsel alanda yaşayan kadınlar ise eğitime göre bölünmektedir; okuma-yazma bilenler ve okuma-yazma bilmeyenler. Görev, iş ve vazifeleri onların sosyal hayatını nasıl etkilediğini belirtmektedir (Abdullah, 2007: 37). Molla Mahmudi Bayezidi (Kürtlerin Adet ve Rüsumat Neme)si kitabında kırsal ve kentsel kadınların arasındaki farkı şöyle ifade etmektedir: "Kırsal alanda yaşayan kadın, işçi ve savaşçı rolünü oynamakta, savaşlarda kendi vatanını savunmaktadır, kentsel alanda yaşayan kadınlar ise dişilikten başka bir şey bilmezler." (Hasan, 2008: 194). Köylerde yaşayan kadınların görevi tam olarak erkeklerinki gibi, belki de daha fazlada olabilmektedir,

kadınlar erkeklerin üretim süreçlerinde aynısını yapmakta, hayvancılıkta, tarımda ve toprak üzerinde rol almaktadır. Diğer taraftan kadınlar erkeklerden fazla ev içindeki işlerle ilgilenmekte ve çocuk büyütme gibi görevleri üstlenmektedirler. Bazı kadınlarda halı dokuma, diğer dokuma türleri ve çömlekçilik yapmaktadırlar (Abdullah, 2007: 32-33).

Kentsel alan da ise, 1952 Erbil ilinde sadece 759, Süleymaniye ilinde sadece 1332 kız ilkokulla gitmiştir. Erbil'de toplam 39, Süleymaniye'de 49 kadın öğretmen ders vermiştir. Aynı tarihte Erbil ilinde 131288 kadın yaşamış ve okuma yazma bilmeyenlerin 107940'u kadındır. Süleymaniye'de 124633 kadın yaşamıştır. Okuma yazma bilmeyenlerin 1886'sı kadındır (Mezher, 1981: 43). Diğer taraftan kentsel alanda yaşayan kadınlar sadece ev içindeki işleri yapmışlardır. Siyasi ve idari alanlarda rol almamışlardır. Fakat 20.yy yarısında sosyal, siyasi ve ekonomik değişimler nedeniyle, toplum ilerledikçe kadınların durumunda da değişimler meydana gelmiştir. Kadınların eğitim alması artmış ve şehirde olan mesleklerde çalışmışlardır. Bunun neticesinde öğretmenlik, hemşirelik gibi diğer işlerde çalışmışlardır. Aynı zamanda aile geçimini sağlamak amacıyla çarşıda ve dükkânlarda çalışan kadınlar görülmekteydi. Hepsexani Neqib adlı şehirli bir kadının kendi oturma salonu ve sarayı vardı, farklı meseleler hakkında, kadınlar ve erkeklerle görüşerek toplantı yapıyordu. O gerçekten kadınların lideri olarak tanınmıştır (Abdullah, 2007: 33-34). Bu durum diğer komşu milletlere göre iyi bir durum değildir. Aynı zamanda devrim ve mücadele dönemlerine gelindiğinde kadınlarda ikinci planda olmuşlar ya da gizli roller almışlardır.

Kürt milliyetçi partileri rejime karşı mücadele ederken kadınların rolünü bu mücadelede saptamamışlardır. Bu mücadeleye katılan kadınların sayısı azdır. Dolayısıyla bu partilerin programlarında, kadın meseleleri, kadının istekleri yer almamaktadır. Kadının siyaset alanını paylaşmaması Kürt topluluğunun bir sıkıntısıdır. Kürt milliyetçilerine göre partilerin programlarında ki durumun nedeni kadının zayıf ve beceriksiz olmasıdır (Selim, 2000: 11).

Genel bir şekilde değerlendirildiğinde kırsal alanda yaşayan kadının rolleri kentte yaşayan kadına göre daha fazladır. Hatta köylü kadınlar erkekler gibi çalışarak ailelerinin geçimini sağlamaktadır. Son zamanlarda tanık olduğumuz kent kadınları da evden çıkabilmektedir. Burada söylemesi gereken köylü kadınlar toprak ve tarım ya da

hayvancılıkta sarf ettiği emeğin karşılıksız kalmasıdır. Elde edilen parayı erkeklere verilmiş, hep birlikte ailece tarım ya da diğer işlerde çalıştıkları için kadının kırsal alanda bağımsız bir ekonomik hakkı olmamıştır. Kentte yaşayan kadınlar ev dışında çalıştığı zaman şehirlerde bireysellik yaygın olduğu için kendi maaşını, kendi gelirini bağımsız bir şekilde kullanabilmişlerdir. Bu konuyla ilgili dikkat çeken unsur ise dünyada bütün ayrı feminist grupların ve kadının savunucularının hepsinin büyük şehirlerden çıkmış olmalarıdır.

Kentteki kadınlar üzerinden kadın konusunun daha çok ele alındığı belirtilmektedir. Herkes tarafından kadın problemi değişmez bir mesele haline geldiği için Kırsal alanda kadın problemi diye bir şeyin varlığından söz etmek mümkün değildir. Kentsel alana bakıldığında ise kadının durumu problem haline gelmiştir. Kentsel alanda problemin var olduğu kabul edilmektedir. Bundan dolayı artık kadınları savunan kadın cemiyetleri Kürt bölgesinde ortaya çıkmıştır. Kadın hakları için şimdiye kadar onlarca organizasyon gerçekleştirilmiştir. Fakat köylü kadınların durumu ise hala aynıdır. Bu sebeple kadının durumun iyileşmesi için bu organizasyonların şehirlerde yaygınlaştırılması önemlidir.

1.3.3. Günümüz Kuzey Irak'ta Kadının Konumu

Kuzey Irak (Irak Kürdistan bölgesi), Irak'ta federal bir bölgedir. Erbil bu bölgenin başkentidir. Doğusunda İran, kuzeyinde Türkiye, batısında Suriye ile sınırı vardır. Yüz ölçümüm 80000 kilometre karedir. Kadınların ekonomik aktiviteleri erkeklere göre daha azdır (Ancumeni Balay Karubari Hanman u UN Women, 2013: 8). Kürdistan bölgesinin planlama bakanlığına ait genel istatistik müdürlüğü 26-1-2018 tarihinde ilan ettiği yeni istatistiğe göre (5.490.000) kişi bulunmakta, bu oranın ise (%50,5) erkek, (%49,5) kadındır (<http://www.nuche.net>, 2018). Buna rağmen yaklaşık (2) milyon kişi tartışma bölgelerinde yaşamaktadır. Ayrıca Bağdat'ta yaşayan Kürtlerin sayısı 500,000'dir (Nezan, 2008: 16).

Bexal Abubekır'e göre, Kürt kadın meselesi yeni tarihten ayrı bir geçmişe sahiptir. Herkes haksızlık ve zulmün altında olduğu için kadın mücadelesi siyasi ve milli bir mücadeledir. 1991'den beri halkın ayaklanmasından sonra kadın örgütleri de kadının haklarını elde etmesi için toplumun bütün alanlarında aktif bir şekilde çalışmaya başlamışlardır. Abubekır'e göre kadın meselesi belgi devrimi ve Kürt kadınının memleket dışına çıkmasıyla birlikte gündemdeki yerini arttırmıştır. Aynı zamanda Kürt kadınları

da kadınlara ait olan bölgesel ve uluslararası kongrelere de katılmaya başlamışlardır. Bu da yeni bir tecrübenin sağlaması için yol açar (Sdik, 2007: 21-23).

Mahabat Karadağı'ya göre geleneksel topluluklarda kadının bedeni, eşlerinin şerefine göstergesi haline getirilmiştir. Kadının bedeni hem eşin hem ailenin hem de aşiret şerefine namusu olarak algılandığı için bu durum kadın bedeninin değersizleştirilmesine ve kadının öldürülmesine de meşruluk sağlamakta ya da o kadının kendini yakarak intihar etmesine yol açmaktadır (Fatah, 2017: 10). Ruya Tılu'ya göre Kuzey Irak Bölgesi'nin sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik altyapıları daha çok aşiret şekillendirmektedir ve feodalizmin etkisi altında kalmaktadır. Bu nedenle kadınların konuya ilişkin farkındalıklarını arttırmak için çaba gösterdiklerini ama daha işin başında olduklarını dile getirmiştir (Fatah, 2017: 11).

Mecid (2007: 48)'in yaptığı araştırmaya göre 1992'de kadınlar İKBY parlamentosunda yer almışlardır. Bu dönemde ilk olarak parlamentoda yer alan kadınların sayısı altıdır. Bu dönemde parlamentoda yer alan kadınlar sadece partilerin istekleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Bu dönemden sonra iç savaştan dolayı artık parlamento aktif olarak çalışmamıştır. Bölgeyi ikili idareli haline gelmiştir, Süleymaniye ve Erbil idareleri ayrı ayrı iki siyasi parti tarafından yönetilmiştir. 2003'e gelindiğinde Irak savaşından dolayı İKBY parlamentosu yeniden aktif hale gelmiştir. Bu sebeple 2004'te otomatik bir şekilde kadınların sayısı yönetiminde %25'e yükselmiştir. Kadınlar bakan yardımcısı olarak yer almışlardır. Her 4 bakandan birisi kadın olmalıydı. Ardından kota sistemi kullanarak sistematik bir şekilde kadınların sayısı parlamentonda %33,33'e yükselmiştir (Mejid, 2007, s. 58).

Bu durum ise günümüze kadar böyle devam etmiştir. Kuzey Irakta şimdiye kadar her şeyin arkasında var olan siyasi partilerdir. Bir iş yapmak için illaki onların filtresinden geçmesi gerekmektedir. Bu da Kürt toplumunun en büyük sıkıntısıdır. Kadın meselesi ise bu süzgecin içerisine girmektedir. Kadınlara ait olan örgütler bağımsız hareket etmemektedir, belki de çoğunlukla siyasi partiler için çalışmaktadırlar. Kadın üzerine sloganları yükselterek onu haklarını kazanarak bütün örgütler çalışmışlardır, ama bunun yanında örgütlerin asıl hedefi kadınlar değil siyasi partilerdir.

İş açısından Kürt kadınına bakıldığında her zaman Kürt kadını her zaman çalışmıştır hatta bu çalışmanın yoğunluğu köylerde de daha açık görülebilmektedir. Bu işler

incelendiğinde kadının bağımsız kimliğini ortaya koymasında faydasının olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü yaptığı işleri sayesinde bağımsız bir ekonomi kazanamamaktadır. Köylerde ise ailede çalışan kadınlar yevmiyeli v ya ücretsizdir (Saleh, 2002: 61-62).

Sosyal ve kültürel açıdan konuya bakıldığında Kürt kadını gerici, kapalı kültür ve normlardan dolayı erkeklere göre ikinci plandadır. Bu olguların ise ayrı coğrafyalarda değişmesi söz konusudur. Bunlardan ilki Kürt toplumuna ait olan bir olgu olan berdel yolu ile evliliğdir ve aşiret ve kabilelerde arasında eskiden yer almaktadır. Kadını barış maksatlı verme yolu ile evlilik, bu olgu zamanında eğer iki aşiret ya da aile arasında bir kan meselesi çıkarsa problemi çözümlenmek için karşı tarafa kız verilmesi anlayışına dayanmaktadır. Büyükle küçük yolu ile evlilik, bu türe göre daha çocuk beşikteyken bir başka kız yerine verilmektedir. Kadınlara akılsız ve zayıf gözüyle bakılmıştır ve kadının çocuk dünyaya getirmesi özelliğinden hareketle verimli bir toprak olarak görülmesi mevcuttur (Hasan u Kerim, 2006: 71-76).

Aslına bakılırsa yeni dönemde bu olgular geride bırakılmıştır. Sadece en uzak köylerde bu duruma rastlanabilir. Bu araştırmanın içinde ele alınan başlığa yer verilmesinin sebebiyse, bu olguların etkisinin halen var olduğunu söyleyebilmektedir, yani günümüzde aynı formda değil başka bir şekilde kendilerini göstermektedir. Sevgi ve sevgili olma kadınlar için bir yasaktır, fakat erkekler için bir problem olmamakla birlikte değer ve gurur duymalarını sağlayan bir işlev görmektedir. Sevgilisiyle evlenen kadınlar vardır ancak sevgililik durumu evdekilerden ve toplumdan saklayarak yaşanmıştır. Kadınların evlilik üzerine söz hakları vardır ama baba ve erkek kardeşlerinin onaylaması da söz konusudur. Erkekler seçtiği kızla evlenebilir, ama kızlar evlenememektedir.

Benaz Kwestani'e göre Kürt kadını zavallı ve hayatının bütün alanlarında zulüm gören bir varlıktır. Özellikle okuma-yazma bilmeyen, köylerde, gecekondu, fakir sokaklarda yaşayan, ataerkil zihniyetin etkisi altında kalan, erkekten bağımsız evden çıkmayan, erkeklerin istediği şekilde davranış sergileyen kadınlar görülmektedir. Diğer taraftan da şeref ve namus meselesiyle ilgili onlarca kadın öldürülerek bu durumu sürdürülmektedir (Sdik, 2007: 53).

Fatah (2017: 18)'in yaptığı araştırmaya göre sağlık açısından, sağlık alanında kadınların durumu eğitime göre daha iyi konumdadır. Kadınların % 58,7'si doğum yaptığında tıbbi bakım alabilmektedirler. Her yerde kadınlar doğum kontrol ilaçlarına rahat erişebilmektedirler. Çalışma alanındaysa, son dönemde kadınların büyük bir kısmı farklı alanlarda memur olarak çalışmaktadırlar. Köylerdeki kadınlar ise ev işleri yapmaktadırlar. Kadınlar kendilerine yapılan kötü muamelelere karşı farklı tepkilerde bulunmaktadırlar.

Acaba (kadınların sorunu) diye bir problem var mı? Sorusu üzerinden bir değerlendirme yapıldığında önceki zamanlarda kadın sorunu diye bir problem olmadığı belki de var olan problemin, kadının yanında sorun yok diye bildirilip adlandırılmıştır. Aslına bakılırsa bir konunun yer alması için önce bu konunun toplum içinde ve toplumun bütün yerlerinde dile getirilmesi, problem haline gelmesi gerekmektedir. Yani sıradan insanlar arasında akademisyenler arasında, yasal ve kültürel alanlarda her yerde bu konu hakkında konuşulması ve tartışılması gerekmektedir. Şimdi Kürt toplumunda özellikle kent alanında (kadın sorunu) diye bir problem ortaya çıkmıştır. Ama kırsal ve geleneksel alanlarda ister kadınlar tarafından olsun ister erkekler açısından olsun kadın sorunu diye bir sıkıntı yoktur. Çünkü herkes var olduğu şekilde durumunu kabul etmektedir. Kentsel alanda daha önce şiddet olgusuyla uğraşan örgütler, kadın sorununu ve diğer sorunları dile getiren örgütler de ortaya çıkmıştır.

Son zamanlarda Kürt toplumunda özellikle Irak savaşıdan sonra (2003) bu konu daha açık bir şekilde toplum içinde gündem olarak yer almıştır. Bazıları ise “Nedir bu kadın sorunu? diyerek eleştirel bir tutum sergilemişlerdir. Onlara göre daha önce bir sıkıntı olmadan her şey yolundadır ve şimdi kadın sorununun o zamanlardan daha fazla mıdır? diye sorgulamalarını yapmaktadırlar. Bunun sebepleri üzerine bir değerlendirme yapıldığında kadınların daha önce kendini ifade edebilmek ya da şiddet gördüğünde gidebileceği yerinin olmaması gibi etmenlerin kadın problemlerinin görünürlüğünün etkileyen unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Son dönemlerde kadınlara karşı şiddet (elbette şiddet bütün türleriyle, fiziki şiddet, psikoloji şiddet, ekonomi), taciz gibi vakaların görünürlüğü artmıştır. Bundan dolayı her gün onlarca durum medyada ve örgütlerde görülmektedir. Çünkü artık kadın kendi durumunun farkındadır ve şiddet gördüğünde gidecek yeri vardır.

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN VERİLERİ ANALİZE VE YORUMLANMASI

2.1. Kürt Atasözleri

Bu alt bölümde birkaç sorunun cevabını arayarak, çalışma analiz bölümüyle sürdürülmektedir. Daha önce edipler tarafından edebiyat ve folklor yönüyle bu konu araştırılmıştır. Dolayısıyla atasözleri, millet ve toplumun ürünü olduğuna göre bu edebi eserlerin içindeki bazı kaynaklar, sosyal açıdan atasözleri olarak değerlendirilmiştir. Burada bir şey belirtme de fayda var, araştırmacılar tarafından yapılan yukarıda bahsettiğim araştırmalar sosyoloji ya da toplumsal cinsiyet açısından değil, bir edebi ürün olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada ilk başta Kürt atasözlerinin ne olduğu ve sonraki adımda atasözlerinin hangi tarihte üretildiği, toplumların görüşüne bakılarak atasözlerinde kullanılan kelimelere göre hangi döneme ait olduğu anlamı haline getirilmektedir. Elbette tarihi bir araştırma olmasın diye burada fazla tarihe giriş yapılmamaktadır. Atasözlerini araştırırken bazen görünüşte bile olsa atasözleri birbirine karşı zıt gibi gözükmektedir. O yüzden burada sosyoloji açısından bu sıkıntının ne olduğu ve neyden kaynaklandığının cevabı aranmaktadır.

Her dilde atasözü kelimesine yönelik ayrı ve yerli bir anlam verilmekte, burada Türkçe, Arapça, Farsça ve İngilizcede aynı anlamda kullanılan kelimeler ele alınmıştır. Kürtçede sözlük açısından kelime anlamıyla bakıldığında atasözü kelimesine karşılık (Pendi peşinan-پەندی پێشینان) kelimeleri kullanılmaktadır. Bu iki sözcükten oluşur: birincisi “Pend-پەند” kelimesi (ders, nasihat, öğüt ve ibret) anlamına gelmektedir. Yani bu pend’lerden mecazi anlamıyla bir ders alma durumu bulunmaktadır. İkincisi de (Peşinan-پێشینان) kelimesi atalar anlamına gelen bir sözcüktür. İkisi de birlikte önceki dönemlerde yaşayan ataların bu tecrübeleri edinerek, kısa cümlelerle ifade ederek kendinden sonraki kuşağa bırakmışlardır. Bu tez Türkçe yazıldığı için “Pendipeşinan” kelimesine karşılık olarak “atasözü” kelimesi kullanılmıştır.

Edebiyat açısından atasözüne bakıldığında halk arasında bir konu hakkında fikir, eleştiri, kanaat ve benzetme belirlemek için kullanılan söz öbekleridir (Mazi, 2006: 13).

Atasözlerinin iki türü vardır: Birincisi bir olay üzerinde kurulan atasözleridir,

-“Allah sultan Mahmut’tan büyüktür.”

-“Bir çatı, iki hava.” (Komelek Nuser, 2009: 31). Bu konuda örnek vermek gerekirse, Yaşlı bir kadının evli bir kızı ve evli bir oğlu varmış. Yaşlı kadın, oğlunu ve gelinini çatıda birbirlerine sarılarak görmüş ve yaklaşmayın diyerek havanın sıcak olduğuna vurgu yapmış yani onlara kızmış ve ayrılın demiş. Hemen onların yan tarafında bulunan kızı ve damadına birbirilerinize sarılın hava soğuk demiş. Gelini sesini yükselterek kayınvalidesinin yüzüne karşı “nedir böyle (bir çatı, iki hava)” demiştir. Bu atasözü bir olay üzerinde kurulmuştur, bu maksatla ayrı durumlarda da kullanılmaktadır (Komelek Nuser, 2009: 20).

İkincisi de ataların endişe ve düşünceleri olarak kalan atasözleridir.

-“Beni ağlatan dostumdur, beni güldüren düşmanımdır.”

-“İki öküz bir vadide olsalar, birbirinin renklerini almasalar da huylarını alırlar.”

-“Yaz fakirlerin örtüsüdür.” (Komelek Nuser, 2009: 32).

Resul (2010: 101-103) kendi (Edebiyat ve Kürt Folkloru) kitabında dönem ve çağlara göre atasözlerinin ne zamana ait olduğunu belirlemiştir. Bazı atasözlerinin tarım toplumuna ait olduğunu belirterek insan toplumunun bu dönemde artık medeniyet haline gelmeye başladığını ifade etmiştir. Efsaneler tarım toplumundan önce ortaya çıkmıştır. Fakat tarım toplumundaki insanlar bir tarafta tarım ve çiftçilikle uğraşırken diğer taraftan hayvancılık yapmaya başlamışlardır. Dolayısıyla bu devirde atasözleri içinde (keçi, inek, koyu, köpek, tazi, eşek, at vs.) hayvanların isimleri görülmektedir. Bundan dolayı bazı atasözlerinin o döneme ait oluşu denilebilir. Aslında bazen yaban ve yırtıcı hayvanların adı gözükmektedir, ama bu hayvanların insanın sosyal hayatının dışında olduğunu da fark edebilir. Yani insanlar medeni hale gelip medeniyeti oluşturmaya başlamışlardır. Aynı zamanda yaban çiçekleri adları atasözlerinde geçmektedir. Bu döneme ait olan birkaç örneğe ise aşağıda yer verilmiştir:

-“Keçi kaderi gelince çobanın ekmeğini yer.”

-“Keçi bir gece için kendini yerleştirir.”

-“Dikenin içindeki un gibi olmuş.”

-“Taş kendi yerinde ağırdır.”

-“Kurttur, koyun derisi içinde.”

-“Tilki, kim senin tanığındır? Dedi: kuyruğum.”

-“Kurdun tövbesi ölümüdür.”

-“Balta kendi kuyruğun kesmez.”

-“Ne ekersen onu biçersin.”. Bu konuda atasözlerinin örneği çoktur, hepsi incelendiğinde hayatın tecrübesi olarak hayvanları ve toprağı tanıdıktan sonra bu sözlerin ifade edildiğı anlaşılmaktadır. Şehir ve kentsel alana geçmeyen sözler oldukları ve hayvan, tarım, çiçekler gibi kelimeler üzerine kurulan sözler içerdiği için atasözleri köy ve tarım toplumunun ürünü olarak nitelendirebilmektedir Dolayısıyla bu etmenler atasözlerinin tarım toplumunun ürünü olduğunu belirtmektedir.

Atasözleri içinde dönemlere göre nasıl gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Tarım toplumundan sonra sanayileşmeden dolayı artık köyden kente göç başlamıştır. Sanayi toplumunun ortaya çıkışı hakkında örnek verirsek:

-“Yağmur yağmazsa değirmen işletilir, yağmur yağırsa toprak işletilir.” Burada tahıl, mahsul ve değirmencilik arasında ilişki vardır, ürünleri yemek haline getirmek için insan değirmene ihtiyaç duyar ve artık az az sanayileşmeye başlamıştır. “Seni terzi yaptırdım, ipliğimi çalsın?” Bunun için hayvanların sadece et veya sütü değil, derisinden de yün ve ipinden faydalanarak örme ve dikme işlemleri başlatmışlardır. Böylece insan toplumunun adım adım gelişme içinde olduğu atasözleriyle görülmektedir. Aynı şekilde silah meselesi için de bu gelişme görülür: “Bir okla iki hedef.”, ilk başta yay ve ok icat edilmiş, ondan sonra da kılıç, “Ok ve kılıçla çatışrlar.” Bundan sonra ateşli silahlar ortaya çıkmıştır; “Karanlığa tüfekle ateş eder.” Aynı zamanda parayla ilgili atasözlerinde de hangi döneme ait olduğu fark edebilmektedir (Resul, 2010: 104-105). Bu çerçevede dikkat çeken önemli meselelerden birisi, İslam dinidir. Elbette İslam dini Kürt atasözlerinde büyük etki bırakmıştır. Bu konuyla ilgili

İslam'ın atasözleri üzerinde ne kadar ve nasıl etki bıraktığı araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır.

Dr. Şükriye Resul'e göre İslam dini Kürt atasözleri üzerinde bilgi artırma, kanaatlerin pekiştirilmesi, bunların sayesinde kıyamet inancı ve ölümden sonraki hayat düşüncesi büyük iz bırakmaktadır. Din meselesinin atasözlerinde belli bir yeri vardır, çünkü din Kürt milleti üzerinde bilgi arttırılması açısından önemli bir işlev görmektedir (Kerim, 2012: 38).

Tofiq Kerim'in, yaptığı araştırmaları sınıflandırarak İslam dinin etkilerinin atasözleri içinde nasıl yansıttığını belirlemiştir. Dolayısıyla onun saydığı alanlar burada kısaca yazılmaktadır:

1. Akide alanı; burada dini tekstlerden faydalanarak bir atasözü oluşturmaktadır.

-“Can veren, can da alır.” (وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) (العمران ، 156)

-“Abdın yanında hayal olanlar, Allah'ın yanında boştur.” (وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ) (التكوير، 29) (يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

(الشعراء)) (وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ 80)

-“Allah yar olsun, düşmen bin olsun.” (وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا)

(الاحزاب، 3- . Bu atasözlerinin örneği gibi başka örnekler de bulunmaktadır, ama önemli olan burada bu atasözleri kuran-ı kerimin etkisi altında ya da direkt kuranın tercüme ederek alınmıştır.

2. Bir ayet veya hadis tercüme edilerek atasözü haline getirilmiştir.

-“Bir kere beni kandırdın Allah seni kahretsin, ikinci kerede beni kahretsin.”

(باب لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين. حديث صحيح)

(أَرْبَعُ دَنَائِرٍ : أَلَا أُخِيرُكُمْ بِأَفْضَلِهَا ؟ ” Hayır hısıma, dervişe değil”)
دِينَارٌ أُعْطِيَتْهُ مَسْكِينًا ، وَدِينَارٌ أُعْطِيَتْهُ فِي رَقَبَةٍ ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ ، فَأَفْضَلُهَا
الدَّيْنَارُ الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ. حديث صحيح)

(النجم، 38، أَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى) -“Kimse kimsenin mezarına girmez.”

(مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ. حَدِيثٌ صَحِيحٌ) -“Çok söylersen, çok yanlış edersin.” (Kerim, 2012: 39-55). Bunlar da çoğunlukla hadistir, Hz. Muhammet’in söylediklerinden alarak atasözü haline getirilmiştir. Bunlar sadece kuran ve hadisten değil, belki dini kavramlar üzerine kurulan atasözlerinin sayısı aynı şekilde mevcuttur. Dikkati çekilen şey İslam dini ve inancı Kürt atasözlerinin üzerinde büyük etki bırakmıştır. Elbette kadın meselesiyle ilgili sonraki bölümlerde bu etki belirlenecektir.

Atasözlerinin araştırılmasında ilgi çeken başka bir mesele bazen iki atasözünün birbirine zıt gibi gözüküyor olmasıdır. Aslında bunlar birbirine zıt değildir çünkü ayrı durumlarda söylenen sözlerdir. Yani her birisi bir duruma ait olduğunu ve ayrı bir zamanda söylendiğine odaklanılması gerekmektedir. Bu da toplumla ilgili bir şeydir, toplum bir renk değil, ayrı renkler içerisinde yaşanmaktadır. Ne kadar benzerlik varsa o kadar da ayrılma mevcuttur.

Sosyolojide hiçbir sosyolog tarafından reddedilmeyen iki ayrı ilke vardır: Çokluk mantığı ve döngüsellik ilkeleridir. Bu ilkeler Morin(1995: 29)’in ortaya koyduğu ilkelerdir. Çokluk mantığı, iki ayrı mantık birbirini yok etmeden ikisinin de birlik içinde çokluk halinde yaşaması anlamına gelmektedir. Örneğin Yunan akıllı, Roma nizamı, Hıristıyan ahlakı bunlar ayrı mantığı olmaktan ziyade hepsi birlikte bir sentez oluşturarak batı medeniyetini ortaya çıkartmışlardır. Yani birlik içinde çokluk getirilmemesi durumda ayrı mantıklılığın birbirleriyle hem tamamlayıcı hem rakip olan zıt akıntılardır, ama çokluk halinde bir araya getirilmektedirler. İkinci ilke döngüsellik ilkesidir, toplumsal üretimde yeniden üretim sürecindedir, her bir ögenin hem ürün hem üretici olduğu, kesintisiz bir üretim döngüsü gibi düşünülmesi gerekmektedir.

Yani bir ağ biçiminde her şey her şeyle bağlantılıdır, her şey hem ürün hem üretici olarak diğer şeyleri etkilemektedir. Edgar Moran, Paskaldan bir alıntı alarak şöyle yazmıştır: “her şey hem sebep hem sonuç, yardım eden ve yardım edilen, doğrudan ve dolaylı olduğundan ve her şey birbirine en uzaktaki ve en farklı olan şeyleri bile birbirine bağlayacak şekilde doğal ve belli belirsiz bağlarla bağlı olduğundan, bütünü bilmeden parçaları ve parçaları bilmeden bütünlüğü bilmenin imkânsız olduğunu düşünüyorum.” (Morin, 1995: 30). Yani her şey birbirine bağlıdır, ekonomi dini etkiler,

din de ekonomiyi etkiler, sosyal ve kültürel olaylarda aynen bunlardaki gibi birbirine bağlı olmaktan ziyade bir ürün ve bir üretici olarak görülmesi gerekmektedir. Sosyolojinin ilgilendiği konular arasında bağ kurulmayacak hiçbir şey yoktur. Her şey her şeyle bir ağ halindedir.

Atasözleri araştırmasında dikkat çeken atasözlerinin içindeki zıt gibi görülen sözlerin hepsi ne kadar zıt gibi görülseler bile hepsinin birbirine bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu atasözleri hem ürün hem üreticidir. Toplumun ürünü olmaktan ziyade yeniden çalışarak üretimde büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla toplumun şimdiki durumunu anlamak için önceki dönemlerde yaşayan ataların sözüne dönerek toplumu anlamak mümkündür. Başka bir deyişle şimdiki durumun atasözlerinin içinde var olan fikir ve düşüncelerin uzantısı olarak görülmesi gerekmektedir.

2.2. Atasözlerinde Kız ve Erkek Çocuğunun Algısı

2.2.1. Kız Çocuk Bağlamında Bulunan Atasözleri

Aile, toplumun en temel taşı olarak tanıtılmaktadır. Evlilik nedeniyle anne ve baba, sonra da çocuklardan oluşan aile, sosyalleştirme müesseselerinin temelidir. Çocuk; terbiye, kültür ve beslenme gibi alışkanlıklarını ailesinden almaktadır. Çocuk aile içerisinde önemli rol almaktadır, genel bir şekilde bakıldığında insanlığın devamlılığı ancak çocuğun dünyaya gelmesi yoluyla devam etmektedir. Dolayısıyla eşleri birbirine bağlayan en önemli unsur olarak çocuk, aileyi renklendirir. Daha fazla aileye anlam kazandıran çocuğa atasözlerinin içinde büyük verilmektedir.

Atasözlerinden yola çıkılarak toplumda çocuklara bakış açısının nasıl olduğunu anlamak mümkündür. Çünkü atasözleri toplum zihniyetini yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı açısından toplum ve kültürde, erkek ve kız çocukları arasında ayrımcılık yapılmaktadır. Doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültür açısından değerlendirilmektedir. İlk başta bu bölümde kız çocuklarıyla ilgili atasözleri ele alınmaktadır. Dolayısıyla aile içerisinde kız çocuğunun hususiyetleri, anne ve kız ilişkileri, evlenme çağındaki kız evladı, kızın evlenme süreciyle ilgili yani bir bütün olarak geçen atasözlerinde kız çocuğu ele alınmaktadır.

2.2.1.1. Aile İçerisinde Kız ocuk Hususiyetleri

Kız ocuk, ailenin unsurlarından biri olarak atasözlerinde sık sık adı geçmektedir. İncelenen atasözlerine bakıldığında aile içerisinde kızın değeri babasının varlığıyla anlam kazanır. Bir kız çocuğu için babasının herhangi bir sebeple olmayışı kız çocuğunu değersiz olarak göstermektedir. Dolayısıyla babanın kızını koruyup kollaması bir evin bahçe duvarı gibi görülür. Kız çocuğunu korumak babaya düşmektedir. Aynı zamanda anne ve kız ilişkilerine bakıldığında annenin de kız çocuğu üzerinde önemli rol oynamaktadır. Babası ne kadar önemliyse annesi de o kadar önemlidir. Kızın aile içerisindeki bir başka hususu önemslenmediğinden ötürü gurur verici görülmediğinden kız çocuğuna değer verilmemektedir. Bunun sebebi başka bir atasözünden dolayı anlam haline gelebilmektedir “Kız, halkın malıdır, oğlan altın gibidir.”. demek kız sonuna kadar evde kalmadığından evlendiği zaman kocasının evine gittiğinden artık geçici bir şekilde baba evindedir. O yüzden ailesi ona gururlanmamaktadır. Kızın terbiyesinin gayet zor olduğunu atasözlerinde belirlenmektedir, özellikle çocukken iyi bir öğretim almayan kızların davranışlarını düzenlemek için bir ömre ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

Kimi zaman terbiyeli bir kız yetiştirmek amacıyla şiddetin iyi bir araç olduğu tespit edilmektedir. Eğer bu yapılmasa sonrada pişman olunur diz dövölür, o zaman da bir faydası olmaz gibi düşünceler mevcuttur. Atasözlerine bakıldığında yine de aile içerisinde çok sayıda var olan kız hoş görülmemektedir, kızlı ev boş olarak sayılmıştır. Bunun nedeni iki açıdan açıklamaktadır: birincisi, aile içerisinde kızın var olması pek azametli ve gururlu bir durum değildir, ikincisi ise, kadınların bir araya gelmesi hoş karşılanmamaktadır, deyimde var olduğu gibi kadınlar hamamına döner algısı mevcuttur.

Kimi zaman atasözlerinde kız ocuk kale gibi gösterilmiştir, yani sağlam ve kendisine güvenilen kimse demektir. Aynı zamanda kızın diğerlerinin oğlundan daha önemli olduğu tespit edilen atasözleri de bulunmaktadır. Bununla beraber kızı evlendirmek için her erkek kabul ve tavsiye edilmemiştir.

1. “Babası olmayan kız değeri yok, çevreleyicisi olmayan bahçenin güzelliği yok.”
2. “Kız kaledir, alınmaz.”.

3. “Galalanın kızları, diğerlerin ev kadını oldular*.”
4. “Annesiz kız, duvarsız bahçe gibidir.”
5. “Kendi kızını, halkın oğluna feda etme**.”
6. “ Kız, halkın malıdır, oğlan altın gibidir.”
7. “Kendi şalvarında olmayan penis, olmaz olsun***.”
8. “Kızlar hanedan olana kadar, eşek penisi patlıcan olur”
9. “Kendi kızını dövmeven, dizini döver.”
10. “Kızlı ev boştur.”

2.2.1.2. Anne ve Kız İlişkileri Bağlamında Atasözleri

Sosyalleşme sürecinin birinci basamağında yer alan kurum ve toplumun en eski müessesesi olarak tanıtılan aile, çocuğun hayatında büyük rol oynamaktadır. Atasözleri incelendiğinde, anne ve kız ilişkilerinin önemli bir konu olarak arasözlerinde yer aldığı tespit edilmektedir. Bu konu diğer atasözleri ile karşılaştırıldığında daha anlamlı olabileceği düşünmekte, özellikle kız çocuğu önceki dönemlerde hep annesiyle birlikte evde kaldığı için ev işleriyle uğraşmıştır, bundan ziyade erkekler de babalarıyla ev dışına çıkararak iş yerinde babası ile iş yaptığı görülmektedir.

Sosyal Öğrenme kuramında, Albert Bandura tarafından ortaya atılmış tezin temel önermesi: “biz diğerlerini gözlemleyerek öğreniriz.” şeklinde ifade edilebilir (Erjem ve Çağlayan dereli, 2006: 16). Sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi çocuğun öğrenme sürecinde iki önemli kavrama yer verilmektedir. Bunlar: Edimsel Koşullanma, Model Alma ve Taklittir (Gökkaya ve Ayan, 2017: 390).

* Galalan bir aşirettir, bir becerikliliği ya hanımlığı yapmadan evlendiler, demek şanslı kızlarmış.

** Eğer kötü bir erkek kızını istemeye gelirse ona verme, kendi kızını ona kurban etme.

*** Kız evlenecek, babanın evini bıraktığı için önemi yok.

Buna göre insan kendi tecrübelerinden değil, diğerlerinin yaptıklarını gözlemleyerek öğrenmektedir. Çocuğun öğrendikleri konuşma tarzında, cinsiyete dayalı roller, davranış biçimleri, giyim tarzları, duygu ve düşünme şekli vb. gibi şeylere değinmektedir. Edimsel Koşullanma kavramı açısından ödüllendirme ve cezalandırma büyük öneme sahiptir. Çünkü çocuk diğerlerinin davranış şeklini tekrar ederek onların yaptıklarını tekrarlamış olur. Eğer aile bu davranışları beğenmiş olursa çocuğu ödüllendirerek kişiliğinde içselleştirir, aksi takdirde cezalandırarak artık çocuk o davranışı tekrarlamaz. Model Alma kavramı açısından bakılacak olduğunda, çocuk en yakındaki kişileri gözlemleyerek öğrenir. Aile içerisinde bir çatı altında yaşayan ebeveyn ve çocuklardır, dolayısıyla ebeveyn çocuklara model olmaktadır, çocuk da onların kişiliği ve karakterlerini model alarak taklit etmektedir. Burada kız annesinin, erkek de babasının etkisi altında kalmaktadır.

Sosyal kuram içerisinde yer alan Model Alma kavramı açısından kız ve anne ilişkilerine bakıldığında kız çocuğu annesini gözlemleyerek onun davranışlarını taklit etmektedir. “Anasının kızı” deyiimi bundan dolayı ortaya çıkmıştır. İncelenen atasözlerinde kızın annesinin ayak izini takip ettiği dikkat çekmektedir. Burada da karşımıza çıkan “Anneli kız, kapaklı tenceredir.” gibi atasözü, annesinin kızı için ne kadar öneme sahip olduğunu göstermektedir. Annenin yaptığı ev içindeki işler, kızı onu takip ederek kadınlığı, anneliği, davranışları ve erkeklerle ilgili muamele şeklini öğrenmiş olur. Bu tür ilişkiler atasözlerde birden fazla ve sık sık ortaya çıkan bir durumdur. Anne-kız ilişki ve benzerlikleri söz konusu olduğu için gelin almak istendiğinde kıza bakmaktan ziyade annesine bakılarak kızın nasıl bir birey olduğu anlaşılabilir. Dolayısıyla kızın evlenme kararında anne de önemli role sahiptir, kız almak istenilirse annesi kontrol edilerek kız kendi elindeymiş gibi gösterilmiştir.

Kimi zaman kız ve anne ilişkileri bozulur, ama bunun sürekli olmadığı anlaşılmaktadır. Eğer anne ahlaksız biriye o zaman kızının da öyle olacağı bilinir. Annenin kıza öğretmeye çalıştığı davranışlara kimi zaman kız karşı çıkabilir, ama yine de kız annenin etkisi altındadır.

11. “Kız annesinin ayak izinde yürür, ayakkabı ayağına vurur*.”
12. “Annenin bahtı, kızın bavuludur.”
13. “Annesine bak, kızını al.”
14. “Anneli kız, kapaklı tenceredir.”
15. “Ne pis yerli tütün, ne de ahlaksız annenin kızı.”
16. “Arı asilden, kız anadan.”
17. “Annesini tut, kız kendinin elinde.”
18. “Anne ve kız kavgası, sonbahar günü gibidir**.”
19. “Ana ve kız çift olmuşlar, dünyayı yakmışlar***.”
20. “Bedava malı, ahlaksız annenin kızı kabullenmez.”

2.2.1.3. Kız Evladının Evlenme Çağı ve Süreciyle İlgili Atasözleri

Öncelikle atasözlerinin hangi açıdan söylendiği çok önemlidir. Kimi zaman atasözü kadından kadına yönelik söylendiği bazen da toplum ve erkekler tarafından kadına yönelik söylendiği görülmektedir. Evlenme çağına gelen kız, atasözleri içerisinde önemli yer almıştır. Atasözlerinde kız çocuğunun genç yaşta evlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Buradaki atasözleri daha çok karıkoca ile ilgili duyulmamakta, genellikle evlenme çağı gelenlere nasıl bir kızla evlenebileceği tavsiye edilmiş ve öğüt verilmiştir.

Kürt toplumunda kız istenilen ve alınan olduğundan dolayı çoğu atasözleri toplum tarafından erkeklere yöneliktir. Kız isteme ve alma merasiminde erkek ailesi tarafı kızın ailesinden kızı ister. Kürt toplumunda önceki dönemlerde “görücü usulü” egemen evlenme biçimi olduğundan dolayı her zaman kız istenir ve alınır, bu durum şimdiki zamanda kırsal alanlarda devam etmektedir.

* Kız tamamen annenin yaptıklarını yapar, nasıl zamanında annesi ayakkabılarım ayağıma vurur demiş, şimdi de kızı tam öylesini yapar.

** Kısa olur, demek.

*** Kız ve ana anlaştıktan sonra ne isterlerse yaparlar kimse buna engel olamaz.

21. “Kız köprü gibidir, herkes üzerinden geçer*.”

İncelenen atasözlerine bakıldığında kızın evlilikten önce herhangi bir erkekle bağı bulunmaması, erkeğin tuzaklarına düşmesin diye erken evlenmesi tavsiye edilmiştir, çünkü genç kızlar yetiştiği zaman çapkınlık ve oynaşmaya başlamaktadır. Söylenmesi gereken bu atasözleri erkekler tarafından söylenenlerdir. Bu durum toplum tarafından reddedilmekte, bunun için herkes bakire bir kızın alınmasını istemektedir. Kimi zaman atasözlerinde kadın tarafından kızına yönelik atasözü bu durumun tam tersine görünmektedir, çünkü o dönemde kızın daha genç ve çocuk olduğu belirtilmektedir.

22. “Oynamayan ağaç yok, çapkınlık yapmayan kız yok.”

23. “Kız oynaşmaya başlamadan al.”

24. “Meme altı çürümemiş ki**.”

Yukarıda belirtildiği üzere kıza erken evlenme tavsiyesinde bulunmuştur. Dolayısıyla genel olarak toplum ve kültür açısından nasihat vererek kızın kendi zamanında evlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aksi takdirde zamanında evlenmeyen kız, kokmuş, çürümüş ve yıpranmış gibi negatif anlamları yüklenmektedir.

25. “Kendi zamanında evlenmeyen kız, bir kanadı kırıktır.”

26. “Kız ve balık çok kalmasın, çünkü erken kokmuş olurlar.”

27. “Kız kavun gibidir, kalırsa çürür.”

Bazı Kürt atasözlerinde, kız evlenmeden ve kocanın evine gitmeden önce hazırlaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda hazır olmayan kız, kadın olamaz. Kimi zaman evlendikten sonra kızlar için evlenmenin zor olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle çocuk doğurduktan sonra bu sıkıntıyla baş başa kalınmaktadır.

28. “Kızını evde dene, o zaman dağın otuna gönder.”

29. “Her kız evlenir, ama her gelin kadın olamaz.”

* Bir kız, herkes tarafından istenilebilir, ama sonuçta bir kişi alır. (Kızı bin kişi ister, bir kişi alır) gibi anlamı var.

** Anne tarafından söylenen bir atasözü, kız daha çocuk ve genç yaştadır, demek.

30. “Evlene kadar mirsin, evlendiğinde vezirsin, hamile olduğunda yaşlısın*.”

Atasözlerinin başka bir hususiyeti kızın evlenme çağı gelince evlenme kararının babası tarafından onaylanması gerektiğidir. Önceden ele alınan bir atasözü “Annesine tut, kız kendi elinde.” Olduğu gibi bu iki atasözü karşıt olarak gözükmektedir. Ama aslında aile içerisinde perde arkasındaki olaylar kadın tarafından yönetilmekte, görünüm olarak erkekler tarafından yönetilmektedir. Sonuçta durum ne olursa olsun her işin sonucunda babanın onaylanması gerekmektedir. Kız veren aile, kızını istemeye gelenlere karşı bahane olarak para, altın vb. istekleri vardır ve bu durum erkekleri zorlamaktadır.

31. “Eğer tüy gibi siyahsam, babamın devleti beni evlendirir.”

32. “Kızı alan çok yumuşakmış, kızını veren çok sertmiş.”

Erkekler için eş seçiminde bakire kız yaşlı olursa bile tavsiye edilmektedir. Bakire kızdan hariçle evlenme, başını derde sokma gibi anlamlarla eşleştirir, çünkü daha önce evlenmeyen kız bir kere bakire, temiz, saf, sahtecilik yapmayan biri olarak görüldüğü vurgulanmıştır. Bu doğrultuda belagati var olan ve soylu bir aileden gelen kızların istenildiği dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kadınlar da daha önce hiç evlenmeyen bir erkekle evlenmek istediğini belirtmiştir.

33. “Yol olsun, uzak olsun, kız olsun, yaşlı olsun.”

34. “Eğer evlenmek istiyorsan kız al, eğer tahıl satın almak istiyorsan buğday al.”

35. “Kız olsun, ayı olsun.”

36. “Kızla evlen, başını derde sokma.”

37. “Belagatli bir kadın isterim, baba ve kayınbaba ailesi beraber yiğit olsun**.”

38. “Her öğünüm ekmekle çamur olsun, bir şartla kocam oğlan olsun.”

* Bu atasözü, yeni evli olan kız tarafından öğüt olarak evlenmeyen kızla söylenmektedir. Evlenme o kadar güzel ve şirin olmadığını anlamına gelmektedir.

** Kendi ailem soylu ve yiğittir, dolayısıyla kendi ailem gibi olanlardan kız almak isterim, demek.

2.2.2. Erkek Çocuk Bağlamında Bulunan Atasözleri

2.2.2.1. Baba-Oğul Benzerlik ve İlişkileri Hakkında Bulunan Atasözleri

Anne ve kız ilişkilerinde ortaya koyulduğu gibi, Sosyal Öğrenme Kuramı açısından model alma ve taklit etme söz konusudur. Bu doğrultuda erkek çocuk babasını taklit ederek onun yaptıkları ve bulunduğu davranışlarını bir model olarak ele alır. Dolayısıyla erkeğin kimlik kazanmasında en başta bu görev babasına düşer, babası hayatta olmayanların yine amca, erkek kardeş, dayı vb. erillerden kazanması söz konusudur.

Kimlik kazanma konusunda cinsiyet, kültür açısından değerlendirilebilmektedir. Aslında çocuğun eğitiminde, anne ve baba arasındaki farklılıklara sosyal ve kültürel bir anlam yüklenmektedir. Her kültür kendine göre bazı değer ve yorumlamaya sahiptir, bu yolla kadına ve erkeğe yönelik tutumları, değerleri, giyimleri, konuşma tarzları, oyuncakları ve nasıl davranılması gerektiği yolu gösterilmektedir. Toplumun verdiği değer ve rolleri yerine getirmeyi her iki cinsten de beklenmektedir. Bu doğrultuda, babanın oğluna en büyük yol göstericisi olarak tanımlanması mümkündür, çünkü oğul belli bir yaşa gelince artık evden çıkıp babanın sanat mirasını almaktadır. Dolayısıyla baba çocuğun kişiliğini etkilemektedir.

İncelenen atasözlerine bakıldığında, baba ve oğul ilişkilerinde miras konusu ilgi çekicidir, bu mirastan yalnızca bir maddi veya mesleki mirastan bahsetmek söz konusu değil, aynı zamanda, manevi (ahlak, huy, adet, gelenek, görenek, vb. soyut kavramlar) terimlerden de söz etmek mümkündür, diğer taraftan oğul babanın ocağını sürdürmektedir. “Babanın düşmanı, oğlunun dostu olmaz” atasözünde var olduğu gibi, gayet açık bir atasözü olarak babadan kalanlar ancak oğluna devam ettirilmesini istenmektedir. Bundan dolayı baba oğluna her şeyin iyi olmasını ister, kendisinden daha büyük bir konumu toplum içinde istemektedir. Bu durumlar için “babasının oğlu” deyimini kullanılmaktadır. Annenin erkek çocuğunun eğitim ve beslenmesinde rolü büyüktür, ama baba bir lider ve rehber olarak nitelendirilir, çocuğun kişiliği üzerinde etkili ve önemli bir iz bırakmaktadır. Anne ahlaksız biri olursa çocuğun adam olma şansı var ama baba ahlaksız biri olursa çocuk bu şansı kaybetmektedir.

39. “Kendi oğlum, kendi ocağımdandır*.”

40. “Kardeş kardeşini kendinden fazla adam olmasını istemez, ama baba oğlunu kendinden fazla adam olmasını ister.”

41. “Babanın düşmanı, oğlunun dostu olmaz.”

42. “Annesi alçak olan adam olur, ama babası alçak olan adam olmaz.”

Kimi zaman atasözlerinde, oğul babasına çekmemiş olabilir, dolayısıyla annesinin oğlu olarak nitelendirilmektedir. Elbette “annesinin oğlu” ifadesi “babasının oğlu” ifadesinden değeri daha düşüktür, çünkü cerbezelik, adamlık, insanlık vb. babadan oğluna geçtiği düşünülmektedir. Bununla beraber, erkek çocuk evlendikten sonra büyük bir vefasızlık söz konusudur.

43. “Annesinin oğludur, babanın ki olmamış.”

44. “Baba oğluna bir bağ bağışlamış; oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.”

2.2.2.2. Aile İçerisinde Oğlan Çocuğunun Statüsü

Çocuk aile içerisinde çok önemli olduğundan dolayı kimse kaybetmeyi istemez, hatta çocuğu olmayanları toplum tarafında ocaksız olarak tanıtmaktadırlar. Erkek çocuk, ailenin öğelerinden biri olarak atasözlerinde sık sık adı geçen bir varlıktır. İncelenen atasözlerine bakıldığında aile içerisinde oğlan, önemli bir yere sahiptir. Cesaret, kahramanlık, ailenin ekonomisi sağlayışını, aile soyunun devamlılığı gibi beklentiler erkek çocuktan istendiği tespit edilmektedir.

Bununla birlikte oğlan çocuk ailenin yanında o kadar övülür ki doğumdan önce dört gözle gelmesi beklenmektedir. Bunun için bir atasözünde var olduğu gibi erkek çocuk doğmadan önce şapka dikildiği söylenmektedir. Oğlan sünnet ettirildiğinde diğerlerine karşı kibirlenilir, çünkü oğlanla iftihar ederek aileye statü kazanmaktadır. Aynı zamanda atasözlerinde erkek çocuk ailenin ekonomisine destek verip geçimini sağlamaktadır. Oğlanın kaybedilmesi her zaman ve her durumda aile bireylerine çok üzüntülü bir

* Oğul babasına benzemesi gerekir, bu benzerlikler iş ve davranış açısından değerlendirilmektedir. “Babanın sanatı oğula mirastır” gibi Türk atasözünü anlamını taşımaktadır, bundan ziyade olması zorunludur.

durum olarak nitelendirilmiştir, bundan dolayı oğlan eğer gebelik döneminde ya da genç yaşta ölürse her iki durum da üzücüdür.

45. “Gebelikte ya da binicilikte ölürse, her ikisinde de aynıdır*.”

46. “Doğmadan oğlana şapka dikilir.”

47. “Kendi oğlunu sünnet eder, halka karşı kibirlenir.”

48. “Evin var mı diye sordu? Oğlum var, dedi; Ekmeğin var mı diye sordu? Tarlam var, dedi.”

49. “Oğlan doğursa, şapka çoktur.”

Kimi zaman atasözlerine bakıldığında oğul istenildiği gibi olmaz, bununla birlikte bazen beklenen davranış ve rolleri yerine getirilmez. Diğer incelenen atasözlerine bakıldığında oğul dayıya çeken bir varlıktır, ama buna rağmen oğula ata soyunu hatırlatan bir atasözü: “bidon karınla değil, sırtla taşınır” gibi olduğunda her zaman atanın daha önemli olduğu belirlenmiştir. Çünkü kimsenin oğlu, başkalarının oğlu olamaz.

50. “Yedi senede bir oğul büyüttüm, o da kar kuşu gibi olmuş**.”

51. “Oğul, dayıya çeker.”

52. “Kimsenin oğlu, başkalarının mülkü olmaz***.”

53. “Dayı, yeğeni büyütür, amca yeğeni kaybeder****.”

54. “Bidon karınla değil, sırtla taşınır*****.”

Kimi zaman Kürt atasözlerinde yiğitlik, yüreklilik, insanlık, adamlık ve korkusuzluk erkek üzerinden kurulduğu tespit edilmektedir. Oğul inanılmaz bir şekilde su üzerinde ateş yakması, devreye alınıp yer alması gibi ifadelerle karşılaşmaktadır.

* Bu atasözü oğlan çocuk hakkında söylenen bir atasözüdür, oğlan hamilelik döneminde yahut genç yaşta ölürse üzüntülü bir durum olduğu tespit edilmiştir.

** Bir oğlunun yetiştirilmesinde çok çaba serf edilirken faydalı birey çıkarmamış, demek yaptıklarını boşa gidip sözlerini havada kalmış.

*** Herkes kendi için oğlan yetiştirir, demek.

**** Çocuk, çoğunlukla anneye yaşadığı için her zaman annesi de dayıları hakkında konuşur, zaman gittikçe artık çocuklar dayılarını daha severler, ama tartışma soyunu gelince artık çocuk atasından sayılır.

***** Atalar her zaman anadan önemli olduğunu, bir sıkıntı çıktığında atalara dayandırabildiğini, der.

55. “Oğul olursa, karanlık geceler çoktur.”

56. “Yürekli oğul, su üzerinde ateş yakar.”

57. “Oğlandır ki değirmenin sıralarına kendini devreye sokar.”

2.2.2.3. Evlilik Aşamasındaki Erkek Evlat

Aile kuruluşu evlilik yoluyla kurulduğu zaman, toplum tarafından kabul edilmektedir. Kürt toplumunda, kız istenilen ve alınan olduğundan kız çocuğu kimsenin kapısına gidemez, tam tersine erkekler ise kız istemeye geldiğinde kızlardan bir tanesini seçebilmektedir. Bu durum erkekler için farklı, çünkü alan ve isteyen olduğundan her kız sahibi olan eve kız isteme amacıyla gidebilmektedir. Kürt geleneğinde evlenme ve kız alma ifadesinin yanında kullanılan “kadın getirmek” ifadesi dikkat çekici ve atasözlerinde geçen bir deyimdir. Bu doğrultuda Kürt atasözlerine bakıldığında evlilik zamanında erkeklere yönelik açık seçik bir şekilde gönderme yaptığı görülmektedir.

İncelenen atasözlerinde, evlilik mutlu bir yaşamın esası olduğundan erkeklere gönderme yaparak geçici bir olay olmadığını hayati bir mesele olduğu anlatılmaktadır. Bu çerçevede evliliği kutsallaştıran ifadeler yer verilmektedir. Diğer taraftan bakıldığında bekârlık toplum tarafından reddedilmektedir, çünkü bekâr olan delişmen, söz dinlemeyen ve yaramazlık yapan birey olduğu bu durumu da ancak evliliğin kontrol edebileceği düşünülmektedir. Yani ilk başta kadınlı ev ya da eşli olanı yücelttiğini ve bekârlık durumunu aşağıladığını sonra da iyi bir eş seçme tavsiyesinde bulunduğu görülmektedir.

58. “Kadınsız yaşam, bıçaksız ev gibidir.”

59. “Eşsiz erkek, yularsız at gibidir*.”

60. “Kadın bir gün ya da bir gece için değildir**.”

Birkaç atasözünde kötü bir kadınla evlenmek yerine iyi bir kadınla evlenmek tavsiyesinde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra iyi bir kadının kim olduğu da belirlenmektedir. Bu araştırmada daha önceki bölümlerde iyi bir kadın ve kötü bir

* İkisi de kontrol altında alınmayanlardır.

** Evlenmek gececi bir mesele değil, hayati bir meseledir, der.

kadının motifinin ne olduğu da ele alınmıştır. Burada kısaca söylenirse kötü kadın, çok konuşan, eşinin sözünü dinlemeyen, soysuz bir aileden gelen, annesi iyi olmayanlar vb. kötü sıfatlarla bulunan kadınlardan bahsetmektedir. İyi bir kadın, kocasının sözünden çıkmayan, terbiyeli olan, kendi evine ve çocuklarına iyi bakan, soylu bir aileden gelen vb. iyi sıfatlarla bulunan kadını kastetmektedir. Bu durumu daha açıkça ifade edebilmek için “kadın var, kadıncık var” deyimini kullanılmaktadır. Yani kötü kadına yönelik kadıncık (hafif meşrep kadın) dile getirilmektedir, kadıncıkla evlenmek atasözlerinde olduğu gibi engel çıkarmıştır, çünkü başa bela olacağı düşünülmüştür. Öbür taraftan soylu ve köklü bir kadınla evlenmesini tavsiye eder, eğer başta böyle bir kadının elde edilmesi zor olsa bile işin sonunda gayet rahat ve mutlu bir yaşamının olacağı düşünülmektedir. Necabet ve soyluluk sahibi olan bir kadın, sadece kocasına muhteşem yaşamı kazandırmaz, aynı zamanda çocuklarının da muhteşem olacağı söylenir, çünkü çocukların dayısına çekeceğini düşünülür.

61. “Kötü kadın derttir, eğer onunla evlenirsen evin tahrip etmiş olursun*.”
62. “Soylu bir aileden kadın getir, çocuklar dayılarına çekerler**.”
63. “Köklü kadının alınması zor, yaşatması kolaydır.”

Kürt kültüründe eskiden şimdiye kadar yer alan yakın akrabalarla evlenme geleneği, atasözlerinde geçmektedir. Bu gelenekte en yakın akraba amcanın kızı olduğu tespit edilmiştir, bununla birlikte diğer akrabalarla da evlenebilmek mümkündür. Kürt edebiyat ve şarkılarında amcakızı hakkında söylenen şiir ve şarkılar önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Kimi zaman atasözlerinde kabul edilmeyen tipler atalar tarafından açık bir şekilde belirlenmiştir.

64. “Yavrulama yerindekine kısrak al, amcakızını da al.”
65. “Ne dövmeli adam, ne küpeli erkek, ne de çıplak kadın***.”

* Kadıncık ile evlenirsen, pişmanlık duygusu yaşarsın, tam canının belası olur, der.

**Evlenmek istediğinde iyi ve köklü bir kadınla evlen, çünkü çocuklar çoğunluk annelerinin yaşadığı için dayılara ve teyzelere çekerler.

***Bunlar hiçbirisi toplum tarafından kabul edilmemiştir.

2.2.3. Erkek ile Kız Evladı Arasındaki Farklılık Gösteren Atasözleri

2.2.3.1. Kız ve Oğul Ayrımcılığı İlgili Bulunan Atasözleri

Evlilik yoluyla aile kuruluşu sağlandıktan sonra insanlığı ve hayatı sürdürebilmek amacıyla çocuk doğumu aile tarafından yapılmaktadır. Bu çerçevede kız ve erkek çocuklarına aile içerisinde önemli rol yüklenmektedir. Bununla beraber bütün dünyadaki toplumlarda kız ve erkek çocuk ayrımcılığı bulunmaktadır, bu da kültürden kültüre, toplumdan topluma değişmektedir. Kültürün taşıdığı zihniyet, örf, değer, gelenek ve görenekler içinde bu farklılaşmayı görmek mümkündür, bunun sebebi biyolojik farklılıktan ziyade kültürel ve toplumsal farklılıklardır, bundan dolayı kadının durumu ayrı toplumlarda ayrı şekillerde bulunmaktadır.

Kürt toplumuna gelindiğinde bu ayrımcılığın dışında olmadığını söylemek mümkündür. Belli dil ve özellikle atasözleri içinde bu ayrımcılığı yapan sözler ve ifadeler mevcuttur. Kimi zaman biçimsel (atasözünün biçimine bakıldığında kız ve oğul kelimeleri geçer, onların üzerinde atasözünü kurar, ama aslında içeriğine bakıldığında başka bir meseleyi kasteder) olarak incelenen atasözlerine bakıldığında kız ve oğul bağlamında kurulan atasözleri “önemli” ve “önemsizlik” söz konusudur.

67. “O adamın oğlu ölmesin, kız bir türlü çaresini bulur*.”

İncelenen atasözlerinde genel tabloya göre açıkça her iki cinsiyet arasında ayrımcılık yapmak söz konusudur. Oğlan, Kürt atasözlerinde kalıcı, cesur ve mülk olarak nitelenmektedir, bunun sebebi Kürt toplumunun 20.yy.’a kadar geniş aile varlığı olarak görülmektedir. Geniş aile ile birlikte yaşayan insanların ve akrabaların sayısı çoktur, kan bağıllık yoluyla birbirine bağlananlarda (baba akrabalığı: kardeşler, amcalar, büyükanne ve büyükbaba) ataerkil bir yapı olduğundan sadece ataya ait olan belli bir parça toprak üzerinde yaşamaya çalışmışlardır. Yani bu tür aile genellikle geleneksel toplumlarda mevcudiyet göstermektedir, ailenin üye sayısı çekirdek aileye göre daha fazladır. Dolayısıyla erkek evlendikten sonra bu geniş aile içinde kaldığını, onların kökünü devam ettiğini, ekonomik açıdan ailenin geçimini sağladığını, aile sıkıntı ve kavgaya düştüğünde hep erkeklerin aileyi koruması üzerine atasözleri de görülmektedir.

*Burada oğlan önemlidir, kız kendi çaresini bakar, önemli işler başta halledilmesi gerekir, diğer işleri bir türlü halledebilir, demek.

Buna karşılık kızlar aile içinde kalmadığından, evlendiğinde kocanın iznini takip ettiği için ata tarafından önemsenmemiştir, çünkü aile sıkıntıya düştüğü zaman ve ekonomik açıdan kız katkı sağlamamıştır. Ama diğer taraftan ev içindeki işlerin kadınlar ve kızlara düştüğünü görmek mümkündür, aynı zamanda kan bağıllığı amacıyla iki aile arasında ilişki kurmak için kızın çok önemli görüldüğü tespit edilmektedir. Bu konuyla vurgulanan atasözlerine bakıldığında, oğul babanın mirasını alır, bu miras erkeklerin yanında kaldığından aynı elden sayılır, damadın cebine gideceği düşüncesinden hareketle kızın miras alması kayıp olarak görülmektedir. Dolayısıyla kız babanın mirası üzerine bir talancı olarak nitelenmiştir. Kız ve erkek bir mal olarak görünürken erkekler baba malı olarak kızlar da geçici bir şekilde baba evinde kaldığı için halkın malı olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla erkekler kalıcı bir mülk olarak nitelenirken kızlar su gibi çok sürmeyen, muvakkat bir şekilde babanın evinde kaldığı tespit edilmektedir.

68. “Erkek talanı geri alandır, kız talancıdır.”

69. “Kız halkın malı, oğul babanın malıdır.”

70. “Oğlumuz dal olsun, babanın gözünü çıkarırsın*.”

71. “Erkek mülktür, kız su gibidir**.”

Kimi zaman atasözlerde, insanı sıfat ve ahlaki açısından kız ve oğul değerlendirilmektedir. Örneğin; akıllı ve söz dinleyen kızlar, nazlı ve bahaneli erkeklerden daha kabul edildiği vurgulanmaktadır. Diğer taraftan bazı zamanlar aile tarafından kız ve erkek de elden çıkmış anlamı yüklenmektedir.

72. “Sözü dinleyen kız, nazlı erkeklerden daha iyidir.”

73. “Kız büyüttüm, halkın oğlu aldı; oğul büyüttüm, halkın kızını aldı.”

Bazı atasözlerinde, birisi başkası için hayırlı dualar ederken ona birinci çocuğunun oğul olması için dua ederler. Aşağıdaki atasözlerinde bu konu vurgulanır:

74. “Ahiretin hayırlı olsun, ilk doğanın oğul olsun.”

75. “Eğer oğulsa Allah dört gözden ayırmasın, eğer kızsaa Allah ne verse o iyi.”

* Eğer bizim oğlumuz cesursa babasının gözünü çıkarırsa bile sıkıntı yok, demek.

** Erkekler toprak gibi kalıcı mülklere benzetilmiş, kızlar su gibi çok sürmeyen, geçicidir.

2.2.3.2. Kız ve Erkek Kardeşin Arasındaki İlişkiyle İlgili Bulunan Atasözleri

Aile içerisinde bir ebeveyninden gelen çocuklara, kan bağıyla birbirine bağlanan, anne ve babayla yaşayanlara kardeş denilmektedir. Kürt edebiyat ve dilinde İngilizcede olduğu gibi kardeşler tek bir kelimeyle ifade edilmektedir, Kürtçede “sister” kelimesine karşı “xuşik”, “brother” kelimesine karşı “bira” kullanılmaktadır. Yani esastan bu iki varlık için ayrı kelime üretilmiştir ama Türkçede her ikisine karşılığı için “kardeş” kelimesi kullanılmakta sonrasında ise “kız kardeş” ve “erkek kardeş” cinsiyete göre ayrılmaktadır. Dolayısıyla atasözleri tercüme edildiğinde bu iki cinsiyete karşı her zaman “kardeş” kelimesi yerine “kız kardeş ve erkek kardeş” kelimelerini sarf etmek zorunludur.

Kürt atasözlerine bakıldığında bir taraftan sevgi, koruma ve birbirine destek vererek arkasında durma gibi gerçekler ele alınmaktadır. Diğer tarafından bakıldığında kan bağılılığı anne ve baba dışında zayıflanabileceği gözükmektedir, bir aile içerisinde olduğu zamanlar ilişkilerin gayet normal bir şekilde sürüldüğünü görmek mümkün, ama kardeşler evlendikten sonra bu ilişkiyi miras ya da damat ve gelinlerden dolayı bozma ihtimalinin yükseldiği göze çarpmaktadır. Destek ve korunma açısından bir atasözü durumu şöyle vurgular:

76. “Kardeş kardeşin arkasında olur, eğer Allah’tan kaza gelirse.”

İncelenen atasözlerine bakıldığında erkek kardeş, kız kardeşe göre çok önemli olduğu belirtilmektedir. Bunun sebebi erkekler kız kardeşlerini koruyup para kazanmasında onlara yardım etmek, hatta onlara karşı kendilerini feda etmesi görülmektedir. Kardeşi olmayan kızlar, güzelliği olmayan şeyler gibi ya da ışığı olmayan bir ev gibi benzetilmiştir. Bu duruma her nasılsa aynı söz geçerlidir, çünkü atasözlerinde eğer erkek kardeş çobansa bile yine de kardeş evlilikten dolayı hangi makamda olursa olsun, aynı görev erkek kardeşine yüklenmektedir. Aynı zamanda kız, erkek kardeşlerine göre çok önemli olduğu belirlenmektedir, çünkü onlara göre kız kardeş ev içindeki işler, yemek pişirme, elbise yıkama vb. ev hizmetlerinin yerine getirilmesinde çok büyük rol oynamaktadır.

77. “Erkek kardeş çobansa bile, kız kardeş yine onu bekler.”

78. “Yapraksız ağaç değeri yok, erkek kardeşsiz kız güzelliği yok.”

79. “Erkek kardeşsiz kız, fenersiz ev.”

80. “Başörtüsü olmayan ev, hiç olmasın.”

Kimi zaman atasözlerinde, kardeşlerin arasındaki sevgi olmasına rağmen ister kız ister erkek tarafından olsun, bu durum düşürülmektedir, çünkü gelecekte evlenecek kişinin tam özgürlük alacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla kız erkekten, erkek de kız kardeşinden şikâyetle bulunmakta, çünkü herkes evlendikten sonra artık kendi evinde eşiyile beraber son durağa varmaktadır. Genelde şöyle bir düşünce var: Kadın kocasını kardeşinden daha fazla sever, Aşağıdaki atasözlerinde durumlar vurgulanmaktadır:

81. “Kadın, kısrak ve tüfek kimin yanındaysa onundur.”

82. “Ne ateş, ne çift; hiç birisi evlenme gibi olmaz.”

83. “Ateş hoştur, çiftli hoştur; erkek kardeş iyidir, ama evlenme kadar değil*.”

Zaman zaman kızlar tarafından kocasından ziyade kardeşine önlediği görülmektedir, burada kan bağıının daha önemli olduğunu söylenmektedir.

84. “Bir kelimeyle helal, bir kelimeyle sana haramım.”

Bu durumun erkekler için aynı olduğunu atasözlerinde görmek mümkündür. Herkes kendi eşini kız kardeşlerinden daha fazla sever, öncelik ona verilir, sıkıntıya düştüğü zaman anne ve kız kardeşinden şikâyet eder, elbette bu durumu gelin-kaynana, gelin-görümce alt bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

85. “Erkek kardeşler, kız kardeşlerini beklerse kadınsız(eşsiz) kalır.”

86. “Kız kardeş erkek kardeştir, anne kaderdir, kadın (eş) Allah’ın nimetidir.”

87. “Ey Allah’ım! Nedir bu anne, nedir bu kız kardeş!”

88. “Kız kardeşini bekleyen ev, kümes gibidir.”

* Bu iki atasözünün yaratan hikâye: iki kardeş (kız ve erkek) bir yolculukta kendilerini buldular, yağmur yağarken sırlıklam olmuşlar, sonradan ısınmak ve elbiselerini kurulamak için ateş yakmak için odun bulamayınca erkek kardeş silahını kırarak ahşap kısımlarıyla ateş yakmış. Isındıktan sonra kız kardeşinin iç çamaşırları hala ıslakmış, kız bu durumu erkek kardeşine anlatamadığından eğer şimdi kendi kocamla olursam bunları da kurulaabilecektim, diye düşünmüş. Kız, bu düşüncesini dile getirdiğinde erkek kardeşini çok kızdırmış, ben sana tüfeğim kırdım, sen de kocan benden daha iyi olacağını düşünmüştün, yazık sana. Dolayısıyla bu atasözü her kızın düşünce ve ağızında yer almış, yukarıdaki gibi ifade edilmiş.

Atasözlerinde bu konuyu ele alan başka bir meselede annenin başka kocasından olan çocuğudur, yani aynı baba ve atadan gelmeyen kardeşler arasında güvenlik yoktur. Aksi takdirde tam güvensizlik söz konusudur.

89. “Anneden kardeş farklıdır, yılan gibidir.”

2.3. Kadın ve Erkek Bağlamında Atasözleri

2.3.1. Kadın Bağlamında Bulunan Atasözleri

Bu altbölüm kadının bulunduğu sosyal ve biyolojik pozisyonlar açısından ele alınmaktadır. Kadın bir dişi olarak dul ve yaşlılık gibi dönemleri yaşamaktadır. Alt başlıklarda ise içerisinde kadın ve avrat kelimeleri geçen atasözleri de incelenmektedir.

2.3.1.1. Kadın Kelimesi Geçen Atasözleri

Kürt atasözlerine bakıldığında en çok söylenen atasözleri kadınlara yönelik sözlerdir, bu doğrultuda çoğu atasözlerin erkekler tarafından söylendiğini belirtmek mümkündür. Aynı zamanda kadınların da kendilerine yönelik atasözleri görülmektedir. Erkeklerin ağızından söylenen atasözleri bir düşünceden ziyade bir yargı belirtmektedir. Geçmişten bugüne Kürt atasözlerinde kötü ve iyi kadın arasında çizgi çizildiği bütün kadınları bir bakışla değerlendirilmediği görülmektedir. Bununla birlikte toplum açısından iyi olanlara yönelik yüceltme sözlerinin bulunduğu, diğer taraftan kötü olanlara karşı aşağılama ve küçültme sözlerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Burada topluma göre iyi kadınlar kimlerdir diye bakıldığında toplumsal cinsiyet kavramı asıl bu düşünceye karşı ortaya koyulmuştur, çünkü kadına bakıldığında erkeklerin ne istediği söz konusudur, yani iyi kadın imajı eşlik ve adalet açısından değil erkeklerin şekillendirdiği bir tabloyla karşılaşmaktadır.

Toplumsal cinsiyet açısından atasözlerine bakıldığında söylenen her söze karşı bir soru ve ünlem işareti konulması gerekmektedir. Elbette her toplumda olduğu gibi kadınların durumu ekonomik, sosyal ve siyasal durumlarla bağlı olduğu söylenebilmektedir. Bu görüşten dolayı bazı atasözleri belli bir döneme ait olduğundan artık önceki gibi bu dönemde de çalıştırılabilme şansı yok ama zihinsel olarak önceki bölümlerde tespit edildiği gibi bunun izi başka bir şekilde sürdürülmektedir.

İncelenen atasözlerine bakıldığında sürekli iyi kadın istenildiğini ve kötü kadından şikâyetle bulunulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra iyi kadın motifi hayat, arzu edilen, (istenildiği şekilde kabul görenler kadınlara bir deyim olarak denilir) ve nimet gibi benzetilirken kötü kadın motifi acı, azap, uf, hoş gitmeyen ve nefret gibi ifadelerle benzetilmiştir.

90. “Kadın var, azap var*.”

91. “Bazısı kadındır, bazısı acıdır, bazısı ise fitne fesat çıkarımıdır.”

92. “İyi kadın hayattır, kötü kadın acıdır.”

93. “İyi kadın nimettir, kötü kadın nefrettir.”

94. “Keşke iyi kadına, uf kötü kadınadır.”

Kürt atasözlerinde kadına yönelik negatif hüküm ve değer atfedilmektedir. Onlardan biri akıllıca davranmayan ya da aklı başında olmayan bir varlık olarak nitelenmektedir. Bu çerçevede kadınların akli, erbezinin akli gibi benzetilmiş, belli erbezinde var olan akıl değil spermadır. Başında var olması gereken aklın, kadınlarda yanında kucakta olduğuna vurgu yapılmıştır. Yani kadınlar duygulu bir varlık olarak akıl yerine içgüdüsel davranmaktadır. Dolayısıyla bu duruma yönelik “saçı uzun akli kısa” deyimini kullanılmıştır.

95. “Erbezimin akli ve karımın (eşimin) akli aynıdır**.”

96. “Kadının akli kucağındadır.”

97. “Kadınla müşavere et, ama sözünü küpe gibi kulağına takma.”

98. “Kadının saçlı uzun akli kısadır****”

99. “Hâkim efendi! Senin aklın ve eşimin akli, penisimin akli gibidir****.”

Elde edilen atasözlerine bakıldığında kadının akılsız olarak bildirilmiştir ve kadınların saf ve yalana çabuk aldatılabilen bir varlık olduğu üzerinde durulmuştur. Zor

* İyi kadın var, kötü kadın var, demek.

** Akıl sahibi değil, demek.

*** Akıl ve düşüncesizdir demek.

**** Akılsızca davranırsın, demek.

durumlarda kendi başına ve güzelliğine bakan, diğerlerinin acılarını duymayan acımasız bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Kadınların sır tutamama sebeplerinin anlaşılmasına çalışılması durumunda onların çok ve boş konuşmasından kaynaklanmış olduğunu ve özellikle kadınların bir araya gelmesinin hiç hoş gitmeyen bir durum olduğu belirtilmiştir. Kadınların şeytana benzetilmesi kadının kurnazlığından kaynakladığı, ev içinde sürekli kaldığından kocasının dikkatini çekmek için yüz türlü hile yaptığı düşünülmüştür. Bütün bu sebeplerden dolayı kadın çözümlenemeyen ve anlaşılamayan bir düğüm haline gelmiştir. Dolayısıyla bu sebepler kadına karşı şiddetin kabul görmesini meşrulaştırmıştır ve şiddetin sorumluluğu kadının omzuna yüklenilmiştir.

100. “Kadın nedir! Bir ruj ve aynayla aldatabilirsin*.”

101. “Kadın şüpheli ve saftır**.”

102. “Atasından yedi kişi ölse sürme çekmeyi bırakmaz***.”

103. “Sessiz kadına ve çok havlayan köpeğe inanma.”

104. “Sırını lal bir kadının yanında beyan edersen açıklanmış olur.”

105. “Kadın, bir tanesi konvoydur, ikincisi göçebedir, üçüncü kıyamettir.”

106. “Çölün suyuna ve evin kadınına güvenme.”

107. “Kadının hâkim olduğu yerde şeytan hizmetçisidir.”

108. “Kadın düğümdür, kimse açamaz****.”

109. “Köpeğe bir kere, kadına yüz kere vur.”

Kadının uyarılmasında toplum tarafından iyiliğe çağırarak amacılı olarak atasözlerinde bazı göndermeler bulunmaktadır. Öncelikle kadının güzel ve hoşuna gitmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra kadından utanması ve gücenmemesi beklenmiştir. Aynı zamanda tebessümlü ve namuslu olması tavsiyesi edilmesi dikkat çekmektedir. Aşağıdaki atasözleri bu durumu vurgulanmaktadır:

*Akıllıca davranmayan, duygulu ve hemen aldatılabilen bir varlıktır, demek.

**Aynı zamanda güvenen ve kuşkucudur, demek.

***Etrafındaki acılarını duyulanmadan kendi güzelliğine bakan kadınları kasteder.

****Anlaşmayan, çözmeyen karışık bir varlıktır, demek.

110. “Yırtılmış ayakkabı ve çirkin kadın, sadece kendin sahibisin.”
111. “Utanmaz kadın tuzsuz yemek gibidir.”
112. “Kadın gücenişle alçak olur.”
113. “Utangaç kadının değeri bir şehir gibidir, utangaç erkek beş para etmez.”
114. “Kadının güzelliği tebessümüdür, erkeğin güzelliği tatlı dilindedir.”
115. “Kadının güzelliği göz önündedir, hayâ ve namusu gönül içindedir*.”

Atasözlerine bakıldığında ağırbaşlı kadınların toplumda var olduğu bir gerçektir. Kürt tarihinde bu tür kadınların sayısı çoktur, bu gibi kadınların emaret yöneticisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda kadın da erkeğin yanındaki aslana benzetilmiştir ve aşiretin bir küçük örneği olarak kadının en iyi şekilde davranışta bulunması istenilmiştir. Diğer taraftan bakıldığında kadın sürekli ev içindeki işlerle uğraşmalıdır, “evle kadın denilir” atasözü bu durumu kanıtlamaktadır. Ev sorumluluğunu üstelenen, temizlik yapan, kocası ve çocuklara bakan kadın, atasözlerinde evin direği ve ekonomik açıdan hazine olarak nitelenmektedir.

116. “Ağırbaşlı kadın kâşanede koy.”
117. “Aslan ininden çıkarsa ister er ister dişi olsun.”
118. “Ev ve ailenin güzelliği kadınlardır**.”
119. “Kadın evin direğidir.”
120. “Kadına ev denilir.”
121. “Bir kadın ve bir aşiret***.”
122. “Para deredir, kadın hazine****.”

* Kadına namus ve hayâ güzelliğinden daha iyidir, demek.

** Ev düzenleyen ve temizleyen kadındır, demek.

*** Bir kadın, bir aşiret temsil eder, demek.

**** Ailenin elde ettiği parayı kadının yanında toplanılır.

2.3.1.2. Avrat Kelimesi Bağlamında Bulunan Atasözleri

Kürt dil ve literatüründe avrat kelimesi kadının eş anlamı olarak kullanılmaktadır. Aslında kadın kelimesi bazen evli olan kadına kimi zaman da genel bir şekilde dişi insana karşılığında kullanılmaktadır. Bu doğrultuda avrat kelimesi fazlasıyla kadının bir dişi olarak görüldüğü ve geçireceği bütün biyolojik ve sosyal boyutlara yönelik kullanılmaktadır. Diğer taraftan bakıldığında daha dini ve İslami bir anlam kelimeye yüklenmektedir.

İncelenen atasözleri avradın güzelliğini ahlakla bağdaştırmaktadır, bu atasözlerinin ataerkil bir yapıda çıkması önemli bir görüş olduğunu söylemek mümkündür, çünkü bu ölçü aile, soy ve güzelliğinden ziyade kişiye ve kişiliğe vurgulanmaktadır. Aslında toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında ister evin idarecisi ister Allah'ın en değerli armağanı olarak nitelendirilsin fark etmez, avrat, erkeğin görüşlerine göre şekillendirilmektedir. Bu doğrultuda avrat erkeklerin görüşlerine göre iyi birey olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık bulunduğu toplum ve kültür tarafından kabul görmemiştir. Buradaki atasözleri avradı değerlendirirken bir insan olarak görülmesi yerine bir dişi olarak nitelendirmektedir. Avrat, erkek gibi insandır, o zaman insani çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

123. “Avradın güzelliği ahlak ve huyuna bağlıdır.”

124. “Avrat, evin idarecisidir.”

125. “Kocasına dostluk gösteren avrat, kendine dostluk yapar.”

126. “Allah'ın erkeğe en değerli armağanı avrattır.”

Kimi zaman avrat şeytanın kendisi veya şeytanın hocası olarak görülmüştür, bunların sebebi erkeğin cinsiyetini uyaran özelliğinin olması ve intikamcı olduğunun düşünülmesidir. Aslında intikam almak herkesin kişiliğinde ve bilinçaltında yer alan bir duygudur; erkekler, kadına yönelik herhangi istenilmeyen veyahut herhangi bir şiddetin türünü uygulamasını yaptığında kadının intikam almasını kabul görememişlerdir. Aksi takdirde bu durumun erkekler için gayet normal görüldüğünü söylemek de mümkündür.

127. “Dünkü seni seven avrat, bugün sana tapar, yarın ise sana ihanet eder.”

128. “Dünkü ayağın önünde ağlayan avrat, yarın seni ayağın önünde ağlatır.”

129. “Şeytan erkeğin hocası, avradın öğrencisidir.”

130. “Avradı görünce alına bakma, şeytandır.”

Bazı atasözlerinde ki intikamcı yerine sürekli karşımıza çıkan duygulu ve zayıf bir varlık olarak tanıtilen avrat da söz konusudur ve bir öpücükle kontrol altına alınmaktadır. Dolayısıyla böyle duygulu ve zayıf olduğu zaman pek fazla zarara maruz kalmaktadır. Çünkü bir taraftan zehirsiz yılan vasıf edilirken diğer taraftan sadece gözyaşı sahibi olduğundan dolayı elinden bir zarar çıkmaz diye göze çarpmaktadır.

131. “Avrat yılanıdır, ama zehirsizdir.”

132. “Çok güzel olan avrat, her zaman ayağın dikenidir.”

133. “Avratla duyguluca konuş, akıldan daha iyi.”

134. “Avradın en büyük silahı gözyaşlarıdır.”

135. “Avradın birinci öpücüğü üzengi, ikincisi saraç, üçüncüsü yulardır.”

2.3.1.3. Dul Kadın Hakkındaki Atasözleri

Dulluk, herhangi bir sebeple eşi ölen erkek ve kadınlara yönelik kullanılmaktadır. Kürt toplumunda dulluk konusunda en fazla uygulama daha fazla kadınlar üzerinde görülmektedir ve onları zor bir durumda köşeye sıkıştırmaktadır. Her kadın dulluğa arzularak dâhil olmaz, çünkü aslında istenilmeyen bir durumdur. Kürt toplumunda bu olgu iki şekilde gözükmektedir: birincisi, eşi herhangi bir sebeple ölene dul kadın denilmektedir. Elbette Kürt toplumunda tarih boyunca savaş, istenilmeyen olaylar ve sosyal problemlerden dolayı erkekler büyük oranda kaybedilmiştir. Bununla beraber çok sayıda kadın da dulluk durumuna düşmüştür. İkincisi: boşanan kadına da “dul” denilmektedir, bu tür dulluk eşlerin birbirinden ayrılmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Genel bir ifadeyle söylenmesi gerekirse eşlerin uyumsuzluğu söz konusudur ve günümüzde boşanma oranı giderek arttığından, dul kadın oranının daha da artacağı düşünülmektedir.

Evlenme çağına gelen erkeklere gönderme yapan atasözlerine bakıldığında, erkeklerin evlendiği zaman göz önüne alması gereken tavsiyelerden birisi istenilen ve alınan kişi

kız olmasıdır. Yaşlı bile olsa yine de kız (bakire) olması tavsiye edilir. Aslında bunlar dul kadına karşılık olarak söylenen atasözleridir. Bunun sebebi de sadece bakirelikten dolayı değil, belki fazlasıyla dul kadının hakkında oluşturulan sosyal durumla ilintilidir. Çünkü direkt dul kadınlardan uzak olmasını teşvik etmektedir. Aşağıdaki atasözleri bu konuyu vurgulanmaktadır:

136. “Yol olsun, uzak olsun, kız olsun, yaşlı olsun.”

137. “Eğer evlenmek istiyorsan kız al, eğer tahıl satın almak istiyorsan buğday al.”

138. “Kız olsun, ayı olsun.”

139. “Ne iki baharlı yıl, ne çocuklu kadın, ne küpeli erkek*.”

Ataerkil bir yapıda boşanan dul kadına olumsuz bir imge yüklenmektedir çünkü toplumun görüşüne göre eğer dul kadın iyi birey olsaydı boşanmazdı anlayışı vardır. Başka bir taraftan bakıldığında ise dul kadın işveli, kurnaz, hilebaz, sahtekâr, çokbilmiş, plancı ve kurnazlıkta tilkiye benzetilmiştir.

140. “Dullukta yaptıklarını kızlıkta yapmış olsaydın.”

141. “Bir kere evlenmiş yetmemiş, ikinciye kimse olmamış**.”

142. “Dul kadın işvesi tilki kulübeye kısıtırır***.”

143. “Üç kere çocuk doğum yapanlarla evlen, boşananlarla evlenme.”

144. “Kız evleniyordu, dul halay çekiyordu.”

145. “Toplumun üç sınıfı kızdırılmaz, devlet memuru, alıcı ve dul kadın.”

Kimi zaman atasözlerinde dul kadın nazlı ve işveyle gençlerin dikkatine çekerek kendine bir erkek kazanmaya çalışan kişidir. Buna rağmen başka atasözlerinde görüldüğü gibi dul kadına sevgi vermek yerine erkekler tarafından oynaşma ve cilveleşme amacıyla bakılmaktadır.

146. “Dul kadın şal Kırmani olsun, bin genç kız ona kurban olsun.”

* Burada çocuklu kadın, evlilikten sonra boşanan çocuklu kadın kasteder. İkinci kere evlenmesinde zorlanır.

** Bir kereden fazla evlenen kadınlara yönelik söylenmektedir.

***Dul kadın o kadar kurnaz ve hileli olduğundan dolayı tilki onun öğrencisi olarak sayılmıştır.

147. “Dul kadın yar gibi sayılmaz.”

Eşi ölen dul kadınlara, toplum tarafından olumlu bir şekilde ve güzel bir simgeyle bakılmaktadır. Özellikle kocası öldükten sonra çocukların eğitim ve yetiştirilmesi kendi sırtına yüklenen dul kadınlar övülmektedir, çünkü ustaca çocuklarına bakmaktadır. Bu olumlu görüş eşi ölen dul kadına toplum tarafından verilirken dul kadının çocukları da sert ve kendi hakkını hiç kimseye yedirmeyen bir imaj verirler çünkü annelerinin zor bir durumda onları yetiştirip büyütmekte olduğunu bilirler. Dolayısıyla bu çocuklar annelerini gözlem yaparak rollerini bu şekilde öğrenmektedirler, bu durumu ifade edebilmek amacıyla çoğu zaman bu çocuklara karşı “dul kadının oğlu” deyimini kullanılmaktadır.

148. “Dul kadın mehir istemiyormuş, ama şimdi sekizden biri ister*.”

149. “Dul kadın çabalananak bir süre çocuk yetiştirmiş.”

150. “Dul kadın ustaca toplanır.”

151. “Böyle değil, böyle olmaz, dul kadının oğlu beni dinlemez.”

Toplumsal cinsiyet kavramı açısından incelenen atasözlerine bakıldığında dul kadının ikinci kere evlenmesi yönünde toplumun ısrarcı olduğu bilinirken evlenmediğinde de onlara yönelik söz ve ifadelerde toplumun bulunulduğuna yönelik tespitler edinilmektedir. Dolayısıyla hiç bir aile evinde dul kadın istememektedir çünkü istenilmeyen bir olaydan ziyade toplum tarafından dulluğa oldukça olumsuz anlamlar yüklenmektedir. Bununla birlikte kimi zaman “dul kadın evlenmeyi istemiyormuş” deyimini kendi hakkını fazlasıyla isteyen kişilere karşı kullanılır, yani dul kadın ikinci kere evlenmek isteme durumunu aşırı olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda dul erkeklerde bu durumun tam tersinin mevcut olduğu tespit edilmektedir çünkü toplum halka gönderme yaparak eşi ölen erkeklere kız vermesini tavsiye etmiştir. Bu atasözleri konuyu şu şekilde vurgulamaktadır:

152. “Kadın, eşi ölene ver; öküz, öküzü ölene ver.”

* İslam dini miras konusunda kadınlara düşen payı kastetmektedir, buna göre kadın son mehir istemiyorum zamanında demiş, ama şimdi yetim çocuğu var olduğundan dolayı her şey fazlasıyla ister, demektir.

2.3.1.4. Yaşlı Kadının Hakkındaki Bulunan Atasözleri

Yaşlılık, insanın yaşamında son duraktır, insanın hayatını oluşturan genel olarak üç dönemden bahsedilebilmektedir: çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemi. Ataerkil toplumlarda gençlik güç ve yaşlılık akıl açısından büyük önem taşımaktadır. İncelenen Kürt atasözlerine bakıldığında her yaşlı kişi akıl ve tecrübe sahibi değildir, “Yaşlılık ve bin ayıp.” atasözünde olduğu gibi insan bu dönemde çoğunlukla sağlık, bunama, akıl ve etkinlik yapma durumunun azalması gibi etmenler nedeniyle sıkıntıyla yaşantısını sürdürmektedir. Ama “tasarlanış yapmayan yaşlı mir olmaz.” atasözünde olduğu gibi yaşlı akıl yürütürken önemli olduğu tespit edilmektedir.

Tetkik edilen atasözlerine bakıldığında yaşlı kadın imajı dırdırcı, geveze, engelci, ufak tefek ve önemsiz şeyler üzerine ısrarlı gibi anlamları yüklenmektedir. Yaşlı kadın, çoğunlukla boş laflar ve sürekli konuşan olduğu için konuşmaları dinlenilmez olduğu tespit etmektedir. Bu imajlarla tanıtıldığından bazı atasözlerinde yaşlı kadın, şeytana benzetilmiş, bununla birlikte şeytanın bir senede yaptıklarını onun bir günde yapabildiği ifadesi kullanılmaktadır.

153. “Doyu dökülmüş yaşlı kadın gibidir*.”

154. “Bu dünyadaki yaşlı kadını, kendi aşkını hatırlamaz, beni ve Yabeyi engeller.”

155. “Sürü hepsi kaybolmuş, yaşlı kadın hala kırmızı buzağını sorar.”

156. “Ne koyu ağasıyla davayla, ne de yaşlı kadınla ricayla.”

157. “Şeytanın bir senede yaptıklarını, yaşlı kadın bir günde yapar.”

158. “Tekrarlama iyi değil, yaşlı kadın kabul değildir.”

Kimi zaman atasözlerine bakıldığında yaşlı kadın için özellikle kırsal alanlarda yaşayanları yaşamının sonuna kadar çabalayan biri olarak tanıtılmıştır. Bu tür yaşlı kadınlar toplum içerisinde olumlu bir imajla görüldüğü tespit edilmiştir.

159. “Yaşlı kadın dağa gider, kışa odun getirir.”

* Do Kürt kültüründe, yayık çalkalayarak oluşturan ayrandan yakın bir içecektir.

2.3.2. Atasözlerinde Kadınlık ve Erkekliğin Tasavvuru

Kürt atasözlerinde kadınlık ve erkeklik nasıl olmalı diye bakıldığında öncelikle bir önyargı yaratılmıştır ve bu çerçevede erkek ve kadınlardan beklenen genel bir tasavvuru atasözlerinde görmek mümkündür. Erkekler kadına benzetilirken bu durum hiç hoş gitmeyen ve hiçbir erkek tarafından kabul edilmeyen bir küfür olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan incelendiğinde kadın erkeğe benzetildiği zaman kadın bunu gayet normal algılamakta aynı zamanda bir övgü olarak algılamaktadır. Bundan yola çıkılarak kadınlık ve erkeklik arasındaki farklılıkları neden ortaya çıktığını anlamak mümkündür. Bu konuda ele alınan atasözlerinde çoğunlukla kadın hakkında söylenen atasözleri bulunurken erkekliğin tasavvurunun nasıl olduğu aynı zamanda incelenmektedir. Erkeklik ve kadınlık denince biyolojik açıdan sadece kadın ve erkek olma durumu olma anlamına gelmemektedir. Çünkü atasözlerinde bu durumlar oldukça kültür ve sosyal önyargılarla yüklenmektedir, örnek vermek gerekirse erkekliğe cesaretli, kahramanlık gerektiren, kendi sözünün arkasında sonuna kadar duran, evin başı olan vb. gibi anlamlar yüklenmiştir.

Her milletin gerçek tarihini yansıtan atasözleri, utanmayarak bütün olayı ve toplumun olgularını ortaya koymuştur. Bu çerçevede toplumun içinde kadınlara olumlu ve olumsuz şekilde bakan görüş ve davranışlar bulunmaktadır. Nasıl günümüzde kadına karşı her iki muamele şekli görülmekte ise önceki dönemlerde de aynen böyle olduğunu atasözlerinden anlayarak tespit etmek mümkündür. Ama burada unutulmaması gereken kadınlara yönelik bütün görüşler ataerkil bir yapıdan çıkmış olmasıdır. Her nasılsa iyi bir kadın deyince erkeğin kafasına göre iyiliği beklenmiş ya da erkekler gibi ve erkekçe davranışlara sahip olan kadınlar, toplum tarafından kültürün olumlu görüşleri kazandırılmıştır. Aşağıdaki atasözleri bu düalizmi vurgularken kadınlık ve erkeklik ikiciliği arasında bölünmektedir. Bunun yanı sıra kadının gerçekleştirdiği görevler ev içindeki işlerle sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla herkes kendi evinde bir kadın ister, ama bu istediğinden ziyade kendi değerleri ve ölçülerine göre uygun olmasını istemiştir.

160. “Kadın var ev yapar, kadın var ev yıkar.”

161. “Kadın balarısı gibidir, ya bal verir ya da iğnesi sokar.”

162. “Kadınların işi yirmi dördttür, sadece ekmek ve hamur bellidir.”

163. “Kadının düzdüğü ev kimse yıkamaz.”

164. “Erkeğin her yerde bir başörtülüsü varsa iyi olur.”

İncelenen atasözlerinde dikkat çekenler arasında kadını değerlendiren ahlak ölçüsü de kullanılmıştır. Bunlar diğer atasözlerine göre oldukça insani bir ölçüdür çünkü kadınlık ve erkeklikten ziyade manevi ölçülerle değerlendirilmektedir. Bu güzel davranış altın gibi değerli bir ahlaka benzetilmiştir. Öbür taraftan bakıldığında kadınların bir araya gelmesi hiç hoşta gidilmiyor. Bu da kadınların çok konuşan, çenebaz ve uzlaşmazlıklarından kaynaklanmıştır.

165. “Kadının güzel ahlakı, altından dahi iyidir.”

166. “Eğer paşanın tacı altınsa, kadının tacı edeptir.”

167. “İyi bir kadın, hayırlı bir eş olmasından ziyade altın dağı gibidir.”

168. “Ben seni oldum, sen beni oldun, ben cin oldum, sen kadın oldun*.”

169. “Ne üç kısrağın bir vadide, ne üç kadın bir yerde**.”

İncelenen atasözlerinde kadın, düşünmeyen ve sadece kendi güzelliğine bakan bir varlık olarak vasıf edilmiştir. Olay erkeklik ve kadınlığa gelince bu güzelliği bir işe yaramayacağı açıktır. Çünkü bu iki cinsiyet değerlendirilirken ölçüler ataerkil bir yapıdan yaratılmıştır. Önceki atasözlerinde olduğu gibi bu durumu anlatılırken “saçı uzun akıl kısa” ve “kadının aklı kucağında” gibi deyimleri türetilmiştir. Bunun yanı sıra kadın düşünmediği için akılsız olarak toplum ve kültür açısından değerlendirilirken kadınlık durumu düşüncesiz ve düşünmez anlamlarla eşleştirilmiştir.

170. “Çok az zaman kadın durup düşünür, meğerse ayna önümde***.”

171. “Eğer erkeklik güzelliği göre olsaydı, gelin damadın üstüne olacaktı.”

* Bir kadın başka ve kötü kadına yönelik söyleyerek kadınlık iyisi ve kötüsü var olduğunu tespit etmektedir.

** Birlikte yaşayamazlar, uzlaşmazlar.

*** Düşünmez, demektir.

Atasözlerinde kadınların yetki vermesi, iktidar olması, egemen ve üstünlük kazanması sonucu bulunan atasözleri kadının ne kadar başarısız ve uygunsuz olduğuyla karşılanmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında bu tür atasözleri ve düşünceler kadınların bugünkü iktidarı erkeklere göre daha az paylaşma sebebi olduğu ileri sürülmektedir. Atasözlerinde kadının idarecisiyle niteliği ve kalitesi bulunmamışken erkeklerin bu işe tam uygun olduğu tespit edilmektedir. Buna göre iktidara uyuşmayan kadın, yerinde karar vermesi gerekirken tam tersi karar ve işlerde bulunduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla kadınlık ev içindeki işlerle karşı karşıya getirilmiştir ve içinde bulunmuş olduğu durum onun elinde olmayan karar olarak vurgulanmıştır. Bunlara göre kadın iktidara uymayan bir varlık olarak göze çarpmaktadır.

172. “Kadını ağa yaptılar senede yedi kere keçi kırktı.”

173. “Allah’ım! Erkekler konvoyla gittiği zaman kadın evin başı olur, çocuk konuğun cevabını verir*.”

174. “Kendi yerini kadına verenler, boş elle döndüler**”

175. “Kadınlar evin başı oldular oğlak kırktı, koç kaldı***.”

176. “Nefis ve kadın üstüne hâkim, birisi akrep diğeri yabanarısı.”

İncelenen bazı atasözlerinde erkeğe bağımlı olarak kadın nitelendirilmiştir. Yani kadın bağımlı bir varlık olarak görülmektedir. Kendi söz hakkına ve hayatına dair karar verme yetkisine sahip olmayan kadın atasözleri bulunmaktayken kimsesiz olunca küstahlaşan kadının bir erkeğin himayesinde olması gerektiği vurgulanmaktadır çünkü her zaman başka bireyin güç ve kararlarına ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Evlenen kadınlara bakıldığında doğum yapmadığı sürece aile içerisinde yabancı olarak tanıtılmıştır, dolayısıyla kadının var olmasını kabul etmek için illaki başka birine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için kadın kimin yanındaysa o kişinin himayesi ve tahakkümü altında sayılmıştır, başta baba evinde sonra koca evinde bulunan kadının bu durumu tüfek gibi kimin yanındaysa onun parmağıyla ateş eder gibi düşünülmüştür. Kocası olmayan kadın duvarsız ev gibi nitelenirken herkese sınırı açabilmektedir, illaki kadının

*Kimse kimseyi dinlemez, erkek olmadığı zaman ev bozar, demek.

**Kendi yerin, mevkiin ve kararını kadınlara bırakma.

*** Atasözündeki durumu tam tersi olmasını gerektirmektedir, ama kadının işi olduğuna göre böyle çıkmış, demek.

her durumda erkeğe bağılı olduğunu vurgulayan atasözleri de sıkça karşımıza çıkmaktadır.

177. “Kadın, kimsesiz olunca küstahlaşır; erkek, kimsesiz olunca fakirleşir.”

178. “Kadın doğum yapmadığı sürece yabancıdır.”

179. “Kadın, kısrak ve tüfek kimin yanında olursa onundur.”

180. “Bağımsız kadın, hükümsüz bir millet.”

181. “Kocasız kadın(eş) duvarsız ev gibi.”

182. “Erkeksiz ev, susuz değirmen gibidir.”

Ama kimi zaman erkeklere hitap eden atasözlerine bakıldığında onlar da kadınların etkisi altında bulunmaktadır, hatta bir erkeğin bahtı evleneceği kadına bağlanılmaktadır. Dolayısıyla burada kadınların sözünden yol alan erkeklere dikkat çekmektedir.

183. “Erkek, hayvana koşum icat etti, erkeğe de kadın*”

184. “Erkeğin bahtı iyi bir kadındandır.”

185. “Erkek, kadının sözünden yol alır.”

Bazı atasözlerinde kadın güvenilmez, itimsiz ve değersiz olarak nitelendirilmiştir. Atasözlerindeki düşüncelere göre kadın çenebaz olduğu için lal birey olursa bile sır tutamaz, dolayısıyla erkeklere yönelik söylenen bir atasözünde olduğu gibi gönüldeki sözün kadının yanında ifade edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır, çünkü eğer normal bir durumda bu sırrı söylemese bile öfkeli olunca her şeyi açık seçik hale getirilecek diye düşünülmüştür.

Bundan dolayı kadına inanılmaması gerekmektedir, aksi takdirde kendi evini yıkmış olacağı iddiası ileriye sürülmüştür. “Köpek bile kadına havlamaz” atasözünde olduğu gibi görünüm olarak olumlu gözükmemektedir, ama içeriğine bakıldığında kimse kadının küfür ve sözünü dinlememeli diye belirlenmiştir. Buna karşılık erkeklik durumunda yer alan erkek sözü, sonuna kadar güven duyulurken senet olarak nitelendirilmiştir.

* Erkek eşinin sözüne dinler, ona göre davranır.

186. “Kadın ve kışa inanan kendi evini yıkar.”
187. “Gönlündeki sözünü eşine söyleme.”
188. “Kadın öfkeli olunca sırdan dolu olan vazoyu kırar.”
189. “Erkeği idama götürecekti, kadın(eş) sedef ve mercan istiyordu.”
190. “Köpek bile kadına havlamaz.”
191. “Erkek sözü senettir.”

Kimi zaman kadın şeytana benzetilmiştir. Ele alınan atasözlerine bakıldığında kadının işvesi şeytanın tehlikesi yan yana getirilmiştir. Bundan yola çıkılarak neden kadının şeytana benzetildiği hemen anlaşılmaktadır. Kadın, işvesinden ve gözyaşından dolayı tam şeytanın kendisi ve hatta bazen diğer atasözlerinde olduğu gibi şeytanın hocası olarak nitelendirilmiştir. Bu durum her zaman erkekler tarafından hoş karşılanmamaktadır. Çünkü kadın bazen şeytani işlerinden dolayı erkeklere o kadar üzüntü ve gam verir ki onlara hamile erkek denilmiştir. Erkeklik yapmayanlara karşı şeytan olarak görülmemiştir, belki namertlik, adamsızlık ve cesaretsiz vb. gibi anlamlar yüklenmektedir.

192. “Kadın zaten şeytan, hâlbuki şeytan ona ders vermek ister.”
193. “İşve kadından, tehlike şeytandandır.”
194. “Kadın işvesi dağı yıkar.”
195. “Kadının gözünden iki gözyaşı çıkar: birsi gamdan diğeri kandırıştan.”
196. “Erkek var kadından hamile olur*.”

Bazı atasözlerinde kadın gezici olarak nitelendirilmektedir. Burada gezici derken kimseyi bilmeyen her gün her zaman kendi evinde olması gerekirken başka bir yerde bulunmak kastedilir. Bu sıfat erkeklerin yanında kabul edilmeyen bir özelliktir. Ama bu durum erkekler için tam tersi görülmektedir. Çünkü zaten erkeklerin dışarda ev ve aileye ekmek getirme amacıyla her yere gitmesi mümkündür.

* Kadın erkeğe sürekli üzüntü ve gam verir, demek.

197. “Kadın bir ayakkabı satın alana kadar, bin ayakkabı yırttırır**”

198. “Adama söylediler, eşin çok gezer; bu doğru değil diye cevap vererek böyle olsaydı kendi evimizde de olurdu.”

199. “Çok gezenler ya yük ya da ibne evine getirir**.”

2.3.3. Kadın Kimliği Hakkında Bulunan Atasözleri

Kürt atasözlerine bakıldığında kadınların kimliği erkekler üzerinden kurulan bir kimliktir. Başka bir deyişle incelenen atasözlerine göre kadının kimliği bağımsız bir kimlik değildir. Bunlardan ilki ise babanın evinde yaşadığı sürece babasından kaynaklan oluşturduğu kimliktir. Evlendikten sonra ise en yaygın şekilde atasözlerinde bulunan karıkoca ilişkilerine bakıldığında kadınlara sürekli kocanın adı ve lakabı takılmıştır. Kocasının lakabını alan kadın, atasözlerinde topluma göre her zaman hazır olan sosyal statüler üzerine geldiği açıkça görülmektedir. Bu çerçevede örneği ise Molla eşi, Ağa eşi ve öğretmen eşi vb. olarak tespit edilmektedir.

200. “Öküz elbisesi bana giydirin, ama Ağa eş deyin bana***.”

201. “Bütün bedenime firketeyi sokun, ama Ağa eş deyin bana.”

202. “Bütün bedenimde akupunktur yapın, ama Ağa eş deyin bana.”

203. “Kadın bir gecede Molla eş olur****.”

Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse kadının erkeğe bağlı kimliği atasözlerinde lakap almasıyla bitmez. Kimi zaman atasözlerinde kadınların tamamen erkeklerin elinde olduğu ve erkeklerin onun hakkındaki kararları verdiği görülmektedir. Bu çerçevede kadın vasıfsız bir varlık olarak nitelendirilirken kimin elindeyse onun olarak kabul edilmiştir. Tüfek nasıl kimin elindeyse ateş eder ise kadın da öyle kimin elindeyse ona göre davrandığı atasözlerinde görülmüştür. Dolayısıyla her zaman bir erkeğe ihtiyacı olan kadın, erkeklerden statü ve anlam kazanmaktadır.

*Çok ve boş gezer, kendi evinde bulunmaz, demek.

**Erkekse eve yemek, kadınsa eve ibne getirir, demek.

***Ağanın eşi, kullanılan bir statülü ifadedir.

****Molla dini bir statüyü sahip olduğundan dolayı aynı zamanda toplum içerisinde önemli bir sosyal statüye sahiptir, kim onunla evlendiyse hemen onun lakabını almıştır.

204. “Evde olmayan eşi evlendirilir.”

205. “Ev kadının elinde, kadın da erkeğin elindedir.”

206. “Tüfek, kısrak ve kadın sahibin elindedir.”

Bazı atasözlerinde kadının erkeğe tam bağımlı olduğu gözükmektedir. Erkek nerede ve hangi durumda bulunursa kadınların da aynı şekilde onlar gibi yapmalı diye atasözlerinde hitap edilmiştir. Toplum içerisinde kadınlar eşleri tarafından nasıl tanıtılırsa diğerlerinin gözünde aynen kabul edilir. Erkek eşim kötü derse kötüdür, tam tersini söylerse iyi demektir yani aslında özünde kadının iyi olup olmadığı irdelenmemekte erkeğin sözüyle muamele edilmektedir. Bu çerçevede erkekler horoz olarak üstün bir şekilde sayılırken kadının üstünde gösterildiği dikkat çekmektedir. Elbette bu durum kadınlar tarafından da kabul görülmüştür. Onlar da koca ve erkeklerinin böyle olduğu ve itaat edilmesi gerektiği kabul etmişlerdir.

207. “Eğer koca eşim derse bütün dünya ona Ağa eşi der, eğer koca kadın nedir derse dünya adı ne diye sorar.”

208. “Erkek horozdur eşin üstünde sayılır.”

209. “Erkek göçebedir, kadın onun izini takip eder.”

210. “Buzağı yok emsin, kocası yok öldürsün.”

2.4. Aile İçinde ve Kadın Üyelerin Arasındaki İlişkiler Hakkında Bulunan Atasözleri

2.4.1. Karıkoca İlişkileri Hakkında Bulunan Atasözleri

Karıkoca ilişkileri hakkında bulunan atasözleri incelendiğinde birbirini tamamladığını ve özellikle kadının ev içinde büyük role sahip olduğu kocası etkisi altında olduğu aynı zamanda ailenin fertlerini birleştirip bağladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra iktidar ve otorite paylaşım gerginliği sonunda ev içindeki kararları erkeğin aldığı dikkat çekmektedir. Bu çerçevede karı, kocanın bileği olarak tanıtılmaktadır ve bunun yanında adamı adam yapan ve yine de rezil eden her durumda kadın olduğu söylenilmiştir. Kadın ev içinde oynadığı rolünden dolayı kızgınlaşmaması gerekmektedir yoksa ev bozulur çocuklar derbeder olur. Diğer tarafından kocanın sözü ve düşüncesi toplum

içerisinde karısı üzerinde hayati bir mesele olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre iş bölümünde karıkoca açısından bazen her ikisinin de şikâyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Koca ev dışında çalıştığı için zorlandığını düşünür, karısı ise evin işleri ve çocukların bakımını üstlendiğinden kendini mağdur olarak düşünmüştür.

211. “Karı, kocanın bileğidir.”
212. “Adamı adam yapan ve adamdan çıkartan kadındır.”
213. “Karın kırgın olursa, oğlun dalgın olur, evin perişan olur.”
214. “Ev erkekler için, azap kadınlar içindir.”
215. “Gam erkekler içindir, mutluluk kadınlar içindir.”
216. “Eşi tarafından rezil edilen karı, bütün dünya onu temizlemez.”
217. “Eşi tarafından methedilen kadını, bütün dünya kirletmez.”

İncelenen atasözlerinde karının malla eşleştirildiği dikkat çekmektedir, nasıl eşin (karı) kimsenin elinde olmaması gerekir ise böylece malın da kimseye verilmemesi gerekmektedir. Bu çerçevede karının korunması kocanın görevi olduğu ve kadın onun himayesine ihtiyaç duyduğu anlamına gelmektedir. Kürt atasözlerinde bazen karıkoca arasındaki ilişkilerden dolayı gerginlik çıktığı tespit edilmektedir. Aynı zamanda bu gerginliğin uzun sürmediği ve koca kötü bir şekilde davransa bile yine de kadının kocasının yanında kalması tavsiye edilmiştir. Bununla birlikte karıkocanın evinin karının babasının evine yakın olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

218. “Kadının(eşin) halkın elinde olsun, malın halkın elinde olmasın*.”
219. “Kadın(eşin) ortağı olsun, malın ortağı olmasın.”
220. “Karıkoca kavgası yatağa kadar sürer.”
221. “İyi koca ebeveynden daha iyidir; kötü koca küsmekten daha iyidir.”
222. “Karı, kocayla olsun; taş altında yaşasın.”
223. “Ne baba evinden yakın karı, ne de kalabalığa yakın olan buzağı.”

* Nasıl eşin kimsenin elinde olmasını kabul görülmediği mal ve mülk de böyledir.

Kürt atasözleri ve kültüründe, çoğunlukla evlilik tek erkek ve kadınla gerçekleştirilmektedir. Bunu da atasözlerinin içinde yansıtan sözler görülmektedir. Sosyolojide buna tek eşlilik(monogami) denilmektedir. Bununla birlikte çok eşlilik(poligami) toplumda var olduğu tespit edilip aşağılanan atasözleri ile belirtilmektedir. Bu konuda bulunan atasözleri aslında poligaminin de mevcut bir evlilik türü olduğunu kanıtlamaktadır ancak bu tür evlilik eskiden beri ağa ve zengin olanlar tarafından olmuştur. Bunun yanı sıra karısından razı olmayan kocalar da ikinci defa evlenmişlerdir ama bu durum kadınlar tarafından hiçbir zaman kabul edilmemektedir. Toplumun çoğu tarafından reddedilen bu olgu aşağıdaki atasözlerinde görülebilmektedir:

224. “İki eşli ev, dize kadar süprütüden dolu.”

225. “Kadınla dolu evde, su varili boştur.”

226. “Allah tek ve ortaksızdır, iki karılı erkek her zaman meşguldür.”

227. “İki karılı erkek, yüreği kevgir gibi delik deşiktir.”

228. “Kuma, keklik olsa bile istemem*.”

Kimi zaman toplumun yüksek statülerinde yer alanların ikinci kere evlendiği ve yeniden evlenmek isteğinin var olduğu tespit edilmektedir. Ortaya çıkan durumdan dolayı yeni karı (eş) eskisinin yerini alırken daha sevimli olduğu ve onun çocuklarının birinci eşinden olanlar gibi bütün haklara sahip olduğu görülmektedir. Bunun için bazı atasözlerinin bu durumun etkisinden ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kadınlar tarafından bu durum görülünce kocanın vefası taşın gölgesi olarak nitelendirilmiştir. Açıktır ki taşın gölgesi yoktur, koca da ikinci defa evlendiği için vefasız olarak nitelendirildiğine dikkat çekilmektedir.

229. “Yeni bidonun suyu soğuktur**.”

230. “Yeni karı eskisini değersizleştirir.”

231. “Üzerine kuma getirilen karı, susup keyfini bozdu.”

*Kadınlar tarafından söylenen bir atasözüdür

** Yeni karı(kuma) daha sevimlidir.

232. “Erkek zengin olursa ya adam öldürür ya da kadın getirir (ikinci kere evlenme).”

233. “Kocanın vefası, taşın gölgesi.”

2.4.2. Anne ve Baba Bağlamında Atasözleri

Kürt atasözlerinde bulunan sözlerin bir kısmı da anne ve babayla ilgilidir. Elbette evlilikten sonra oluşan aile, çocuk doğumuyla anne ve baba pozisyonunu kazanmaktadır. Bu çerçevede çocuk olmadığı sürece eşler anne ve baba olamazlar, bu yüzden toplum içerisinde çocukla aileye önem verilmektedir. Çocuğun olmadığı aileye yönelik “ocağı kör kalmış” ifadesi kullanılmaktadır. Bununla beraber özellikle anne büyük statü kazanmaktadır. Bir atasözünde “kadın doğum yapmadığı sürece yabancısıdır” gibi kadına büyük oranda yüksek statü verilmektedir. Diğer taraftan bakıldığında atasözlerinde olduğu gibi kadının gördüğü diğer pozisyonlara göre toplum ve kültür içerisinde annelik en yüksek statüdür, dolayısıyla bu konuda atasözleri incelendiğinde anne hakkında şaşırılmaması gerekmektedir.

İncelenen atasözlerine bakıldığında anne ve babanın en büyük rolü çocuğunun yetiştirilmesi yönünde çocuğa terbiye ve öğüt vermesidir. Bunun için ebeveyn her türlü çabayı çocuklarını sağlıklı yetiştirsin diye harcamaktadır. Burada aile içerisindeki ilişkiler menfaat üzerine kurulmadığından ve ilksel ilişki olmasından kazanç elde edilmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla anne ve baba karşılıksız olarak çocuklarına büyük fedakârlıkta bulunması söz konusudur. Buna karşılık bazı atasözlerinde eşler arasındaki ilişki limoni olduğundan çocuğun terbiye ve yetiştirilmesinin eksik olmasının nedenlerinden biri olarak görülmektedir. “Annem beni yaptı, babam beni yaşattırır, Allah bana yardım eder.”

234. “Babanın sevgisi mezara kadar, annenin sevgisi ebedidir.”

235. “Anne ve baba hâkimin yanındadır; çocuk ise oyundadır.”

236. “Ebeveynler kötülük yaparlar, çocuklar üzerinde etkisi kalırlar.”

Kürt atasözlerinde bu konuda en çok vurgulanan anne ve anneliktir. Bunun sebebinin ise cinsiyete göre işbölümünden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Anne ev içinde uğraştığından çocuklarının durumunu her zaman bilmektedir ve çocukların bakımı

anneye yüklendiği için çocuk anneye ayrılmaz bir hale getirilmiştir. Bu çerçevede Kürt atasözlerinde annenin özverisi açıkça sonsuz olduğu görülmektedir.

237. “Anne çocuğun yanından asla eskileşmez.”

238. “Anne, çocuğunun durumunu bilir.”

Çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolünün babadan daha fazla olduğunu belirten atasözleri mevcuttur. Annenin bu görevde sarf ettiği çabasıdan dolayı gayet zor bir iş olduğu tespit edilmektedir. Kürt toplumuna bakıldığında çocukları başarılı bir şekilde yetiştiren dul kadınların sayısı büyük oranda yer aldığı görülmektedir. Ancak buna karşılık dul erkek hiçbir zaman çocuğuna ister boşanmadan ister eşinin ölmesinden dolayı bakmamaktadır. Dolayısıyla çocukların yanında babaya göre önceliğin annede olduğu göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda çocuğun annesiz yetim kalacağı sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Anne hayatta kalmadığı zaman bir nevi baba da kalmaz. Dolayısıyla hem çocuğun hem de toplumun görüşünde anne, yeri doldurulmayan bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Aşağıdaki atasözleri bu konuyu vurgulamaktadır:

239. “Bir sene eve, bir sene çocuğadır*.”

240. “Çocuk annesiz kalınca yetim olur.”

241. “Babası olmayan çocuk, yarım yetim olur; annesi olmayan çocuk tam yetim olur.”

242. “Babası olmayan çocuk yetim olur, annesi olmayan çocuk yakar.”

243. “Anne ölürse baba da ölür.”

244. “Gelen herkes annenin durumunu sormuş, kimse babanın durumunu sormamış.”

245. “Çocuk annenin vuruşuyla şişmen olur.”

246. “Annenin sözünü dinlemeyenlerin yolundan hayır gelmez.”

247. “Babası kötü olan insan olur, annesi kötü olan insan olmaz.”

* Anneliğin işinin zor olduğu söylenen bir atasözüdür. Buna göre çocuk doğumu yapıldığı yılda çocukla uğraştığından dolayı kendine ve evine fazla yetişemez. Aksi halde iyice kocasına, kendine ve evine bakabilir.

Kimi zaman atasözlerinde çocuğunun yaramazlığı ve dinlememesi söz konusudur, yaramazlık yapan çocuklar anne ve babanın değerini bilmeden ebeveynsiz bir yaşam istediği göze çarpmaktadır. Bazı zamanlarda her anne ve babanın görevini layıkıyla yerine getirmediği dikkat çekmektedir.

248. “Anne! Sen bana öğüt verene kadar yüz otuz sinek eşeğin penisinin üzerinde sayıldım*.”

249. “Annen hayatta değil, baban hiç sormaz, paşa gibi dolaşabilirsin.”

250. “Anne kızını methederse ancak dayısı onu ister**.”

251. Hırsızın annesi ya göğüs yer, ya da göğüs vurur***.”

Annelik konusunda dikkat çeken başka mesele ise üvey annedir. Bu durum baba ve annenin boşandıktan sonra ya da anne öldükten sonra babanın ikinciye evlenmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Kürt atasözlerinde üvey anne hoş karşılanmayan bir varlık olarak nitelendirilmektedir. Çocukları kendi evladı gibi göremediğinden üvey çocuklara kötü bakan kişi olarak görülmektedir. Bu doğrultuda anne ölünce baba da ölür ifadesini bu duruma yönelik kullanılmıştır. Çünkü artık baba da yeni eşinin etkisi altında kalmıştır.

252. “Üvey anne, din düşmanıdır.”

253. “Üvey anne Allah tanımaz.”

254. “Anne yerine, üvey anne alınca, baba da üvey olur.”

2.4.3. Ailenin Kadın Üyeleri Arasındaki İlişki (Gelin-Kaynana ve Gelin-Görümce)

Atasözleri tarihi yansıttığı için toplumun yapısı ve ilişkilerini göstermektedir. Başka bir söyleyişle Kürt atasözlerinde aile içindeki ilişkiler incelendiğinde geniş aile toplum yapısında yer aldığı tespit edilmektedir. Böylelikle geniş ailede birlikte yaşayan kişilerin sayısı fazla olmasından ziyade bir örtülü zıtlık görülebilmektedir. Ailenin kadın ve erkek üyelerinin arasındaki sosyal ilişki ele alındığında ilki olarak gelin ve kaynana

* Nasihat almamışım, der.

** Normalde dayı yeğenini isteyemez ve evlenemez.

*** Anne kızını övmemeli, överse hiç gibi sayılır ve beş kuruş etmez, demek. Eğer oğlunu hırsızlıkta bir şey ele edilirse tavuk eti alıp yerler, aksi halde yakalanırsa kendine vurur.

ilişkileri hakkında büyük oranda atasözlerine rastlanmaktadır. Bunlardan ikincisi gelin ve görümce ilişkisinde de bulunan atasözleriyle karşılanmaktadır. Bir diğer durumda ise eltiler, kayınvalide ve damat ilişkileri göze çarpmaktadır. Hepsinden önemlisi Kürtçede akrabalık terimlerinin çok zengin olduğunu söylemek mümkündür. Neden niçin dersiniz sosyal ilişkiler oldukça iç içedir. Bunun yanı sıra ailenin üyelerinin her birisinin ağzında bulunan atasözleri dikkat çekmektedir. Çünkü burada hangi köşeden söylenildiğinin ayrıca kapalı zıtlığın ziyadesiyle açıklanmaktadır.

Her şeyden önce atasözlerinin söylediklerine bakılırsa kaynana ve gelin arasındaki ilişkide bir gerginlik söz konusudur. Şu halde ikisi de birbirlerine karşı çıktığı ve düşmanca davranış sergilediği açık seçik atasözlerinde görülmektedir. Yakın çağda bulunan çekirdek ailenin bireyleri birbirine uzak olduğu için geçimsizliğin azaldığını söylemek mümkündür. Bundan ötürü husumetin sebebine bakıldığında annelerin eril çocukları sayesinde kazandığı pozisyonu başka bir kişi gelip elinden almaktadır. Bununla birlikte alan kişi kısa bir sürede bütün muadeleleri kendi kazancına göre yönlendirdiği gözükmektedir. Üstelik annenin sevgisi başka biri tarafından alınması kaynana üzerinden zor bir durum olarak görülmektedir. Öyleyse bulunan atasözlerin çoğunu kaynana zulmü hakkında söylenilmiştir.

255. “Gelin ve kaynana anlaşacağı zaman deve merdivene biner.”

256. “Gelinde dil yokmuş, kaynanada iman yokmuş.”

257. “Ne kaynanam var öldürsün beni, ne buzağım emsin beni.”

258. “Kaynana sen hiç gelinliği görmemişsin!”

259. “Kaynana kaburga altındaki taş gibidir.”

260. “Ne kaynana ne de kayınpederi var, Kırmızı gül serbestçe dolaşır.”

261. “Kaynanaların iyisi ölenidir.”

262. “Kaynana demiş ki, gelinim yazda doğum yapsın, kızım da kışta.”

263. “Kaynana yılan gibidir, gelin üzerinden casusluk yapar.”

264. “Gelin getirdik evimizi düzeltsin, ama o bizimle kavga eder.”

265. “Oğlan büyüttüm halkın kızı aldı, kız büyüttüm halkın oğlu aldı.”

Aynı zamanda akrabalık evliliği bulunanlar yine en yakındaki kişi yani teyze ve hala bile kaynana olunca aynı çatışma ve keşmekeş durum söz konusu olur. Diğer tarafından dayı ve amcanın gelini olunca durum normal ve ilişkiler olumlu bir şekilde sürdürülmüştür, bunun sonucu olarak gelin ve kayınpederin arasındaki ilişki normal devam ederken gelin ve kaynana ilişkisi sürekli sıkıntılı halini yaşadığı vurgulanmaktadır.

266. “Halanın gelinisin ahırdasın.”

267. “Teyzenin gelini fırında çalışır.”

268. “Amcanın gelinisin gül tomurcuksun.”

269. “Dayının gelinisin duvar arkadadır.”

Ama damada göre kaynanaya bakıldığında oldukça olumlu ve faydalı biri olarak kaynana betimlenmiştir. Kaynananın sevgisi damada geçtiğinde kızının sevmesinden ve yeni bir oğlu bulunmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla damatlar tarafından her zaman kaynana ve onun sevgisiyle övünmektedir.

270. “Kaynana hangisi kötüyse eşeğe öküze kadar kazancı var.”

271. “İyi bir kaynanan varsa demek bir çift öküzün var.”

Gelin ve görümce ilişkileri bir taraftan, kumalar ve eltiler arasındaki ilişkiye diğer taraftan bakıldığında çarpışma, keşmekeş, çatışma ve anlaşmazlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki gelin tarafından görümceyi reddetmektir, bu maksatla gelinler tarafından söylenen bir atasözü görümce tığ ve iğneye benzetilmiştir. Bununla birlikte durum görümceler tarafından aynı gelindeki gibi değerlendirilmiştir. Daha açık bir ifadeyle gelin ve kardeş evi düşmanın kampı olarak nitelendirilmiştir. Aslına bakılırsa bu durum eltiler ve kumalar arasında da bir rekabet söz konusu olduğu göze çarpmaktadır.

272. “Görümcesiyle yaşayan gelin, sanki ayakkabısında bir tığ var.”

273. “Kardeş ve gelin sığınağı düşman sığınağıdır.”

274. “Kuma, kuma güzelleştirir; Elti, elti hızlandırır.”

Kimi zaman atasözlerinde gelin ve damat ilişkilerine bakıldığında başta sevgi olmasından ziyade damadın yoksulluğunun yanında gelinin sürekli bahane etmesi söz konusu olduğu tespit edilmektedir. Bu doğrultuda gelin ev durumunu bilmediği için acemice davranması ortaya çıkmaktadır.

275. “Akşam yemeği yok, gelin yüzüğü ister.”

276. “Damat Doynası yok, gelin altın zinciri ister*.”

Kayınpeder ve damadın arasındaki ilişkiye bakıldığında kimi zaman damat kayınpederin hizmetçisi olarak nitelendirilmiştir, bunun sebebi bir tarafta kayınpederin damada kız vermesinden diğer tarafından kızını da razı etmesinden kaynaklanmıştır. Bazen damadın kibrinden dolayı onun hizmeti ve yardımları kayınpederin yanında reddilerken damadın yabancı olarak görüldüğü dikkat çekmektedir.

277. Damat, kayınpederin eşiğidir. Lak 23

278. Allah ölümümü versin, damadım bana giyim almasın.

* Doyna: kültürel Kürt yemeğidir, buğday ve ayrana benzeyen başka içecekten yapılır. Buna göre damat o kadar sade bir yemeği yokken gelin altın ister.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kız çocuklarının atasözlerinde yetiştirilme ve korunmasının zor olduğu özellikle anne ve babaya ait olduğu onların gıyabında değeri olmadığı tespit edilmektedir. Kız evlendiği zaman babasının evini bırakmaktadır. Bundan dolayı kız gurur verici değil ve aynı zamanda aile içerisinde kız çocuğu genellikle tercih edilmemektedir. Kimi zaman atasözlerinde kız çocuğu sağlam ve kale gibi görülmektedir. Kimsenin kendi kızını diğerlerinin oğluna feda etmemesi tavsiyesinde bulunmaktadır.

Kız ve anne ilişkileri hakkında bulunan atasözlerinde güçlü bir ilişkinin söz konusu olduğu belirlenmektedir. Çünkü her durumda kız anneden model alarak var olan niteliğini devam ettirmektedir. Kız her durumda annesinin ayak izini takip ettiği belirtilmektedir. Dolayısıyla anne, kız çocuğunun hayatında önemli bir konuma sahiptir. Çünkü anne ona kadınlıkla ilgili her şeyi, erkeklerle muamele şeklini, ev idaresini ve anneliği öğretmektedir. Kız anasına bakılarak değerlendirilir çünkü toplum tarafından anne kötü birey olarak niteliğinde kıza da aynı nitelik vasıf edilmektedir. Anne ne kadar değer sahibi olursa kıza da aynı gözle bakılmaktadır. Toplum içinde kızın evlenmesinde karar sahibi olarak anne görülmektedir. Bu doğrultuda kız için anne hayatın rehberi niteliği taşımaktadır.

Kürt toplumunda kız istenilen ve alınandır. Genç yaşta evlendirilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunmaktadır. Bunun nedeni herhangi bir erkeğe ilgi duymasın, erkeğin tuzaklarına düşmesin diye erken evlenmesi gerektiği düşünülmüştür, diğer taraftan bakıldığında zamanında evlenmeyen kıza, kokmuş, çürümüş ve kırılmış gibi negatif anlamlar yüklenmektedir. Evlenmeden önce ailesi tarafından kızın evlilik için hazırlaması gerektiği görülmektedir. Kızın evlenme kararının babası tarafından onaylanması lazım gelmektedir. Erkekler için eş seçiminde bakire kız, belagati var olan ve soylu bir aileden gelen kızların tavsiyesi dikkat çekmektedir.

Oğul baba ilişkilerinde tam bir benzerlik söz konusudur. Çocuğun hayatında, baba bir kahraman ve rehber gibi görüldüğü için onu model almaktadır. Oğul babadan cinsiyet kimliği kazanarak babanın yaptıklarını taklit eder. Bu doğrultuda itaati dikkat çekici bir içerik olarak atasözlerinde görülmektedir. Babadan kalan maddi ve manevi miras olduğu gibi devam ettirilmesi anlaşılmaktadır. Diğer taraftan babanın ocağını devam

ettirmeyen erkekler annesinin oğlu olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte çocuk büyüdükten ve evlendikten sonra vefasızlığı bazılarının yanında söz konusudur.

Erkek çocuk aile içerisinde önemli bir yere sahiptir, aile bireyleri erkek çocukla övünür, çünkü büyüdüğünde ailenin geçimini sağlar, aynı zamanda aileye statü kazandırmaktadır. Atanın soyu ancak oğlan tarafından sürdürebilmektedir. Yüreklilik ve kahramanlık erkekler üzerinde kurulmaktadır. Kimi zaman atasözlerinde işaret edildiği gibi erkek çocuk oğlan olmaz, çoğunlukla erkek çocuk dayısına çekmektedir. Buna rağmen toplumun yapısı ataerkil olduğu için her zaman ataların analardan daha üstün değere sahip olduğu tespit edilmektedir.

Bekârlık reddedilen bir durum olarak kabul edilir. Onun alternatifiyse atasözlerinde evlilik sunulmaktadır. Evlenmeden önce iyi düşünülmesi gerektiği vurgulanır, çünkü evliliğın geçici olmadığı keza ömür boyu olduğu yönünde tespitler mevcuttur. Bu konuda çoğunlukla atasözlerinin hitap ettiği erkeklerdir, zira erkek alan ve isteyen taraftır. Bununla birlikte dövme, küpeli erkek ve çıplak kadınların hiçbirisi toplum ve kültür tarafından kabul görmemiştir. Erkeklerin kontrol altına alınması için ancak evlilik gerçekleştirilmelidir. Her evde kadının var olması gerektiği hatta kadınsız bir ev olmaması gerektiği düşünölmüştür. Bu çerçevede soylu ve köklü bir aileden kız alınması tavsiye edilirken diğer taraftan kadıncık ve soysuz olanlardan uzak durdurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra Kürt geleneğinde akraba evliliği bulunurken amcakızının öne çıkarıldığı görölmektedir.

Erkek ve kız çocuk arasında ayrımcılık yapmak söz konusudur. Dolayısıyla “önemli” ve “önemsizlik” ya da “daha az önemli” olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede oğlan kalıcı ve baba soyunu devam ettirirken kızlar geçici ve babanın miras talancısı olarak nitelenmektedir. Diğer taraftan bazı atasözlerinde insani sıfatlar üzerinde kız-oğul değerlendirilmektedir. Bazı zamanlar kız ve erkeğın ikisi de aile bireyleri açısından geçici olduğu göze çarpmaktadır.

Kardeşler arasında sevgi, koruma ve birbirine destek vererek arkasında durma gibi gerçeklerden ziyade, diğer tarafından bakıldığında kan bağlılığı anne ve babanın dışında zayıflanabileceği gözölmektedir. Kızlar için erkek kardeşlerin çok büyük öneme sahip olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda kızlar da erkek kardeşlerine ev içindeki hizmetleri verdiği için var olması istenilir. Kardeşlerin evlendikten sonrasındaki ilişki

bir boşluğun oluşması söz konusudur. Kan bağı, kardeşler için önemli bir yer alır, kimi zaman kızların erkek kardeşini önlediği göze çarpmaktadır. Aynı zamanda anneden gelen kardeşler arasında bir güvensizlik söz konusudur.

Kürt atasözlerinde kötü ve iyi kadın arasında açık bir çizgi çizildiği görülmektedir ve yapılan göndermeler ataerkil bir yapıdan çıktığı için her hâlükârda bu göndermeler erkekler tarafından yönlendirilmiştir. Kadının çok ve boş konuşmalarından dolayı sessizliğinde de kuşkucu bir durum yaratılmıştır. Öbür taraftan kadın aldatabilen ve en zor durumlarda kendi güzelliğine ve keyfine bakan olduğu için acımasız olarak nitelendirilmiştir. Yani kadın uğursuz, geveze ve akıllıca davranmayan, akıl yerine duyguları ile davranan bir varlık olarak tanıtılması göze çarpmaktadır. Kadınların şeytana benzetilmesi kadının kurnazlığından kaynaklanır böylece başına gelen şiddetin sorumlusu yine kadının kendisidir. Kadının utangaç ve namuslu olması gerekir. Kimi zaman atasözlerinde kadın aslana benzetilmiş, kadın evin direğidir ve içindeki işlerle uğraşması gerekir ve evin temizlik ve güzelliğini kadınlar üstlenmektedir.

Avrat kelimesinin geçtiği atasözlerine bakıldığında ise kimi zaman kadına yönelik zayıf, duygulu, tehlikeli, şeytana ders veren ve intikamcı gibi olumsuz anlamlarla karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede kadının küçümsediği görünürken diğer taraftan bakıldığında oldukça yükseltildiği ve evin idarecisi, zehirsiz, değerli armağan ve kocasına dostça davranan olarak olumlu anlamlarda yüklenmiştir. Ama bu görüşlerden hiç birisinde avradın insani açıdan değerlendirildiği yönünden tespit edilmemektedir. Çünkü insan olarak görülmesi gereken avrat, ataerkilin görüşüne göre dışı olarak nitelendirilmiştir. Bu doğrultuda avrat erkeklere Allah'ın armağanı olarak görülmüştür.

Kürt toplumunda, her şeyden önce kız ve bakire olanlarla evlenilmesi tavsiye edilir. Bu durum tam anlamıyla dul kadınlara karşılık olarak söylenmiştir. Bakirelikten ziyade toplumun dul kadınlarına yüklenen imgeden kaynaklanmaktadır. Dul kadınlar ikiye bölünür: birincisi eşi ölen dul kadın, buna olumlu görüşlerde yüklenilmektedir. Çünkü bazen bunlar tekrar evlenmeden çocuklarını büyütüp onlara terbiye vermektedir. Diğeri ise boşanan dul kadınlardır. Bu tür dulluk durumuna toplum tarafından oldukça olumsuz anlam ve ifadeler yüklenmektedir. Hatta bunların tekrar evlenmesi zorlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında dul kadının evlenmesi zorlanırken öbür taraftan dul erkeklere kız verme tavsiyesinde bulunduğu tespit etmektedir.

Atasözlerinde yaşlı kadın gençlerin engelicisi, geveze, dırdırcı ve şeytana benzetildiği tespit edilmektedir. Genel olarak olumsuz ifadelerle yüklenildiğinden dolayı toplum içerisinde kabul görülmediği dikkat çekmektedir. Kimi zaman özellikle kırsal alanda yaşayan yaşlı kadınlar, ömrünün sonuna kadar çabaladığı için toplum tarafından onlara olumlu bir imajda yüklenildiği göze çarpmaktadır.

Bununla beraber bazı atasözlerinde manevi ve ahlaki ölçütlerle kadın değerlendirmektedir. Atasözlerinde kadın düşünmeyen ve kendi güzelliğine bakan olarak nitelendirildiği için iktidara ve üstünlüğe uygun görülmemiştir. Zayıf ve duyguluca davranan bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Öbür taraftan erkeklere bağımlılığı ve erkekler de kadının sözünden çıkmadığı düalizmi dikkat çekmektedir. Bazı zaman atasözlerinde kadın güvenilmez itimatsız ve değersiz olarak nitelendirirken şeytana da benzetildiği tespit edilmektedir.

Karıkoca ilişkilerine bakıldığında ikisi aile devamlılığını sağladığı ve birbirini tamamladığı görülmektedir. Kimi zaman karı malla eşleştirirken kadın her zaman birinin himayesinde bulunması gerektiği, buna karşılık olarak karı da kocaya hizmet eden ve ev içine bakması gerektiği üstlendirildiği dikkat çekmektedir. Ara sıra karıkoca ilişkileri bozuk olduğu ama bunun uzun sürmediği tespit edilmektedir. Kürt kültüründe yer alan evlenme olgusu, sıradan insanlar ve toplumun çoğunun yanında monogami var olurken toplumun yüksek statüsünde bulunan ağa ve zenginler yanında poligami evlenme türü görülmektedir.

Kürt atasözlerinde annelik ve babalık çocuğun doğumuyla kazanılan bir pozisyon olarak bulunurken çocuğu yetiştirme, terbiye ve maddi ihtiyaçları karşılaması olarak tespit edilmektedir. Annelik diğer sosyal ve biyolojik pozisyonlara göre kadının gördüğü en değerli statüdür. Çünkü toplumsal cinsiyete göre işbölümünden kaynaklanan ev içindeki işleri ve çocuk bakımı anne üzerinde olduğu göze çarpmaktadır. Anneliğin karşılık beklemeyen şefkat ve sevgisinden dolayı ebedi bir fedakârlık olarak nitelendiği ileriye sürülmektedir. Ebeveynlerin sıkıntı yaşadıklarından çocuk üzerinde etkisi bıraktığını tespit edilmiştir. Kimi zaman atasözlerinde çocuğun yaramazlığından dolayı anne ve babanın öğütlerini dinlememesinden dolayı çocuğun yolunda hayır gelmeyeceği ifade edilmiştir. Annenin yokluğunda ortaya çıkan babanın yeni evlendiği kadın çocuğa göre

üvey anne olur, bu varlık çocuklarla uygunsuz davranışlarından dolayı toplum tarafından hiç hoş gidilemeyen bir varlık olarak karşılanmaktadır.

Aile üyelerinin ilişkilerine bakıldığında, ilişkiler geniş aile içerisinde olduğu için karmaşıktır. Ayrıca genel olarak ilişkiler fertlere göre değişmektedir. Gelin ve kaynana arasında bir çatışma ve düşmanca davranma söz konusu olduğu tespit etmektedir. Bu durumun tam tersine kayınpeder ve gelinin arasındaki sevgi ve saygının ortaya konulduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan damada göre kaynana faydalı bir birey olarak nitelendirildiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte kayınpedere göre damat bazen atasözlerinde onun hizmetçisi olarak nitelenirken kimi zaman bu hizmet damadın kibrinden dolayı kayınpeder tarafından reddedildiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda eltiler ve kumalar arasından bir gerginlik ve rekabet var olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmanın soruları değerlendirmesine geldiğinde, her bireyin kimliğini oluşturan, doğal kimlik ve sosyal kimliktir. Kadının doğal kimliği anne olmak, eş olmak vb. kimliklerdir ancak asıl sıkıntısı sosyal kimliktir. Çünkü her iki cinsiyet arasında eşit fırsat sağlamak yerine farklı muamele edilmektedir. Bu farklılıklardan dolayı kadının; iş, eğitim, ekonomik, iktidar vb. alanlarda erkeklere göre daha az payı vardır. Kadın evde kaldığı için ev işleri ona ait olduğunu, yemek pişirmek, çocuk doğurmak ve büyütme kadının doğal bir kimliği olarak görüldüğüne dikkat çekilmiştir. Sanki kadın bu işler için yaratılmış gibi davranılmıştır. O yüzden burada Kürt kadın kimliğinin sosyal açıdan dağıtılan bir kimlik olduğunu ileriye sürülmektedir. Buna rağmen kadın kimliği erkekler üzerinde kurulan bir kimlik olduğu tespit edilmektedir. Bu çerçevede atasözlerinde kadın eşinin statü olarak aldığı lakaplar, aynı şekilde ona da aynı lakap takılmıştır. Kimi zaman atasözlerinde kadınların tam olarak erkeğin elinde olduğu açık bir şekilde söylenmiştir. Toplum içerisinde kadının kimliği ve kendisinin nasıl biri olduğundan ziyade kocalarının onlara nasıl baktığına bağlıdır. Bu durum da kadınlar tarafında kabul olarak görüldüğünü vurgulayarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kadını olumlu açıdan değerlendiren atasözlerindeki zihniyet, kadın bir insani varlık olarak insani açıdan değil bir dişi ve insani ölçütleri dışında değerlendirmiştir.

Kadınların ve erkeklerin arasındaki biyolojik farklar normaldir. Ama kültür ve sosyal açıdan gelen ayrımcılıklar normal olmayan farklılıklardır. Çünkü biyolojik sebeplerle değil,

kültürel ve toplumsal nedenlerle kadınların maruz kaldığı ve baskı altındaki her türlü psikolojik ve fizyolojik şiddet görmekte. Başka bir deyişle doğuştan gelen farklılıkların geldi kültüre göre değerlendirilip anlam verilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı bu durumu anlamak ve tefsir etmek için ortaya katılmaktadır. Toplum tarafından bu iki cinse belli rol, beklenti, zevk, kişilik ve işler verilmektedir. Roller verilirken bu iki cinsiyete ayrı muamele yapılmaktadır ve bu iki cins birbirinden ayrılmaktadır. Dolayısıyla kadınlık ve erkeklikle ilgili önyargı yaratılmıştır ve bu çerçevede erkekler ve kadınları bekleyen genel bir tasavvur atasözlerinde görülmektedir. Sürekli meydana gelen düalizmi ataerkil bir yapıdan çıkardığı göze çarpmaktadır. Kimi zaman kadın küçümsenmiştir kimi zamanda yüceltilmiştir ve kadının görevi yaşadığı ev sınırındadır, aksı takdirde kadının ev dışına gitmesi ve kadınların bir araya gelmesi hoşça gidilmeyen bir durum olduğu tespit etmektedir. Dolayısıyla geçmişte var olan kültürel, eğitimsel, ekonomi ve sosyal sebepler toplumsal cinsiyet rollerini kadınlar ve erkekler arasında ayrımcılık yarattığını ispat etmektedir.

Kadınların bedeni eşlerinin şerefini temsil ettiği için kadının değersizleştirildiğini ve ona yönelik şiddet sağladığı görülmektedir. Atasözlerinde olduğu gibi kadın aynı zamanda aşiretin temsilcisi olarak da nitelendirilmiştir. Siyasi açıdan bakıldığında kadınların parlamento ya da siyasi partilerde yer aldığı kendi kazanmasıyla değil, kota sistemi ile ilgilidir. Kadınlar kendi imkânı ve hakkıyla değil, erkeklerin ve sistemin ona bağışlamasıyla söz konusudur. Bu durumun sebebi yine sosyal açıdan erkeklerin kadınlardan daha yüksek ve daha güçlü olduğu iddiasına bağlanmaktadır. Onlara göre siyaset duyguya olmaz, kadın fazla duygulu bir varlıktır. Sosyal ve kültürel açılarından bakıldığında Kürt kadının durumunda o kadar kültürel norm var ki kadının durumunun ilerlemesine engeldir. Bu olgular da çoğunlukla kadına karşı şiddet üretmektedir. Bu gerici ve kapalı kültürler, fena durumda toplumun diğer unsurları üzerinde etki bırakmaktadır. Ekonomik açıdan özellikle kırsal alanda yaşayan kadınlar iş yapmasına rağmen ücretsiz şekilde çalışır ve kentsel alanda ise kadınların durumu ekonomik açılarından daha iyi olduğu görülmektedir. Çünkü kadınlar memur olarak çalıştığında kendi ücretini almaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Abdullah, N. (2007). Roli Jin le Jiyanî Siyasi u Komelayetî Başûri Kurdistanê (1. b.). Suleymani: Ktebhaney Suleymani.
- Albayrak, N. (2009). Türkiye Türkçesinde Atasözleri (1. b.). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ali, O. (1972). Pendi Kurdi (1. b.). Bağdad: Dezgay Roşnbiri u Blaukrauy Kurdi.
- Andersen, M. L. and Hysok, D. (2009). Thinking About Women (8. b.). New York, USA: Printd By Pearson.
- Artun, E. (2015). Türk Halk Edebiyatına Giriş (10. b.). Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.
- Böke, K. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma. K. Böke (Ed.). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Alfa yayınları. (s. 3-30).
- Çaha, Ö. (1996). Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın (1. b.). (E. Özensel, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Delçin, D. (2000). Edebiyatımızda Atasözleri (2. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Donovan, J. (2013). Feminist Teori (6. b.). (M. A. Gevrek, F. Sayılan ve B. Aksu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doyle, J. A. and Paludi, M. A. (1998). Sex & Gender (4. b.). New York: By The Mcgraw-Hill Companies Inc.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit, & N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. (s. 2-32).
- Edgar, A. ve Sedgwick, P. (2007). Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü (1. b.). (M. Karaşahan, Çev.) İstanbul: Açılımkitap Yayınları. (Orijinal baskı tarihi 2001).

- Elçin, Ş. (1998). Halk Edebiyatına Giriş (5. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ghail, M. M. and Haywood, C. (2007). Gender, Culture And Society (1. b.). New York, USA: Palgrave Macmillan.
- Gramsci, A. (2013). Kültür ve İdeolojik Hegemonya. J. C. Alexander ve S. Seidmen (Ed.). Kültür ve Toplum (N. Yavuz, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. (s. 61-70).
- Gulmuhamadi, A. (2007). Becihanibun, Kultur, Şunas (1. b.). (A. Behrami, Çev.) Dhok: Çaphaney Mukriyani. (Orijinal baskı tarihi 2004).
- Güleç, H. (2002). Halık Edebiyatı (1. b.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Güven, S. (2001). Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri (2. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Güvenç, B. (1997). Kültürün Abc'si (1. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hal, Ş. M. (2014). Pendi Peşinan (5. b.). Suleymani: Çaphaney Şivan.
- Hall, S. (2014). Kimliğe İhtiyaç Duyan Kim? F. Mollaer (Ed.). Kimlik Politikaları (B. Helvacioğlu ve diğerleri, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (s. 277-300).
- Hasan, M. F. (2008). Menteleti Hel (1. b.). Hauler: Dezgay Çap u Blaukrdneuay Aras.
- Hasan, Ş. ve Kerim, S. (2006). Jin u Hoşyari Siyasi (1. b.). Kerkuk: Çaphaney Sabat.
- Haviland, W. A., Prins, H. E., Walrath, D. ve McBride, B. (2008). Kültürel Antropoloji (1. b.). (D. Erguvan, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Helebceyi, H. M. (2012). Pendi Gelan (2. b.). Suleymani: Haney Çap u Pehşi Renma.
- Kaktüs. (2015). Biz Sosyalist Feministiz. H. Osmanağaoğlu (Ed.). Feminizm Kitabı (1. b.). Ankara: Dipnot Yayınları. (s. 248-262).
- Kaplan, M. (2006). Kültür ve Dil (22. b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kappeli, A. M. (2005). Feminist Sahneler. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (s. 449-478).

- Kerim, S., L. Fatih u A. Yasin (2006). Rukari jin u Başdari Siyasi (1. b.). Kerkuk: Blaukrauay Senterî Pana.
- Kerim, T. (2012). Karigerî İslam Leser Kulturi Kurdi (1. b., Cilt 1.). Suleymani: Blaukrauey Projey Tişk.
- Komelek Nuser. (2009). Serncek le Deruazey Flklori Kurdiyaua. (1. b.). Hauler: Dezgay Çap u Blaukrdneuay Aras.
- Kurt, İ. (1991). Türk Atasözlerinde Psikolojik Bir Yaklaşım (1. b.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Lek, H. N. (2012). Gulbjerek le Pendi Kurdi (4. b.). Suleymani: Ketebhane Behtyari.
- Malinowski, B. (1992). Bilimsel Bir Kültür Teorisi (1. b.). (S. Özkel, Çev.) İstanbul: Kabakıcı Yayınevi.
- Mazi, Ç. (2006). Ferhanga Gotenen Peşiyani (1. b.). Dhok: Dezgaha Spirez ya Çap u Ueşana.
- Mejid, V. (2007). Jin, Tak, Siyaset (1. b.). Süleymani: Haney Çap u Pehşi Binayi.
- Mengü, G. (2003). Dil-Kültür İlişkinine Antropolojik Bir Bakış. B. Yedi yıldız (Ed.). Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları. (s. 15-27).
- Mezher, K. (1981). Afret le Mejuda: Kurte Baseki Mejuiy u Komelayeti (1. b.). Bağdad: Blaukrauay Kori Zaniyari Kurd.
- Morin, E. (1995). Avrupa'yı Düşünmek (1. b.). (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal bakı tarihi 1990).
- Nezan, K. (2008). Kurdekan: Aurdaneuayek le Reuşi Hanuke u Raburdu. P. Kreyenbroek u C. Allison (Ed.). Kultur u Nasnamey Kurd (W. Rehmani, Çev.). Hauler: Dezgay Mukryani. (s. 13-30).
- Osman, K. (2010). Pende Bauakan (3. b.). Suleymani: Haney Çap u Pehşi Renma.
- Özkalp, E. (2005). Sosyolojiye Giriş (13. b.). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

- Özlem, D. (2012). Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi (1. b.). İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Pazarkaya, Y. (2011). İnsan Dilden Yeter Dilden Biter (1. b.). İstanbul: Kanas Yayınları.
- Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri (1. b.). (M. Bayatlı, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Reşş, H. (2010). Pendi Kurdi (1. b.). Dohuk: Blaukrauey Kori Zanyari Kurdistan u Akadimiay Kurdi.
- Resul, E. M. (2010). Lekolineuay Edebi Folklori Kurdi (3. b.). Hauler: Dezgay Çap u Blaukrdneuay Aras.
- Saleh, K. (2002). Jini Kurd le Hazarey Seyemda (1. b.). Suleymani: Haney Çap u Pehşi Serdem.
- Saleh, K. (2005). Femenizm u Jvaki Kurdi (1. b.). Hauler: Dezgay Çap u Blaukrdneuay Aras.
- Şarazuri, A. M. (2010). Pendi Peşinani Kurd (2. b.). Suleymani: Blaukrauey Ketebhaney Şeh Razay Talabani.
- Saussure, F. d. (2013). Göstergeler ve Dil. J. C. Alexander ve S. Seidman (Ed.). Kültür ve Toplum(1. b.). (N. Yavuz, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (s. 70-84).
- Savran, G. (2013). Beden Emek Tarih (3. b.). İstanbul: Kanat Kitap Yayınları.
- Sdik, A. (2007). Dozi Jin u Hezarey Nwe (2. b.). Suleymani: Dezgay Çap u Pehşi Renma.
- Sedinger, T. (2014). Özdeşleşme ve Ulus: Psikanaliz, Irk ve Cinsel Ayırım. F. Mollar(Ed.). Kimlik Politikaları (B. Helvacıoğlu ve diğerleri, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (s. 301-338).
- Selim, S. (2000). Jinani Kurdistanı Irak le Raburdu, Esta u Dahatuda. Landon.

- Smith, P. (2007). Kùltürel Kuram (1. b.). (İ. Gündoğdu ve S. Güzelsarı , Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.
- Smith, P. ve Riley, A. (2016). Kùltürel Kurama Giriş (1. b.). (S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tezcan, M. (2008). Kùltürel Antropoloji (1. b.). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Tok, N. (2003). Kùltür, Kimlik ve Siyaset (1. b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2006). Etnik Sosyoloji (5. b.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkdoğan, O. ve Gökçe, O. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi (1. b.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ünalın, Ş. (2012). Dil ve Kùltür (5. b.). Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Uygur, N. (2013). Kùltür Kuramı (1. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Williams, R. (1993). Kùltür (1. b.). (S. Aydın, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.(Orijinal baskı tarihi 1976).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sürelî Yayınlar

- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, 30.(1.), s. 53-72.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Feminizm Teorileri. The Journal Of Academic Social Science Studies(43), s. 523-532.
- Erden, Ö. O. (2011). Dil, Toplumsal Cinsiyet Ve Yeniden Üretim Hegemonik Bir Alanı Olarak 'Beden': Bir Kavramın Sosyolojisi Üzerine. 4. Uluslararası Bir Bilim Kategorisi olarak 'Kadın' Sempozyumu., s. 597-608.
- Erjem, Y. Ve Çağlayandereli, M. (2006). Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi. , 30(1),. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30(1), 15-30.
- Gökkaya, V. B. ve Ayan, S. (2017). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Aile İçi Şiddet. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(48), 389-394.
- Güney, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi(153), 157-171.
- Metin, A. (2011). Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2.(1.), 74-92.
- Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, 6(3), 1133-1147.

Diğer Yayınlar

Ancumeni Balay Karubari Hanman u UN Women. (2013). Proje Stratiyyeti Niştimani bo perapedani Reuşi Afrat le Hermi Kurdistanda(Seyem Reşnusi timi Amadekar). Hauler: Heremi Kurdistan u United Nations for Gender Equalality and the Empowerment of Women.

Fatah, A. A. (2017). Irak'ta Kendilerini Yakarak İntihar Girişiminde Bulunan Kadınlar: Süleymaniye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Sosyal bilimler Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi.

Türkoğlu, E. (2015). Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm, Yüksek Lisans Tezi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Selçuk Üniversitesi.

URL1, <http://www.nucha.net/?p=113943> adresinden 26.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

EK 1: Kürtçe Alfabeti ile Atasözleri

Araştırmanın analize bölümünde yer alan atasözleri, oradaki sıralamaya göre Kürtçesi de eklenmektedir:

1. كچ بهبئ باوك نرخی نیه، باخ بهبئ په رژین جوانی نیه.
2. كچ قه لایه ناگیرئ.
3. كچه تیمی گه لالان، بوونه كابانی مالان.
4. كچی بئ دایك وهك باخی بئ په رژینه.
5. كچی خۆت مه كه به قوربانى كورى خه لك.
6. كچ مالى خه لقینه، كور كورى زیړینه.
7. كیرئ له ده رپئی خۆتا نه بئت خوا بیبرئ.
8. هه تا كچه تیم ده بنه خانه دان، گونی كه رئ ده بئته باينجان.
9. ئه وهی له كیژی خۆی نه دا، له چۆكى خۆی ده دا.
10. ماری به كیژان هه ر چۆله.
11. كچ شوین پئی دایكى ده گرئ، كه وشى پشت پئنه گرئ.
12. بهختی دایك جیازی كچه.
13. دایه ببینه و دویتته بخوازه.
14. كیژی به دایك مه نجه لئ به سه رپۆشه.
15. نه توتنى جئ میز، نه كچی دایك حیز.
16. ههنگ له ماکى، كچ له داکى.
17. دایك بگره و كچ به ده ست خۆته وه.
18. شه ری دایك و كیژان، رۆژی پایزان.
19. داک و دۆت، بوونه جۆت، دنیا سۆت.
20. ماری له خۆرا، كیژی دایك خرا په سه ن نینه.
21. كچ وهك پرد وایه، هه موو كهس به سه ریدا تیئنه په ریت.
22. دار نیه نه هه ژابئ، كچ نیه نه گه وزابئ.
23. دویتته بخوازه هه تا ناكه وتۆته و لنگه وازه.
24. خۆ بن مه مكی نه رزیوه.
25. كچك له كاتى خۆیدا شووی نه كردووه، بالئكى شكاهه.
26. كچ و ماسى نابئ به میننه وه، چونكه زوو بوگهن ده بن.
27. كیژی گه وره گندۆره یه ماوه ده رزئ.
28. دۆته له مال تاقیکه ره وه، ئینجا بینیره بو گیای كه ژ.
29. هه موو كچ شوو ئه كات، به لام هه موو بو كك ناتوانئ ببئ به كه یبانوو.
30. تا شوو ئه كه یت میریت، كه شووت كرد گزیریت، كه سكت كرد پیریت.
31. ئه گهر ره ش بم وهك موو، ده و له تی باوكم ئه مدا به شوو.
32. جوور ژن خواز نه رم بوو، جوور ژن وه شووی ده ر سهخت بوو.

33. بلا ڀڙي بي، بلا دير بي، بلا ڪڇ بي، بلا پير بي.
34. ٺهگر ڙنخوازي ڪڇ خوازه، ٺهگر دهغل ڪري گهنم بڪره.
35. ڪڇ بي، وورچ بي؟
36. گهوره ڪڇ بي، سهر لهخوت مهشوينه.
37. ڙنيڪم ٺهوي زوبان دلير، باوان خه زوور بهيهكه وه نير.
38. ههرسي جهم نان و قور بي، بهسم دهوي ميردم ڪور بي.
39. ڪوري خوم له دامهني خوم.
40. برا هه ز ناکا برا لهخوي پياوتر بي، بهلام هه ز دهکا ڪوري لهخوي پياوتر بي.
41. دوڙمني بابي نابيته دوستي ڪوري.
42. ڊاک ترڪهن دهبيته پياو بهلام باب ترڪهن نابيته پياو.
43. ڪوري ڊاڪي نهبووهته هي باوڪي.
44. باب رهزهڪي لهڪوري چاونهوو، ڪور وشيهه ترييهڪي لهبابي چاوبوو.
45. ڪور چ لهبار، چ لهسوار.
46. ڪور نهبووه، ڪلاوي بو ٺه دوورن.
47. ڪوري خوي سونهت ٺهڪاو منته بهسهر خه لڪا ٺهڪا.
48. ووتي مالت ههيه؟ ووتي: ڪورم ههيه، ووتي نانت ههيه؟ ووتي: وهردم ههيه.
49. ڪور بي ڪلاو زوره.
50. به ههفت سالن ڪورهڪ، ٺهويش بو ره جرهڪ.
51. ڪور خالو وهلهده.
52. ڪوري كهس نابيته هي كهس.
53. خاران خوارزا مهزن ڪردن، ماما برازا بزرڪردن.
54. گوڙه بهسڪ هه لنگير، به پشت هه لنگير.
55. ڪور هه بي تاريخه شهو زوره.
56. ڪوري ٺاڙا بهسهر ٺاوه وه ٺاگر ٺهڪاته وه.
57. ڪور ٺه بي ڪور بي، له ٺاشا نوره بر بي.
58. ڙياني بي ڙن وهڪ مالي بي چهقو وايه.
59. پياوي بي ڙن، ٺهسپي بي ههوسار.
60. ڙن بو شهو و پروڙيڪ نييه.
61. ڙني بهد ڙانه، ٺهگر خوتي ليدهي مالت ويړانه.
62. ڙن بينه له بکهمالان خوارزا دهچنه وه سهرخالان.
63. ڙني گهوران گرانه، ههوانه وهي ٺاسانه.
64. ماین بينه له خانهزا، ڙن بينه له ٺاموڙا.
65. نه پياوي بهخار، نه ڪوري گوڙ بهگوار، نه ٺافره تي پيچ خوار.
66. ڪوري ٺهه و پياوهي نه مري ڪچهش عيلاجي خوي دهڪا.
67. ڪور تالان گيرره وهيه و ڪچ تالان بهر.
68. ڪيڙ مالي خه لقينه، ڪور ڪوري زيرينه.
69. ڪه ره کهمان با دار بي و چاوي باوڪي ده ربيني.
70. ڪور مرکه، ڪيڙ ٺاومارڪ.

71. کچی گویدار باشته گه کوری نازدار.
72. کچم به خپوکرد کوری خه لک بردی، کورم به خپوکرد کچی خه لک بردی.
73. ناخیره تت خیربئی، نوبه رت کوربئی.
74. نه گهر کوره خوا لیتنه سینیت، نه گهر کیژه نه وهی خوا بیدا نه وه باشه.
75. برا له پشت برا بئی، مه گهر قهزا لای خوا بیټ.
76. نه گهر برا شوانه، خوشک هر چاوه روانه.
77. داری بئی گه لا نرخی نییه، خوشکی بئی برا زینه تی نییه.
78. خوشکی بئی برا، مائی بئی چرا.
79. نه وهی له چکه داری نه بیټ خوښی نه بیټ.
80. ژن و تفهنگ و ماین، له کن کئی بئی هی وییه.
81. نه ناگر نه دوو، هیچی نابیټ به شوو.
82. خوښه ناگر خوښه دوو، برا خاسه نه وهک شوو.
83. به که لیمه یهک به تو جه لال و به که لیمه یهک جه رامم.
84. دهسته برا به ته مای دهسته خوشکی بئی، هر بئی ژنه.
85. خوشک برایه، دایک قهزایه، ژن نیعمه تی خوایه.
86. هاوارم به بهر خوایی یهک له خوشکی یهک له دایی.
87. ماری به ته مای خوشکئی، کولیس مریشکئی.
88. برای دایک جیاوازه وهک ماری بئی ئینجازه.
89. ژن هه یه، ژانیش هه یه.
90. هه ندی ژنه و هه ندی ژان، هه ندی هه ویری نو ته به ق نان.
91. ژنی چاک ژیان، ژنی خراپ ژانه.
92. ژنی چاک نیعمه ته، ژنی خراپ زیلله ته.
93. ناخ لو ژنی چاک، داخ لو ژنی خراپ.
94. عه قلی گونم و عه لی ژنم وهک یهک وایه.
95. ژن نه قری له کوشییه.
96. ژن پرسى پیبکه، به لام وهک نه لقه له گوپی مه که.
97. ژن پرچی درپژه له بیردا زور کورت و گیژه.
98. جه نابی قازی عه قلی تو و عه قلی ژنه که م وهک عه قلی گونم وایه.
99. ژن چیه! به نه ینوک و کلدانه کی هه لده خله تی.
100. ژن بئی باوه ریشه و خوښ باوه ریشه.
101. هفتی بمرئ له باوان کلی نابری له چاوان.
102. باوه ر مه که به ژنی بیدهنگ و سه گئی زور بوهرئ.
103. لای ژنیکی لایش رازت دانپیت ئاشکرا نه بیټ/
104. ژن یه کیان کاروانه، دووانیان عوربان، سیانیاں ئاخ زه مانه.
105. به ئاوی بیابان و ژنی ماله وه متمانه مه که.
106. جیگه یه ژن حاکم بیټ لپی شهیتان نوکه ربه تی.
107. ژن گرییه، به که س ناکریته وه.
108. داریک له سهگ بده و سه د له ژن.

109. پیلای دیرا و ژنی ناشیرین هەر خۆت خاوه نیتی.
110. ژنی بئ شەرم وەک چیشتی بئ خوییه.
111. ژن بەزبزوون سوک دەبیت.
112. ژنی شەرمەن شاره کی دەینئ، پیاوی شەرمەن شەیه کی ناینئ.
113. جوانی ژن زەر دەخەنەیه، جوانی پیاو گفتوگۆی شیرینە.
114. جوان؛ ژن لە بەرچاوانە، حەیاو ناموسی لە بەردلانه.
115. ژنی ژنانه داینئ لە دیو خانە.
116. شیر لە کون بێتە دەری چ نیر چ مئ.
117. جوانی مال و خیزان بە ژنە وەیه.
118. ژن ستونی ماله.
119. ژن و مالیان گوتوو.
120. ژنەک و عەشیرەتەک.
121. پارە جۆگەیه و ژن بنه وانە.
122. جوانی ئافرەت و ابە رە وشت و خوییه وە.
123. ئافرەت دەمسی ماله وەیه.
124. ئە و ئافرەتە دیلسۆزە بۆ میردە کە دیلسۆزە بۆ خۆی.
125. بە نرختین دیاری خوا بۆ پیاو ئافرەتە.
126. ئە و ئافرەتە دیوینئ خۆشیدە ویستی، ئە میرۆ دەتپەرستیت، سبەینئ خیانتەت لیدەکا.
127. ئە و ئافرەتە دیوینئ لە بەردەمتا دەگریا، سبەینئ وات لیدەکات لە بەردەمتا بگریت.
128. شەیتان مامۆستای پیاو و قوتابی ئافرەت.
129. کە ئافرەتە بینئ تیر سەیری ناوچەوانی مەکە، شەیتانە .
130. ئافرەت ماره بەلام بئ ژەهرە.
131. ئافرەتە زۆر جوان هەموو کات درکە بۆ ژیر پیت.
132. بەسۆزە وە بدوئ لە گەل ئافرەت لە عەقل باشتەر.
133. بە هیژترین چەکی ئافرەت فرمیسکە کانییەتی.
134. یەکەم ماچی ئافرەت ئاوزه نگییە، دووهم ماچی زینە، سییەم لغاوه.
135. بلا رئ بئ، بلا دیر بئ، بلا کچ بئ، بلا پیر بئ.
136. ئەگەر ژنخوازی کچ خوازبە، ئەگەر دەغل کیری گەنم بکیرە .
137. کچ بئ، وورچ بئ؟
138. نە سالی دوو بەهار، نە ژنی دوو چکدار، نە پیاوی گوی بەگوار.
139. ئە وە ی بەبێو ژنی ئەیکەیت بە کچینی بتکردایە.
140. یەکی کرد بەس کە بوو، دووانی کرد کەس نە بوو.
141. مەکری بێو ژنان ریبوی دەکاتە کونان.
142. سئ جار زیان بخوازە، تەراق درایان مەخوازە.
143. کیژ میردیان دەکرد بێو ژن سەمایان دەکرد.

144. سئ چين له كۆمەل نابیٹ تورە بكرین: مەئموری دە ولەت،
مشتهری، بیوه ژن.
145. بیوه ژن شال کرمانی بیٹ، هه\ار گه وره کچ به قوربانی
بیٹ.
146. بیوه ژن به یار حساب ناکرئ.
147. بیوه ژن به تهمای مارهیی نه بوو، داوای ههشت یه کی
نه کرد.
148. به بیوه ژنی کۆشی، منداله کانی پیگه یاندن.
149. بیوه ژن کۆشی ده کا.
150. وه نیه، وانابی، کوری بیوه ژن به من چانابی.
151. ژن بده ژن مردوو، گا بده گامردوو.
152. نه لئی پیره ژنی دۆ پرژاوه.
153. پیره ژنی نه و ده نیایه، دلداری خۆی له بیرنایه، نه کا
مه نعی من و یابه.
154. گاگه له به گرده وه رۆی پیره ژن له گۆلکه سوری نه پیچایه وه
.
155. نه له گهر کیخولی گوندی به ده عوا، نه له گهر پیره ژنی
به ریجا.
156. نه وهی شهیتان به سالییک نه یکا، پیره ژن به رۆژیک
ده یکات.
157. دووباره کردن باش نییه، ژنی پیر په سه ند نییه.
158. پیره ژن ده چپته کوستانئ باره دار دینئ لۆ زستانئ.
159. ژن هه یه مال ویران نه کا و ژن هه یه مال ئاوا نه کا.
160. ژن وه ک هه نگه، یا هه نگوینت نه داتئ، یا پیتته وه نه دا.
161. ئیشی ژنان بیست و چوارن هه ر نان و هه ویر دیارن.
162. خانویه ک ژن ئاوا ی بکا که س ناتوانئ تیکیدان.
163. پیا و له هه ر شوینیک له چکداریکی ببئ، هه ر باشه.
164. ره وشتی جوانی ژن له زییر چاکتره.
165. نه گهر تاجی پاشا زییره، نه وا تاجی ژن نه ده به.
166. ژنی باش نه ک هه ر هاوسه ری چاکه، به لکو کیویکی زییره.
167. من بووم به تۆ، تۆ بووی به من، من بووم به جن تۆ
بووی به ژن.
168. نه سئ ماین له دۆلیک، نه سئ ژن له سه ر که مۆلیک.
169. زۆر که م، ژن نه وه ستئ بیربکاته وه، مه گهر له به ر
ئاوینه.
170. نه گهر پیاوه تی به شوخ و شهنگی بوایه، بووک سواری
زاوا نه بوو.
171. ژنیان کرد به کوپخا سالی هه وت جار بزنی برییه وه.
172. خودایه نه وی زه مانئ، هه رکه پیاو ده چنه کاروانئ،
ژنان ده گپرن دیوانئ، مندال ده داته وه جوابی میوانئ.
173. هه رچی چوو ده دیی ژنی، ده ستی بوو به گونئ.

174. ژن ببوونه گه وره ی مالان گيسکيان ده برييه وه، کاوريان ده هيشته وه.
175. نهفس و ژن به جووت به سهرتا زالنه، نه وه يان دوو پشکه و نه ويتريشيان زهرده والنه.
176. ژن به بي کس هار نه بي، پياو به بي کس هه ژار نه بي.
177. ژن تا نه زئ بيگانه يه.
178. ژن و تفهنگ و ماین، له کن کئ بي هي وييه.
179. ژني سه ربه خو ميلله تيکي بي حکومه ته.
180. ژني بي ميژد وهک مائي بي حه سار وايه.
181. ماري بي پياو ناشي ئاو ليبراوه.
182. پياو لغاوي بو ولاغ داهينا، ئافره تيش بو پياو.
183. به ختي پياو ژني باشه.
184. پياو به گوته ي ژن به زه خته.
185. نه و کسه ي باوهر به ژن و زستان بکا، مائي خو ي کاوول ده کا.
186. قسه ي دلي خو ت لاي ژني خو ت مه که.
187. ژن که توره بوو، نه و گوژه يه ي که پره له نه يني نه يشکيني.
188. پياويان ده برد لو ئيعدام کردني، ژن ده عوه ي مور و مه رجاني ده کرد.
189. ژن، سهگ؛ ش پيي ناوه ريئت.
190. قسه ي پياوان سه نه ده.
191. ژن خو ي شه يتانه، که چي شه يتان نه يه وي ده رسي دادا.
192. مه کر له ژنان، خه تهره له شه يتان.
193. مه کري ژنان چياي ده روخيئي.
194. له چاوي ژن دوو فرمي سک ديته خوار، يه کيان بو خه مه و يه کيان بو فريودان.
195. پياو هه يه له ئافره ت ئاوس ده بي.
196. ژن تا جووت يک پيلاو نه کريئت، هه زار جووت نه دريئت.
197. ووتيان کابرا ژنه که ت زور نه گهرئ، ووتی: وانيه، نه گهر زور بگه رايه، ريئي نه که وته مائي خو شمان.
198. هه رچي زور گه را يا کوئل دي نيته وه يا زوئل دي نيته وه.
199. بم نوينن به جلي گايه، پيم بلين ژني ئاغيه.
200. پياماکن سوژن، بانگم بکن ئاغاژن.
201. گشت گيانم بکن به ده رزي ئاژن، هه ر پيم بلين کوئخاژن.
202. ژن به شه ويک ده بيئت به مه لاژن.
203. هه رچي له مال نه بي ژني نه دن به شوو.
204. مال له ده ستي ژنه، ژنيش له ده ستي پياوه.
205. تفهنگ و ماین و ژن، به ده ست خاوه نيانه وهن.
206. نه گهر ميژده گووتی ژني، عالم ده ريئن ئاغا ژني، نه گهر ميژده گووتی ژن چينه، حاله م ده رين ناوي چيه.

207. زهلام كه ره بابه له سه ر ژنى حسابه.
208. پياو هه نووه، ژن له دووه.
209. گۆلكى نيهه بمژئ، مئردى نيهه بكوژئ.
210. ژن هه سانى مئرده.
211. ژن پياو ده كاته پياو و له پياو و تيشى ده خا.
212. ژنت زيزبئ، كورټ كزه بئ، جوو جكه ت به مالى وه رده بئ.
213. مال لؤ مئردانه، عه زاب لؤ ژنانه.
214. خه م لؤ پياوانه، خوښى لؤ ژنانه.
215. ژنئ كه مئرده كردى ترو، عالم هه لسى نايكا په رو.
216. ژنئ كه مئرده كردى سهنگى، عالم هه لسى نايكا لهنگى.
217. ژنت به ده ست خه لقه وه بئ، مالت به ده ست خه لقه وه نه بئ.
218. ژنت شهريكى هه بئ، مالت شهريكى نه بئ.
219. مئردى باش له داك و باب باشته ره، مئردى خراپ له تووران باشته ره.
220. شهري ژن و مئردان هه تا مال نوستنان.
221. ژن ژنى مئردان بئ، با له بن به ردان بئ.
222. نه ژنى نزيك باوان نه گوئره كهى نزيك ئاوه دان.
223. خانووى دوو كه يبانوو خوڻى تا ئه ژنويه.
224. مالى پر له ژنان، چ ئا و نينه له كونان.
225. خوا يه كه و بئ شهريكه، پياوى دووژن هه رده م خهريكه.
226. پياوى دوو ژنه وهك كه وگير جه رگى كون كونه.
227. هه وئ ببئته كه وئ، قهت نامه وئ.
228. گوژهى نوئ ئاوى سارده.
229. ژنى تازه هى كوئنهى كرد به گوئره وان.
230. ژن ژنى به سه را هات، شه رتى هه رات.
231. پياو دوله مهنه بئ، يا پياو ئه كوژئ يا ژن ئه هئنى.
232. وه فای مئردى سئبه رى به ردى.
233. داىكم دروستى كردم، باوكم ده مژيه نيئت، خوا يارمه تيم نه دات.
234. خوښه ويستى باوك تا گوږ دريژهى هه يه، به لام سوژى داىك نه به دييه.
235. داىك و باوك له قازيه، منداڻ له وازيه.
236. داىك و باوك گونا هه كا و فه رزه نه گيروده نه بئ.
237. داىك لاي ئه لاد قهت كوئ نايئ.
238. دايه له حالى منداڻ به له ده.
239. سالى مال و سالى منال.
240. منداڻ به داىك هه تيم ده بئ.
241. منداڻ كه باوكى نيه نيوه هه تيوه، به لام به داىك ته واو هه تيوه.
242. منداڻ به بابان هه تيم ده بئ، به داىكان سئوى ده بئ.
243. داىك مرد باوكيش ده مريه.

244. هه ركهس هات نه حوالى دايكى پرسى، يه كيك نه بوو
نه حوالى باوكى بپرسئ.
245. منداډ به ليدانى ده ستى دايكى قه له و ده بئ.
246. نه وهى نه كا به قسه دايئ، چى چا كه لوى نايئ.
247. باب تېرن چا ده بى، داك تېرن چا نايى.
248. دايه! تا تو ناموژگارى منت كرد، سه د و سى ميشم به
گونى كه ره كه وه ژمارد.
249. دايه نه مه ندهن، بابته نه باسا، بوخوت بگه رئ
قه له ندهر ئاسا.
250. دايك مه دحى كچ بكا، مه گهر خالوان بيخوازئ.
251. دايكى دز يا سنگ نه خوا يا سنگ نه كوئئ.
252. باوه ژن، دين دوژمن.
253. باوه ژن خوا نانسئ.
254. دايك بوو به باوه ژن، باوكيش بوو به باوه پياره.
255. وه ختئ بووك و خه سوو ريك نه كه وئ، حوشر به په يژه دا
سه ربكه وئ.
256. له بوكئ زمان نه بوو، له خه سوو ئيمان نه بوو.
257. نه خه سووم هه يه بكوژى، نه گولكم هه يه بمژى.
258. خه سوو بووكيت به خوته وه نه ديووه.
259. خه سوو به ردى بن په راسوو.
260. نه خه سووى هه يه نه خه زور دئته ده رئ گوره سور.
261. خه سوويهك باشه كه مردووه.
262. خه سوو وتوويه تى بووكم به هاوين منالى ببئ كچم به
زستان منالى ببئ.
263. خه سوو ماره كى كلك لوسه له بووكان جاسوسه.
264. بووكمان هئنا مالمان سوړكا، نهك له گه ل چومان شهركا.
265. كورم به خيو كرد كچى خه لك بردى، كچم به خيو كرد كورى
خه لك بردى.
266. بووكى پلكى، جيئى گولكى.
267. بووكى پور جيگاي سه رته ندوور.
268. بووكى توله ي نه مامان.
269. بووكى خارى كه ته په ناي ديوارى.
270. خه سوو كاميان خراپ بئ، قازانجى جووتئ كه رى هه يه.
271. خه سوو بر دوو جووت گايه.
272. هه ركهس دشى له گه لدايه، دره وشيكي له پيدايه.
273. براو براژن. دالده ي دوژمن.
274. هه وئ هه وئ جوان نه كات، هئوه رژن هئوه رژن خيرا نه كات.
275. بووك نييه تى شيوى شه وئ، نه موس تيله ي ده ستى نه وئ.
276. زاوا نييه تى داندوك، بووكئ ده يه وئ گوبه روک.
277. زاوا كه رى خه زورييه تى.
278. خودا بدا مه رگم زاوا نه كا به رگم.

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Süleymaniye iline ait Saidsadq ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Saidsadq'da tamamladı. 2013 yılında Süleymaniye Üniversitesi Dil ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 2013 yılından itibaren bu yana kadar Süleymaniye Üniversitesi Dil ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışıyor. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi'nde Sosyoloji bölümünde yüksek lisansa başladı. Bir grup ile (İslam'da Mutezile Fikri) kitabı yazarıdır. Bununla beraber bilimsel dergiler ve gazetelerde birkaç makale ve yazıyı bulunmaktadır, ayrıca birkaç sosyal projelerde çalışmayı yürütüldü.

